

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

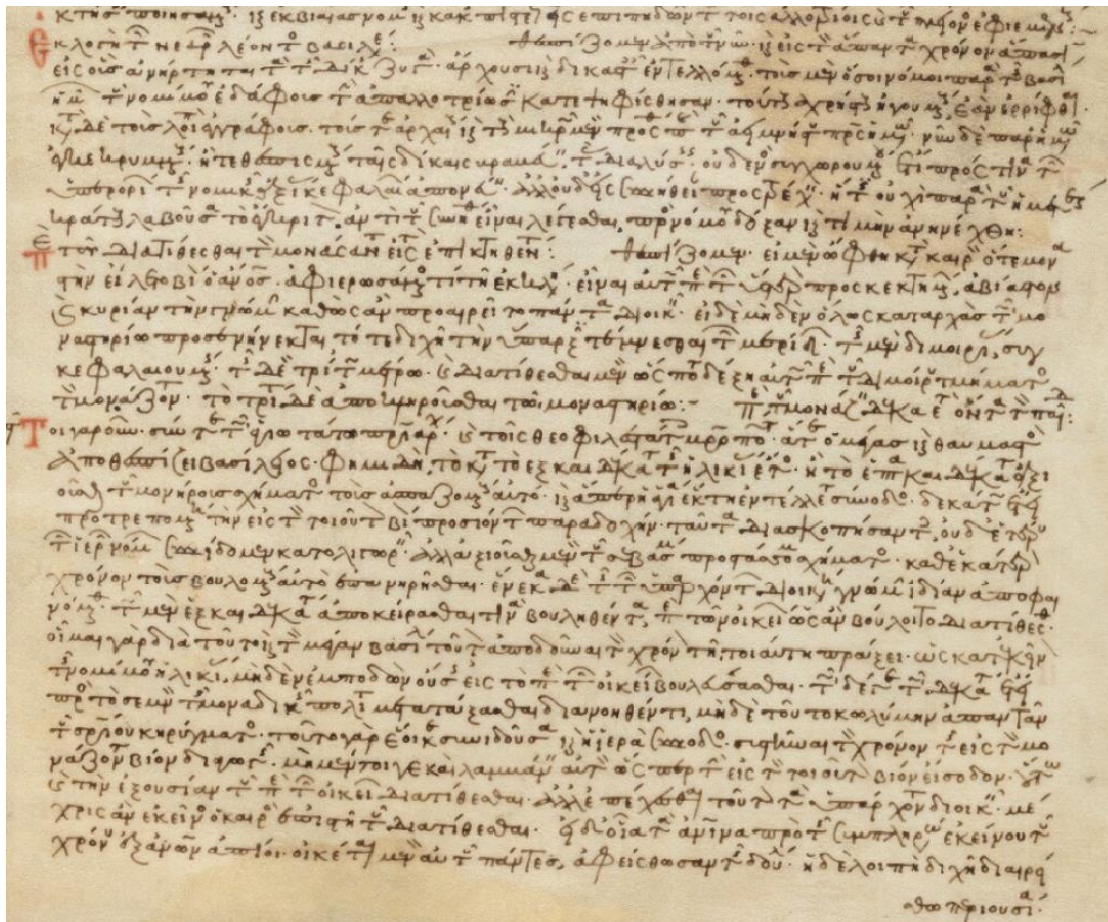
ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ «ΒΥΖΑΝΤΙΝΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ»

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΟΙ ΝΕΑΡΕΣ ΤΟΥ ΛΕΟΝΤΑ ΣΤ' ΤΟΥ ΣΟΦΟΥ

ΤΡΙΧΙΑ ΜΑΡΙΑ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2021

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

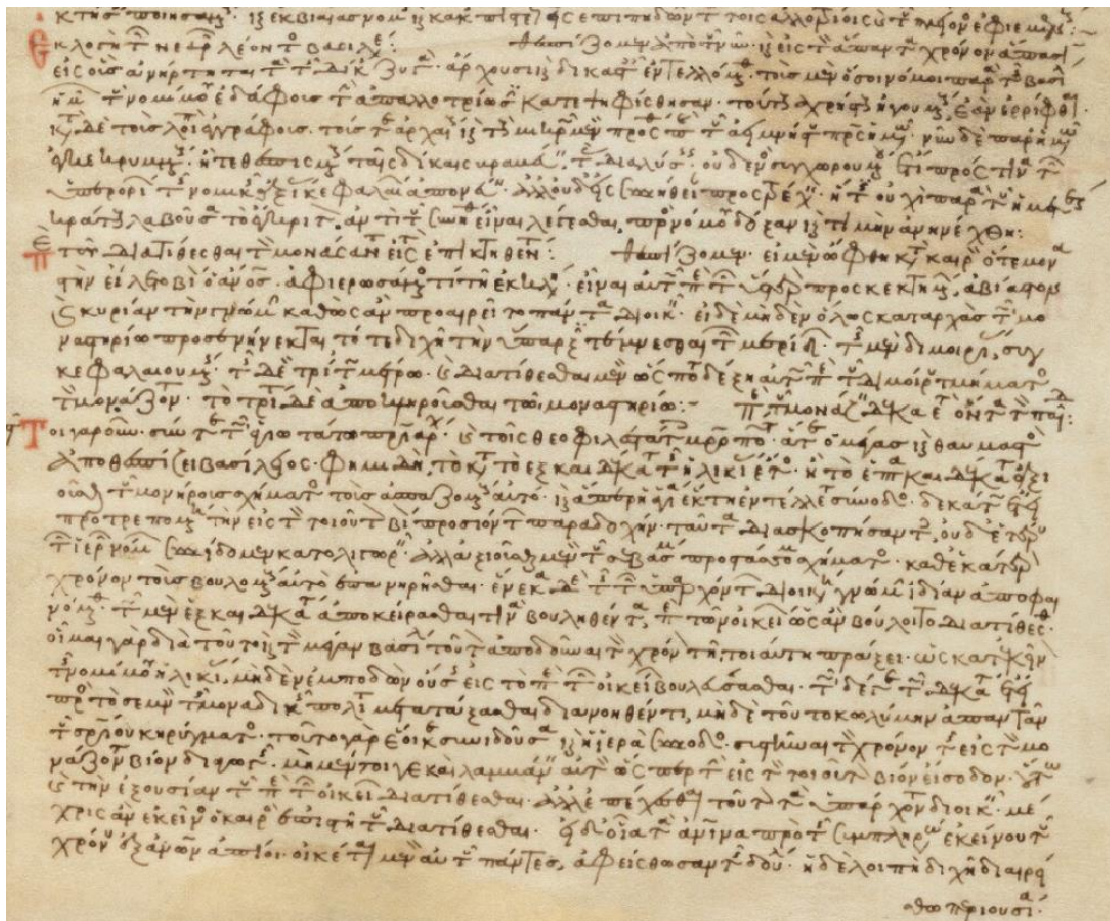
ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ «ΒΥΖΑΝΤΙΝΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ»

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΟΙ ΝΕΑΡΕΣ ΤΟΥ ΛΕΟΝΤΑ ΣΤ' ΤΟΥ ΣΟΦΟΥ

ΤΡΙΧΙΑ ΜΑΡΙΑ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2021

ΕΞΕΤΑΣΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ:

ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ, Καθηγητής Βυζαντινής Ιστορίας και Ιστορίας της Μεσαιωνικής Ευρώπης του Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

ΣΤΑΥΡΑΚΟΣ ΧΡΗΣΤΟΣ, Καθηγητής Βυζαντινής Ιστορίας του Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

ΓΕΩΡΓΑΚΟΠΟΥΛΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ, Επίκουρος Βυζαντινής Φιλολογίας του Τμήματος Φιλολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Εικόνα εξωφύλλου: Οι Νεαρές του Λέοντα Στ', *Oxoniensis Barocci 173*, f. 339r, 12ος-13ος αι., Bodleian Library .

Πίνακας Περιεχομένων

Πρόλογος	σ. 7
Η ζωή του Λέοντα Στ' του Σοφού	σ. 9
Οι Νεαρές του Λέοντα Στ' του Σοφού	σ. 30
Συμπεράσματα	σ. 77
Βιβλιογραφία	σ. 79

Πρόλογος

Ο Λέων Στ' ο Σοφός υπήρξε ο δεύτερος κατά σειρά αυτοκράτορας της μακεδονικής δυναστείας, την οποία ίδρυσε ο πατέρας του Βασίλειος Α'. Η περίοδος της βασιλείας του Λέοντα Στ' στιγματίστηκε από τους τέσσερις γάμους που πραγματοποίησε μέχρι να αποκτήσει άρρενα διάδοχο για να κληροδοτήσει την βυζαντινή αυτοκρατορία. Όμως, ο Λέων παρά τους τέσσερις γάμους που πραγματοποίησε, υπήρξε ένας ευσεβής αυτοκράτορας. Ασχολήθηκε ιδιαίτερα με τις εκκλησιαστικές υποθέσεις, καθώς οι επιλογές των πατριαρχών που έκανε, φανερώνουν την μεγάλη ανάγκη του να δημιουργήσει στους κόλπους της εκκλησίας μια ομάδα από έμπιστους ανθρώπους. Επιπλέον, η επιλογή αυτή, του έδινε και το δικαίωμα να συμμετέχει ενεργά στις αποφάσεις της εκκλησίας, καθιστώντας τον ίδιο κυρίαρχο της αυτοκρατορίας σε όλους τους τομείς της διοίκησης.

Το πιο σημαντικό επίτευγμα του Λέοντα συναντάται στη νομοθεσία, για την οποία ο πατέρας του Βασίλειος Α' επέδειξε τεράστιο ζήλο και σχεδίασε τα νομοθετικά έργα που αργότερα ο Λέων Στ' ολοκλήρωσε. Τα έργα αυτά κρίνονται σπουδαίας σημασίας και καλύπτουν ποικίλους τομείς της βυζαντινής ζωής και δράσης. Οι *Νεαρές* του Λέοντα, 113 στον αριθμό, συγκρότησαν τον πυρήνα της νομοθετικής του δραστηριότητας που σκοπό είχαν την αναθεώρηση των παλαιών νόμων. Οι *Νεαρές* αυτές αποτελούν το κυρίως μέρος της παρούσας εργασίας.

Στο πρώτο κεφάλαιο της μελέτης θα αναλυθεί η ζωή του αυτοκράτορα, με τους γάμους του και τα εκκλησιαστικά ζητήματα να καταλαμβάνουν μεγάλο μέρος της έκτασης. Επιπλέον, θα παρουσιαστούν οι επιλογές που έκανε ο Λέων, κατά την περίοδο της βασιλείας του, καθώς και θα αναφερθεί το πλούσιο συγγραφικό του έργο. Στο δεύτερο μέρος θα αναλυθούν οι διατάξεις του, οι οποίες πρώτα χωρίστηκαν σε κατηγορίες ανάλογα με το δίκαιο στο οποίο υπάγονται και εν συνέχεια, σε υποκατηγορίες, ανάλογα με την θεματική τους και την κατηγορία ανθρώπων που αναφέρονται. Οι κατηγορίες αφορούν το ποινικό δίκαιο, καθώς και το εκκλησιαστικό, το κληρονομικό και το οικογενειακό. Στο τέλος, θα διεξαχθούν τα συμπεράσματα που προέκυψαν από την εν λόγω εργασία και θα καταγραφεί η βιβλιογραφία που χρησιμοποιήθηκε για την μελέτη αυτή.

Η παρούσα διπλωματική εργασία εκπονήθηκε με σκοπό την ολοκλήρωση του μεταπτυχιακού προγράμματος με τίτλο «Βυζαντινές Σπουδές». Καθ' όλη την διάρκεια των μεταπτυχιακών μου σπουδών είχα αρωγό τον επόπτη μου κύριο Παναγιώτη Αντωνόπουλο, από τον οποίο είχα την χαρά να παρακολουθήσω τρία σεμινάρια τα χρόνια αυτά. Του οφείλω ευχαριστίες για την διδασκαλία του, την καλή του διάθεση και την εποπτεία που μου προσέφερε. Επίσης, ευχαριστίες οφείλω στους καθηγητές κυρίους Χρήστο Σταυράκο και Δημήτριο Γεωργακόπουλο που υπήρξαν καθηγητές μου στις προπτυχιακές μου σπουδές σε ενδιαφέροντα μαθήματα και με χαρά δέχθηκαν να απαρτίσουν την τριμελή εξεταστική επιτροπή μου. Επιπλέον, θερμές ευχαριστίες οφείλω στον ομότιμο πλέον καθηγητή βυζαντινής ιστορίας του τμήματός μας, κύριο Κωνσταντίνο Κωνσταντινίδη που με παρότρυνε κατά τα προπτυχιακά μου έτη να συνεχίσω τις μεταπτυχιακές μου σπουδές και με εισήγαγε στην λόγια πλευρά του βυζαντινού κόσμου.

Ακόμη, ας μου επιτραπεί, να ευχαριστήσω την οικογένειά μου, αρχικά, τους γονείς μου Βασίλειο και Ελένη, αλλά και την αδελφή μου, Χρύσα που έφυγα πριν δεκατέσσερα χρόνια για σπουδές και με στερήθηκαν για την απόκτηση των δύο μου πτυχίων και του παρόντος μεταπτυχιακού. Επιπλέον, ευχαριστίες οφείλω στον σύζυγό μου Δημήτρη που με στήριξε στις σπουδές μου και με στερήθηκε για χάρη τους, καθώς επίσης, και για την βοήθεια που μου παρείχε ακούγοντας τους προβληματισμούς και τις σκέψεις μου κατά την συγγραφή των εργασιών του μεταπτυχιακού. Τέλος, ευχαριστώ τους αγαπημένους μου φίλους Κατερίνα Κολυμένου, Βίκυ Κουτσού και Χρήστο Αγγελόπουλο για την βοήθεια που μου παρείχαν με βιβλιογραφικό υλικό, τις συζητήσεις που κάναμε για την περάτωση της παρούσας εργασίας και την στήριξη που έδειξαν στο πρόσωπό μου όλα αυτά τα χρόνια.

Η ζωή του Λέοντα Στ' του Σοφού

Ο Λέων Στ' γεννήθηκε το 866, ήταν ο δεύτερος γιός του ιδρυτή της Μακεδονικής δυναστείας Βασιλείου Α' και της αυτοκράτειρας Ευδοκίας Ιγγερίνας. Μετά τον πρόωρο θάνατο του μεγαλύτερου αδελφού του Κωνσταντίνου το 879, τον οποίο είχε αποκτήσει ο Βασίλειος Α' από την πρώτη σύζυγό του Μαρία, τα δικαιώματα του θρόνου μεταβιβάστηκαν στον Λέοντα. Ο Βασίλειος Α' δεν μπόρεσε ποτέ να ξεπεράσει τον θάνατο του πρωτότοκου τέκνου του και τα τελευταία χρόνια της ζωής του, τα πέρασε σε κατάσταση μελαγχολίας. Τον Αύγουστο του 886 χτυπήθηκε στο κυνήγι, με την κατάστασή του να επιδεινώνεται εξαιρετικά γρήγορα, ώστε να επέλθει σύντομα και ο θάνατος ύστερα από πυρετό και διάρροια. Ο Λέων Στ' (886-912) τυπικά μοιράσθηκε τον αυτοκρατορικό θρόνο με τον αδελφό του Αλέξανδρο, ο οποίος επιδόθηκε στις απολαύσεις της ζωής και δεν ενδιαφέρθηκε για τις κρατικές υποθέσεις. Ο Λέων παρότι ανέλαβε τον θρόνο σε νεαρή ηλικία, αποδείχθηκε ευσεβής ηγεμόνας και ο πιο γόνιμος νομοθέτης μετά τον Ιουστινιανό.¹

¹ *Iosephi Genesisii Regum Libri quattuor*, A. Lesmüller-Werner–I. Thurn (eds.), [CFHB XIV, Series Berolinensis], Walter de Gruyter (Berlin – New York, 1978), § 29, σσ. 80.90-81.7, στο εξής Γενέσιος. *Chronographiae quae Theophanis Continuati nomine fertur, Vita Basilii Imperatoris Amplectitur (libri V)*, A. Kambylis (ed.), [CFHB XLII, Series Berolinensis], Walter de Gruyter (Berlin – Boston, 2011), § 34-35, σσ. 130.21-132.16 και § 98, σσ. 318.5-320.29, στο εξής Βίος Βασιλείου. *Ioannis Scylitzae Synopsis Historiarum*, I. Thurn (ed.), [CFHB V, Series Berolinensis], Walter de Gruyter (Berlin – New York, 1973), § 17, σ. 184.86-90, στο εξής Σκυλίτζης. *Georgii Monachi, Vitae Imperatorum Recentiorum*, στο *Theophanes Continuatus, Ioannes Cameniata, Symeon Magister*, I. Bekker (ed.), [CSHB], (Bonn, 1838), § 1, σ. 839.3-7 και § 18, σ. 844.19-22, στο εξής Συνέχεια Γεωργίου Μοναχού. *Leonis Grammatici Chronographia*, I. Bekker (ed.), [CSHB], (Bonn, 1842), σ. 253.2-5 και σ. 258.12-14, στο εξής Λέων Γραμματικός. *Symeonis Magistri et Logothetae Chronicon*, S. Wahlgren (ed.), [CFHB XLIV/1, Series Berolinensis], Walter de Gruyter (Berlin – New York, 2006), § 1, σ. 260.2-5 και § 18, σ. 266.107-110, στο εξής Συμεών Μάγιστρος. *Symeonis Magistri ac Logothetae Annales*, στο *Theophanes Continuatus, Ioannes Cameniata, Symeon Magister*, I. Bekker (ed.), [CSHB], (Bonn, 1838), § 6-7, σ. 687.6-7 και § 15, σ. 692.14-17, στο εξής Ψευδο-Συμεών. *Michaelis Pselli Historia Syntomos*, W. J. Aerts (ed.), [CFHB XXX, Series Berolinensis], Walter de Gruyter (Berlin – New York, 1990), § 99, σ. 88.86-91, στο εξής ΨΕΛΛΟΣ, *Ιστορία Συντόμος*. ΧΡΙΣΤΟΦΙΛΟΠΟΥΛΟΥ Α., *Εκλογή, αναγόρευσις και στέψις του βυζαντινού αυτοκράτορα*, Γραφείο δημοσίευματων Ακαδημίας Αθηνών, (Αθήνα, 1956), σ. 93, στο εξής *Εκλογή*. ITSINES G. N., *Patriarch Nicholas Mysticos and the Fourth Marriage of Leo VI the Wise*, University Microfilms International, (Michigan, 1975), σσ. 3-4, στο εξής *Nicholas Mysticos*. NORWICH J. J., *Byzantium: the Apogee*, Penguin Books, (London, 1993), σ. 98, στο εξής *The Apogee*. TOUGHER S., *The Reign of Leo VI (886-912): Politics and People*, Brill, (Leiden – New York – Köln, 1997), σσ. 30-31 και σσ. 34-35, στο εξής *The Reign of Leo VI*. ΧΡΙΣΤΟΦΙΛΟΠΟΥΛΟΥ Α., *Βυζαντινή Ιστορία, Β'2 (867-1081)*, Βάνιας, (Θεσσαλονίκη, 1992), σσ. 17-18, στο εξής *Βυζαντινή Ιστορία*. ΛΑΣΚΑΡΑΤΟΣ Ι., *Νοσήματα Βυζαντινών Αυτοκρατόρων*, (Κέρκυρα, 1995, αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή), σσ. 241-

Ο Λέων υπήρξε λόγιος αυτοκράτορας, εξ' ου και τα προσωνύμια του Σοφός ή Φιλόσοφος.² Αμέσως μετά την άνοδό του στο θρόνο προέβη σε συγκεκριμένες ενέργειες, οι οποίες είχαν ως σκοπό να αναδείξουν τον ίδιο απόλυτο κυρίαρχο σε θέματα κράτους και εκκλησίας. Η πρώτη ενέργειά του ήταν να απομακρύνει τον πατριάρχη Φώτιο από τον πατριαρχικό θρόνο, ο οποίος υπήρξε και δάσκαλος του, μεταβιβάζοντας το πατριαρχικό αξίωμα στον νεαρό τότε αδελφό του Στέφανο.³ Ο πιο σπουδαίος σύμβουλος του αυτοκράτορα υπήρξε ο Στυλιανός Ζαούσης, ο οποίος κατείχε το αξίωμα του *μαγίστρου και λογοθέτη του δρόμου*. Η επιλογή αυτή δεν έγινε τυχαία. Ο Ζαούσης ήταν ο πατέρας της ερωμένης του Λέοντα, Ζωής Ζαούσαινας, αν και ο ίδιος ήταν ήδη παντρεμένος με την Θεοφανώ από το 882.⁴

Η περίοδος της βασιλείας του Λέοντα αμαυρώθηκε από τους τέσσερις γάμους του, καθώς οι αντιδράσεις που προκλήθηκαν από τον χώρο της εκκλησίας υπήρξαν έντονες. Ο πρώτος γάμος του με την Θεοφανώ, την οποία παντρεύτηκε σύμφωνα με την επιθυμία του πατέρα

247, στο εξής *Νοσήματα*. DAGRON G., *Emperor and Priest*, Cambridge University Press, (Cambridge, 2003), σ. 202, στο εξής *Emperor and Priest*. ΧΡΙΣΤΟΦΙΛΟΠΟΥΛΟΥ Α., *Το Πολίτευμα και οι Θεσμοί της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας 324-1204*, (Αθήνα, 2004), σ. 180, στο εξής *Πολίτευμα και Θεσμοί*. ΚΙΑΠΙΔΟΥ Ε.-Σ., *Η Σύνοψη Ιστοριών του Ιωάννου Σκυλίτζη και οι πηγές της (811-1057)*, Κανάκη, (Αθήνα, 2010), σ. 222, στο εξής *Σύνοψη*. OSTROGORSKY G., *Ιστορία του Βυζαντινού Κράτους*, Τόμος Β', μτφρ. Ι. Παναγόπουλος, Πατάκη, (Αθήνα, 2014, ανανεωμένη έκδοση), σ. 106, στο εξής *Ιστορία*.

² *The Oxford Dictionary of Byzantium*, Τόμος II, A. Kazhdan et als (eds.), (New York – Oxford, 1991), KAZHDAN – CUTLER, σσ. 1210-1211, στο εξής *ODB*. *Prosopographie der mittelbyzantinischen Zeit, 2. Abteilung (867-1025)*, F. Winkelmanns et als (eds.), (Berlin – New York, 2002-2009), 2/4, #24311, σσ. 25-43, στο εξής *PMBZ*.

³ Σκυλίτζης, § 1, σσ. 171.55-172.79. ΖΑΚΥΘΗΝΟΣ Α. Δ., *Βυζαντινή Ιστορία 324-1071*, (Αθήνα, 1979), σσ. 290-300, στο εξής *Ιστορία*. ΧΡΙΣΤΟΦΙΛΟΠΟΥΛΟΥ, *Εκλογή*, σσ. 95-97. KARLIN-HAYTER P., «*The Emperor Alexander's Bad Name*», *Speculum* 44/4 (1969), σ. 587, στο εξής *Alexander Bad Name*. NORWICH, *The Apogee*, σσ. 103-104. TOUGHER, *The Reign of Leo VI*, σ. 36 και σ. 223. OSTROGORSKY, *Ιστορία*, σσ. 117-118. RIEDEL M. L. D., *Leo VI and the Transformation of Byzantine Christian Identity*, Cambridge University Press, (New York, 2018), σ. 1, στο εξής *Leo VI*.

⁴ *Συνεχιστές του Θεοφάνη*, VI, § 3, σ. 354.9-10. Σκυλίτζης, § 3, σ. 172.89-93. *Συνέχεια Γεωργίου Μοναχού*, § 3, σ. 849.15-16. Λέων Γραμματικός, σ. 263.8-9. *Συμεών Μάγιστρος*, § 3, σ. 271.16-17. ΦΕΙΔΑΣ, *Εκκλησιαστική Ιστορία II, από της Εικονομαχίας μέχρι της Αλώσεως (726-1453)*, Ιδιωτική Έκδοση, (Αθήνα, 1977), σσ. 68-69, στο εξής *Εκκλησιαστική Ιστορία*. NORWICH, *The Apogee*, σσ. 101-103. TOUGHER, *The Reign of Leo VI*, σ. 93. KAZHDAN – CUTLER, *ODB* 3, σ. 2220. *PMBZ*, 2/6, #27406, σσ. 148-154. DAGRON, *Emperor and Priest*, σ. 203. RUNCIMAN S., *Βυζαντινή Θεοκρατία*, μτφρ. Ι. Ροηλίδης, Δόμος, (Αθήνα, 20053), σ. 99. ΝΤΙΛ Κ., *Πορτραίτα Βυζαντινών*, μτφρ. Α. Εμμανουήλ, Ωκεανίδα, (Αθήνα, 2003), σσ. 214-216, στο εξής *Πορτραίτα*. ΚΙΑΠΙΔΟΥ, *Σύνοψη*, σ. 245. RIEDEL, *Leo VI*, σσ. 135-136.

του Βασιλείου Α', ήταν ατυχής. Αρχικά πρώτα επήλθε ο πρόωρος θάνατος της κόρης του Ευδοκίας, πιθανότητα το 896,⁵ και μετέπειτα ο θάνατος της Θεοφανούς στις 10 Νοεμβρίου του 897.⁶ Μετά τον θάνατο της ευσεβούς αυτοκράτειρας, την οποία η εκκλησία τιμά ως Αγία, ο Λέων Στ' νυμφεύτηκε την άνοιξη του 898 την ερωμένη του Ζωή, κόρη του Στυλιανού Ζαούση, τον οποίο τίμησε με τον τίτλο του βασιλεοπάτορα που δημιούργησε ειδικά για τον αυτόν. Στα τέλη του επόμενου έτους, το 899,⁷ η Ζωή πεθαίνει χωρίς να αφήσει άρρενα διάδοχο, παρά μόνο μια κόρη την Άννα. Έτσι ο αυτοκράτορας αποφάσισε να προχωρήσει το καλοκαίρι του 900 σε έναν τρίτο γάμο, με την Ευδοκία Βαϊανή από την Φρυγία.⁸ Ο τρίτος

⁵ ΑΛΕΞΑΚΗΣ Α., *Γάμοι, κηδείες και αυτοκρατορικές μεταμέλειες, ο Βίος του πατριάρχη Ευθυμίου, υπό ανωνύμου μοναχού, Κανάκη*, (Αθήνα, 2006), § 7, σσ. 84.19-86.5, στο εξής *Βίος Ευθυμίου*. RUNCIMAN, *Romanus Lecapenus*, σσ. 40- 41. ΖΑΚΥΘΗΝΟΣ, *Ιστορία*, σσ. 343-344. TOUGHER, *The Reign of Leo VI*, σ. 35. ΧΡΙΣΤΟΦΙΛΟΠΟΥΛΟΥ, *Ιστορία*, σσ. 48-49. RUNCIMAN, *Βυζαντινή Θεοκρατία*, σ. 99. HUSSEY J. M., *The Orthodox Church in the Byzantine Empire*, Oxford University Press, (Oxford, 2010 β' αναθεωρημένη έκδοση), σ. 103, στο εξής *Church*. PMBZ, 2/2, #21755, σ. 239.

⁶ *Chronographia Christi Amantis ac Porphyrogeneti Domini Constantini, Sapientissimi Domini Leonis Imperatoris Filii, Iussu Conscripta, inde ducens exordium ubi Theophanes desiit ... Michaele scilicet Theophili filio curopalata imperatore, hoc est a Leonis Armenii imperio ...*, στο *Theophanes Continuatus, Ioannes Cameniata, Symeon Magister*, I. Bekker (ed.), [CSHB], (Bonn, 1838), VI, § 12, σ. 361.13-17, στο εξής *Συνεχιστές του Θεοφάνη*. ΑΛΕΞΑΚΗΣ, *Βίος Ευθυμίου*, § 7, σ. 96.5-7. Σκυλίτζης, § 16, σ. 179.66. *Συνέχεια Γεωργίου Μοναχού*, § 17, σ. 856.14-18. Λέων Γραμματικός, σ. 270.14-18. Συμεών Μάγιστρος, § 23, σσ. 278.156-279.160. Ψευδο-Συμεών, § 5, σ. 702.18-21. ΖΑΚΥΘΗΝΟΣ, *Ιστορία*, σ. 344. NORWICH, *The Apogee*, σ. 112. TOUGHER, *The Reign of Leo VI*, σ. 37. KAZHDAN-CUTLER, *ODB* 3, σ. 2064. RUNCIMAN, *Βυζαντινή Θεοκρατία*, σ. 99. ITSINES, *Nicholas Mysticos*, σ. 102. DAGRON, *Emperor and Priest*, σ. 203. PMBZ, 2/6, #28122, σσ. 522- 525. ΚΙΑΠΙΔΟΥ, *Σύνοψη*, σ. 246. OSTROGORSKY, *Ιστορία*, σ. 135. RIEDEL, *Leo VI*, σ. 136.

⁷ *Συνεχιστές του Θεοφάνη*, VI, § 7, σ. 357.4-8 και § 13, σ. 361.20-23. ΑΛΕΞΑΚΗΣ, *Βίος Ευθυμίου*, § 8, σσ. 96.12-102.11. Σκυλίτζης, § 16, σ. 179.66-72. *Συνέχεια Γεωργίου Μοναχού*, § 18, σσ. 856.18-857.7. Λέων Γραμματικός, σσ. 270.18-271.2. Συμεών Μάγιστρος, § 23, σ. 279.160-166. Ψευδο-Συμεών, § 5, σσ. 702.22-703.6. RUNCIMAN, *Romanus Lecapenus*, σσ. 40-41. ΖΑΚΥΘΗΝΟΣ, *Ιστορία*, σ. 344. ITSINES, *Nicholas Mysticos*, σσ. 103-106. NORWICH, *The Apogee*, σ. 113. TOUGHER, *The Reign of Leo VI*, σ. 37. ΧΡΙΣΤΟΦΙΛΟΠΟΥΛΟΥ, *Ιστορία*, σ. 49. KAZHDAN-CUTLER, *ODB* 3, σ. 2228. ΝΤΙΑ, *Πορτραίτα*, σσ. 220-221. BECK H.-G., *Ιστορία της Ορθόδοξης Εκκλησίας στη Βυζαντινή Αυτοκρατορία*, Τόμος Α', μτφρ. Λ. Αναγνώστου, *Ιστορικές Εκδόσεις Στέφανος Δ. Βασιλόπουλος*, (Αθήνα, 2004), σ. 334, στο εξής *Ορθόδοξη Εκκλησία*. RUNCIMAN, *Βυζαντινή Θεοκρατία*, σ. 99. HUSSEY, *Church*, σ. 103. PMBZ, 2/1, #20430, σσ. 252-254 και 2/6, #28505, σσ. 753-756. ΚΙΑΠΙΔΟΥ, *Σύνοψη*, σ. 246. OSTROGORSKY, *Ιστορία*, σ. 135. RIEDEL, *Leo VI*, σ. 136.

⁸ *Συνεχιστές του Θεοφάνη*, VI, § 17, σ. 364.16-19. ΑΛΕΞΑΚΗΣ, *Βίος Ευθυμίου*, § 10, σσ. 124.21-126.3. Σκυλίτζης, § 19, σ. 180.11-13. *Συνέχεια Γεωργίου Μοναχού*, § 24, σ. 860.8-11. Λέων Γραμματικός, σ. 274.5-8. Συμεών Μάγιστρος, § 32, σ. 283.228-231. Ψευδο-Συμεών, § 8, σσ. 703.21-704.2. ITSINES, *Nicholas Mysticos*, σσ. 106-110. RUNCIMAN, *Romanus Lecapenus*, σ. 41. ΖΑΚΥΘΗΝΟΣ, *Ιστορία*, σ. 344. NORWICH, *The Apogee*, σ. 114. TOUGHER, *The Reign*

αυτός γάμος αποτέλεσε την πρώτη σύγκρουση με τους κανόνες της εκκλησίας και του βυζαντινού κράτους. Ο Λέων μερικά χρόνια νωρίτερα είχε επικυρώσει με ξεχωριστό νόμο την απαγόρευση του τρίτου γάμου και μάλιστα είχε αποδοκιμάσει ακόμη και την σύναψη δεύτερου γάμου. Ωστόσο, ούτε αυτός ο γάμος του χάρισε την ευτυχία, καθώς την ημέρα της Ανάστασης, στις 12 Απριλίου του 901, η Ευδοκία ξεψύχησε κατά την διάρκεια του τοκετού, μαζί με το βρέφος.⁹

Ταυτόχρονα με τις ατυχίες που συνέβαιναν στην προσωπική ζωή του Λέοντα, δεν έλλειπαν και οι συνομωσίες εναντίον του. Μετά τον θάνατο της Ζωής Ζαούτσαινας και του πατέρα της Στυλιανού Ζαούση, αποκαλύφθηκε η πρώτη συνομωσία εναντίον του. Ο Σαμωνάς, ένας νεαρός ευνούχος που υπηρετούσε στο παλάτι αποκάλυψε στον αυτοκράτορα τη συνομωσία. Οι συγγενείς της Ζωής με αρχηγό τον Βασίλειο, ανιψιό του Ζαούση και επιστάτη του Λέοντα Στ', μαζί με κάποιους συνεργάτες τους από το παλάτι, ετοιμάζονταν να σκοτώσουν τον αυτοκράτορα και να του πάρουν την εξουσία. Η συνομωσία απέτυχε, χάρη στον Σαμόνα και ο αυτοκράτορας για την σημαντική συμβολή του, τον τίμησε αρχικά με το αξίωμα του κουβικουλαρίου και μετέπειτα με το αξίωμα του πρωτοσπαθαρίου.¹⁰

Στις 11 Μαΐου του 903, την ημέρα του Αγίου Μωκίου, την στιγμή που ο αυτοκράτορας πλησίαζε στην είσοδο του ναού για να εισέλθει, κάποιος τον χτύπησε από τον αμβώνα στο κεφάλι με ένα ραβδί. Ο αυτοκράτορας στάθηκε τυχερός, καθώς η άκρη του ραβδιού χτύπησε πάνω σε ένα

of Leo VI, σ. 37. ΧΡΙΣΤΟΦΙΛΟΠΟΥΛΟΥ, *Ιστορία*, σ. 49. ΝΤΙΑ, *Πορτραίτα*, σ. 223. BECK, *Ορθόδοξη Εκκλησία*, σ. 334. RUNCIMAN, *Βυζαντινή Θεοκρατία*, σ. 99. HUSSEY, *Church*, σ. 104. ΚΙΑΠΙΔΟΥ, *Σύνοψη*, σ. 247. *PMBZ*, 2/2, #21759, σ. 241. OSTROGORSKY, *Ιστορία*, σ. 135. RIEDEL, *Leo VI*, σ. 136.

⁹ *Συνεχιστές του Θεοφάνη*, VI, § 17, σ. 364.18-19. ΑΛΕΞΑΚΗΣ, *Βίος Ευθυμίου*, § 10, σσ. 124.21-126.3. Λέων Γραμματικός, σ. 274.5-8. Συμεών Μάγιστρος, § 32, σ. 283.228-231. Ψευδο-Συμεών, § 8, σσ. 703.21-704.2. ITSINES, *Nicholas Mysticos*, σσ. 106-110. RUNCIMAN, *Romanus Lecapenus*, σ. 41. ΖΑΚΥΘΗΝΟΣ, *Ιστορία*, σ. 344. NORWICH, *The Apogee*, σ. 114. TOUGHER, *The Reign of Leo VI*, σ. 37. ΧΡΙΣΤΟΦΙΛΟΠΟΥΛΟΥ, *Ιστορία*, σ. 49. ΚΙΑΠΙΔΟΥ, *Σύνοψη*, σ. 247. *PMBZ*, 2/2, #21759, σ. 241. OSTROGORSKY, *Ιστορία*, σ. 135.

¹⁰ *Συνεχιστές του Θεοφάνη*, VI, § 15, σσ. 362.17-364.8. ΑΛΕΞΑΚΗΣ, *Βίος Ευθυμίου*, § 8, σσ. 102.8-104.8. Σκυλίτζης, § 17, σσ. 179.73-180.6. *Συνέχεια Γεωργίου Μοναχού*, § 16, σσ. 855.20-856.13 και §20-21, σσ. 857.24-859.22. Λέων Γραμματικός, σσ. 269.17-270.13 και σσ. 271.20-273.21. Συμεών Μάγιστρος, § 22, σ. 278.141-156 και § 25-28, σσ. 280.180-282.223. Ψευδο-Συμεών, § 4, σ. 702.9-17 και § 6, σ. 702.11-14. ΜΠΟΥΡΔΑΡΑ, ΜΠΟΥΡΔΑΡΑ Κ., *Καθοσώσεις και τυραννίς κατά τους Μέσους Βυζαντινούς Χρόνους (867-1056)*, Α. Ν. Σάκκουλα, (Αθήνα – Κομοτηνή, 1981), σσ. 47-48, στο εξής *Καθοσώσεις και τυραννίς*. TOUGHER, *The Reign of Leo VI*, σσ. 197-198. ΚΑΖΗΔΑΝ – ΚΟΥΤΛΕΡ, *ODB* 3, σσ. 1835-1836. *PMBZ*, 2/5, #26973, σσ. 689-696. ΚΙΑΠΙΔΟΥ, *Σύνοψη*, σ. 246.

καντήλι, πριν καταλήξει στο κεφάλι του και αυτό του έσωσε την ζωή. Ο υπεύθυνος για την πράξη αυτή συνελήφθη, αλλά δεν ομολόγησε ποτέ ποιος κρυβότανε πίσω από αυτή την ενέργεια. Ο δράστης βασανίστηκε και κάηκε στην Σφενδόνη του Ιπποδρόμου. Ορισμένοι θεώρησαν ότι πίσω από αυτή την επίθεση βρισκότανε ο Αλέξανδρος, ο οποίος απουσίαζε εκείνη την ημέρα με την πρόφαση ότι ήταν άρρωστος. Μετά από αυτό το γεγονός σταμάτησε να γίνεται ο εορτασμός εκείνη την ημέρα στο ναό, παρότι ο μοναχός Μάρκος τον παρακαλούσε να άρει την απόφαση του. Ο Λέων Στ' επέμενε στην απόφαση του να μην τελείται ο εορτασμός στον ναό και τότε ο ίδιος του αποκάλυψε ότι ο προφήτης Δαβίδ, έχει αναφέρει ότι θα παραμείνει αυτοκράτορας για τα επόμενα δέκα χρόνια, οπότε δεν έχει λόγο να φοβάται. Έτσι και έγινε, πέθανε δέκα χρόνια αργότερα από την ημέρα που συνέβη το χτύπημα.¹¹

Η τελευταία συνομωσία κατά του Λέοντα πραγματοποιήθηκε από τον Ανδρόνικο Δούκα, αριστοκράτη της οικογένειας των Δουκάδων της Ανατολής. Τον Σεπτέμβριο του 906, επιχείρησε να ανατρέψει τον Λέοντα Στ' από τον θρόνο, δίχως, όμως αποτέλεσμα.¹²

Ο Λέων άρχισε να σχεδιάζει και τέταρτο γάμο, καθώς είχε ερωτευτεί την Ζωή Καρβονοψίνα. Εφόσον, όμως, ο τρίτος γάμος είχε αποτελέσει την πρώτη ρήξη με την εκκλησία, τα νέα σχέδιά του για γάμο συνάντησαν μια επίμονη αποδοκιμασία, για αυτό τον λόγο δεν έδειξε διάθεση να προβεί με σε μια νέα παραβίαση την εκκλησιαστικών κανόνων και νόμων του κράτους. Ήδη, με βάση τα δικά του νομοθετήματα ο Λέων, ακολουθώντας τις αποφάσεις των Συνόδων της εκκλησίας, για όσους υπέπεσαν σε τριγαμία, είχε σβάλει και οι παραβάτες υποβάλλονταν σε μετάνοια και

¹¹ *Συνεχιστές του Θεοφάνη*, VI, § 19, σσ. 365.8-366.9. Σκυλίτζης, § 21, σσ. 181.23-182.40. *Συνέχεια Γεωργίου Μοναχού*, § 27-28, σσ. 861.8-862.13. Λέων Γραμματικός, σσ. 275.7-276.12. Συμεών Μάγιστρος, § 36-38, σσ. 284.249-285.274. Ψευδο-Συμεών, § 11, σσ. 704.10-705.10. ΜΠΟΥΡΔΑΡΑ, *Καθοσώσεις και τυραννίς*, σσ. 50-51. ΝΤΙΑ, *Πορτραίτα*, σ. 224. ΚΙΑΠΙΔΟΥ, *Σύνοψη*, σ. 247.

¹² *Συνεχιστές του Θεοφάνη*, VI, § 26, σσ. 371.19-372.12. ΑΛΕΞΑΚΗΣ, *Βίος Ευθυμίου*, § 11, σσ. 134.24-136.11. Σκυλίτζης, § 29-30, σσ. 186.48-188.23. *Συνέχεια Γεωργίου Μοναχού*, § 37-39, σσ. 866.12-868.10. Λέων Γραμματικός, σσ. 280.15-282.16. Συμεών Μάγιστρος, § 52-57, σσ. 289.352-291.392. Ψευδο-Συμεών, § 21-22, σσ. 710.4-711.14. ΜΠΟΥΡΔΑΡΑ, *Καθοσώσεις και τυραννίς*, σσ. 52-54. NORWICH, *The Apogee*, σσ. 110-111. TOUGHER, *The Reign of Leo VI*, σσ. 208-210. ΚΑΖΗΔΑΝ, *ODB* 1, σ. 657. ΧΡΙΣΤΟΦΙΛΟΠΟΥΛΟΥ, *Ιστορία*, σ. 52 και σ. 70. *PMBZ*, 2/1, #20405, σσ. 239-242. ΚΙΑΠΙΔΟΥ, *Σύνοψη*, σ. 246.

αφορισμό για πέντε χρόνια.¹³ Επιπλέον, ο Λέων είχε απαγορεύσει στις διατάξεις που εξέδωσε και την παλλακεία. Η Ζωή Καρβονοψίνα, όμως, υπήρξε παλλακίδα του και έτσι πάλι έσφαλε. Πως μπορεί, όμως, ένας αυτοκράτορας, ο οποίος μάλιστα αποκαλείται σοφός να σφάλει έτσι συνεχόμενα; Η απάντηση είναι ολοφάνερη. Ο Λέων εξέδωσε τις *Νεαρές* αυτές όσο ακόμα ήταν παντρεμένος με την πρώτη του σύζυγο, την Θεοφανώ και την δεύτερη, Ζωή Ζαούτσαίνα.¹⁴ Άρα, υπέπεσε σε αυτά τα σφάλματα, κινούμενος από την ανάγκη και τον πόθο του να αποκτήσει άρρενα διάδοχο. Ένα ακόμη γεγονός που επιβεβαιώνει πως ο λόγος των ατοπημάτων του ήταν η διαδοχή, είναι ο χρόνος που περίμενε να συμπληρωθεί από την τέλεση του τρίτου γάμου μέχρι τον τέταρτο. Ο τέταρτος γάμος του με την Ζωή πραγματοποιήθηκε πέντε χρόνια αργότερα, παρά το γεγονός ότι ο Λέων συζούσε μαζί της όλο αυτό το χρονικό διάστημα. Αυτό συνέβη, διότι για την τέλεση του τρίτου γάμου ο Λέων όφειλε να περιμένει να παρέλθει το χρονικό διάστημα του αφορισμού που του είχε επιβληθεί μετά τον τρίτο γάμο.¹⁵

¹³ ΡΑΛΛΗΣ Α. Γ. – ΠΟΤΛΗΣ Μ., *Σύνταγμα Θείων και Ιερών Κανόνων, των τε Αγίων και Πανευφήμων Αποστόλων, και των ιερών Οικουμενικών και τοπικών Συνόδων, και των κατά μέρος Αγίων Πατέρων*, Τόμος Β', Εκ της Τυπογραφίας Γ. Χαρτοφύλακος, (Αθήνα, 1852), σσ. 296-299, στο εξής Σύνταγμα. JGR, Τόμος Α', XC, σσ. 156-157. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ Ν., «Leo VI's Legislation of 907 Forbidding Fourth Marriages: An Interpolation in the "Procheiros Nomos" (IV, 25-27)», DOP 30 (1976), σ. 183, στο εξής Leo VI's Fourth Marriages. ΧΡΙΣΤΟΦΙΛΟΠΟΥΛΟΥ, *Ιστορία*, σ. 68. BECK, *Ορθόδοξη Εκκλησία*, σ. 334. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, Ν. Σ., *Οι Νεαρές Λέοντος Γ' του Σοφού, Ηρόδοτος*, (Αθήνα, 2007), σσ. 256-257 στο εξής *Νεαρές*. HUSSEY, *Church*, σ. 103. RIEDEL, *Leo VI*, σσ. 115-116.

¹⁴ *Συνεχιστές του Θεοφάνη*, VI, § 13, σ. 361.20-23 και § 14, σ. 362.14-16. ΑΛΕΞΑΚΗΣ, *Βίος Ευθυμίου*, § 8, σ. 102.8-11. Σκυλίτζης, § 16, σ. 179.66-72. *Συνέχεια Γεωργίου Μοναχού*, § 18, σ. 857.4-7 και § 19, σ. 857.21-23. Λέων Γραμματικός, σσ. 270.78-271.2 και σ. 271.16-19. Συμεών Μάγιστρος, § 23, σ. 279.163-164 και § 25, σ. 280.178-180. Ψευδο-Συμεών, § 5, σ. 703.3-4. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ Ν., «Leo VI's Legislation of 907 Forbidding Fourth Marriages: An Interpolation in the "Procheiros Nomos" (IV, 25-27)», DOP 30 (1976), σ. 183, στο εξής Leo VI's Fourth Marriages.

¹⁵ *Συνεχιστές του Θεοφάνη*, VI, § 20, σ. 366.10-11 και § 23, σ. 370.8-20. ΑΛΕΞΑΚΗΣ, *Βίος Ευθυμίου*, § 11, σσ. 140.11-144.15. Σκυλίτζης, § 22, σ. 182.46-47 και § 26, σσ. 184.16-185.23. *Συνέχεια Γεωργίου Μοναχού*, § 29, σ. 862.14 και § 32, σσ. 864.21-865.10. Λέων Γραμματικός, σ. 276.13-14 και σ. 279.3-12. Συμεών Μάγιστρος, § 39, σ. 285.274-275 και § 47-49, σ. 288.325-331. Ψευδο-Συμεών, § 12, σ. 705.11-12 και § 17-18, σσ. 708.22-709.5. ΨΕΛΛΟΣ, *Ιστορία*, § 99, σ. 100.31-35. RUNCIMAN, *Romanus Lecapenus*, σ. 42. ITSINES, *Nicholas Mysticos*, σσ. 111-119. ΦΕΙΔΑΣ, *Εκκλησιαστική Ιστορία II, από της Εικονομαχίας μέχρι της Αλώσεως (726-1453)*, Ιδιωτική Έκδοση, (Αθήνα, 1977), σ. 73, στο εξής *Εκκλησιαστική Ιστορία*. ΖΑΚΥΘΗΝΟΣ, *Ιστορία*, σ. 344. NORWICH, *The Apogee*, σσ. 115-119. TOUGHER, *The Reign of Leo VI*, σ. 37. ΧΡΙΣΤΟΦΙΛΟΠΟΥΛΟΥ, *Ιστορία*, σ. 49 και σ. 69. ΝΤΙΑ, *Πορτραίτα*, σσ. 224-225 και σ. 229. BECK, *Ορθόδοξη Εκκλησία*, σσ. 334-336. RUNCIMAN, *Βυζαντινή Θεοκρατία*, σσ. 99-100. PMBZ, 2/6, #28506, σσ. 756-760. HUSSEY, *Church*, σσ. 104-105. ΚΙΑΠΙΔΟΥ, *Σύνοψη*, σσ. 247-

Έτσι, στις 3 Σεπτεμβρίου του 905, η Ζωή χάρισε στον αυτοκράτορα τον πολυπόθητο γιό και διάδοχο του θρόνου. Στις 6 Ιανουαρίου 906, έγινε η βάπτισμα του βρέφους στην Αγία Σοφία, από τον πατριάρχη Νικόλαο Μυστικό και του δόθηκε το όνομα Κωνσταντίνος, με τον όρο όμως ότι ο αυτοκράτορας θα διέκοπτε τον δεσμό του με την Ζωή. «ἐβάπτισε δὲ τὸ παιδίον ἐν τῇ ἀγία σοφία Νικόλαος ὁ πατριάρχης, ἀναδεξαμένων αὐτὸ ἀπὸ τῶν ἁγιασμάτων Ἀλεξάνδρου <τοῦ ἀνταδέλφου> τοῦ βασιλέως, τοῦ πατρικίου Σαμωνᾶ καὶ τῶν τῆς συγκλήτου ἐξόχων». ¹⁶ Ωστόσο, τρεις ημέρες αργότερα ο Λέων νυμφεύθηκε την μητέρα του γιου του, Ζωή, την οποία μάλιστα αναγόρευσε και *αυγούστα*. Το σφάλμα του αυτοκράτορα ήταν σοβαρό και αυτό αποδεικνύεται από το γεγονός πως η τέλεση του τέταρτου γάμου δεν πραγματοποιήθηκε από τον πατριάρχη, αλλά από τον ιερέα ονόματι Θωμά. Η παραβίαση αυτή του αυτοκράτορα οδήγησε κατά την εορτή των Χριστουγέννων το 906,¹⁷ και των Θεοφανείων που ακολουθούσε, στην απαγόρευση της εισόδου του στον ναό της Αγίας Σοφίας από τον πατριάρχη «... διὰ ταύτην οὖν τὴν αἰτίαν ὁ πατριάρχης εἰς τὴν ἐκκλησίαν εἰσέρχεσθαι διεκώλυε τὸν βασιλέα, ὅθεν διὰ τοῦ δεξιοῦ μέρους διήρχετο εἰς τὸ μιτατώριον». ¹⁸

Κατά την διάρκεια της βασιλείας του Λέων Στ', οι εκκλησιαστικές υποθέσεις απασχόλησαν τον ίδιο και την αυτοκρατορία. Ο πατριαρχικός θρόνος βρέθηκε στο επίκεντρο, εξαιτίας του ζητήματος της τετραγαμίας στο οποίο υπέπεσε ο ίδιος. Αρχικά, όπως ήδη έχει αναφερθεί παραπάνω, ο

248. ΓΕΡΜΑΝΗΣ ΧΡ. Φ., *Ο Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Ευθύμιος Α' (907-912), Βίος και Έργο*, (Θεσσαλονίκη, 2014, αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή), σ. 71, στο εξής *Ευθύμιος Α'*. OSTROGORSKY, *Ιστορία*, σ. 135. RIEDEL, *Leo VI*, σ. 136.

¹⁶ Σκυλίτζης, § 26, σ. 185.17-21.

¹⁷ *Συνεχιστές του Θεοφάνη*, VI, § 23, σ. 370.16-20. ΑΛΕΞΑΚΗΣ, *Βίος Ευθυμίου*, § 12, σσ. 152.1-154.2. *Συνέχεια Γεωργίου Μοναχού*, § 34, σ. 865.8-13. Λέων Γραμματικός, σ. 279.10-14. Συμεών Μάγιστρος, § 49, σ. 288.329-334. Ψευδο-Συμεών, § 18, σ. 709.3-8. ΣΤΕΦΑΝΙΔΗΣ Κ. Β., *Εκκλησιαστική Ιστορία απ' αρχής μέχρι σήμερα*, Αστήρ Α. Λ. – Ε. Παπαδημητρίου, (Αθήνα, 1959), σσ. 369-370, *Εκκλησιαστική Ιστορία*. ΦΕΙΔΑΣ, *Εκκλησιαστική Ιστορία*, σ. 73. ΖΑΚΥΘΗΝΟΣ, *Ιστορία*, σσ. 344-345. ΧΡΙΣΤΟΦΙΛΟΠΟΥΛΟΥ, *Ιστορία*, σσ. 69-70. ΝΤΙΛ, *Πορτραίτα*, σσ. 232- 233. BECK, *Ορθόδοξη Εκκλησία*, σ. 336 και σ. 338. ΓΕΡΜΑΝΗΣ, *Ευθύμιος Α'*, σ. 72 και σ. 77. ΚΟΥΚΟΥΣΑΣ Δ. Β., *Πτυχές της Βυζαντινής και Εκκλησιαστικής Ιστορίας*, Ostracon Publishing, (Θεσσαλονίκη, 2014). σσ. 152-153 και σσ. 391-392, στο εξής *Εκκλησιαστική Ιστορία*. OSTROGORSKY, *Ιστορία*, σσ. 135-136. Αναλυτική περιγραφή για τον γάμο του αυτοκρατορικού ζεύγους από τον πατριάρχη, βλ. *Constantini Porphyrogeniti Imperatoris De Cerimoniis Aulae Byzantinae libri duo*, Τόμος I, I. Reiskie (ed.), [CSHB], Impensis ed. Weberi (Bonnae, 1829), I, § 41, σσ. 207.14- 216.3.

¹⁸ Σκυλίτζης, § 26, σ. 185.21-25.

αυτοκράτορας τοποθέτησε στον πατριαρχικό θρόνο τον αδελφό του Στέφανο, αφενός μεν για τον εμπιστευόταν, και αφετέρου γιατί ο ίδιος δεν είχε λάβει κανένα μέρος στην διαμάχη που επικρατούσε εκείνη την περίοδο μεταξύ του Ιγνατίου και του Φωτίου. Αξίζει να σημειωθεί, ότι ο Στέφανος είχε ως δάσκαλο τού τον Φώτιο και ήταν ο άνθρωπος που τον είχε χειροτονήσει διάκονο. Ο Στέφανος αφιερώθηκε ολοκληρωτικά στο εκκλησιαστικό του έργο, με αποτέλεσμα να εξαντληθεί σωματικά και ψυχικά. Απεβίωσε στις 3 Αυγούστου του 893, σε ηλικία είκοσι έξι ετών, μετά την σύντομη παραμονή έξι ετών στον πατριαρχικό θρόνο.¹⁹

Μετά τον θάνατο του πατριάρχη Στέφανου, ορίστηκε νέος πατριάρχης ο Αντώνιος Β' Καυλέας, ο οποίος γεννήθηκε το 829 στην Κωνσταντινούπολη και ήταν φρυγικής καταγωγής.²⁰ Υπήρξε ευσεβής άνθρωπος, ενώ δεν δίστασε να υποστηρίξει την συμφιλίωση μεταξύ των οπαδών του Ιγνατίου με εκείνων του Φωτίου. Επεδίωξε την οριστική συμφιλίωση τους, συγκαλώντας το 899 σύνοδο στην Κωνσταντινούπολη με την σύμφωνη γνώμη και του πάπα της Ρώμης. Τα αποτελέσματα της Συνόδου ήταν θετικά, με την λήξη του σχίσματος. Ο Αντώνιος έλαβε ενεργό μέρος και στο ζήτημα της τετραγαμίας του Λέοντα, αφού καθαίρεσε τον ιερέα που τέλεσε τον δεύτερο γάμο του αυτοκράτορα. Ο πατριαρχικός θρόνος έμεινε και πάλι κενός, καθώς ο Αντώνιος πέθανε στις 12 Φεβρουαρίου του 901.²¹

¹⁹ *Συνεχιστές του Θεοφάνη*, VI, § 8, σ. 357.9. Σκυλίτζης, § 11, σ. 175.72-73. *Συνέχεια Γεωργίου Μοναχού*, § 3, σ. 849.16-21. Λέων Γραμματικός, σ. 263.10-14. Συμεών Μάγιστρος, § 3, σ. 271.17-21. Ψευδο-Συμεών, § 3, σ. 702.5. ΓΕΛΕΩΝ Ι. Μ., *Πατριαρχικοί Πίνακες. Ειδήσεις Ιστορικοί Βιογραφικοί περί των Πατριαρχών Κωνσταντινουπόλεως από Ανδρέου του Πρωτοκλήτου μέχρι Ιωακείμ Γ' του από Θεσσαλονίκης (36-1884)*, (Κωνσταντινούπολη, 1890), σσ. 293-294, στο εξής *Πατριαρχικοί Πίνακες*. ΣΤΕΦΑΝΙΔΗΣ Κ Β., *Εκκλησιαστική Ιστορία*, σσ. 368-369, *Θρησκευτική και Ηθική Εγκυκλοπαιδεία*, Α. Μαρτίνο (επιμ.), (Αθήνα, 1962-1968), 11, σ. 478, στο εξής ΘΗΕ. ΦΕΙΔΑΣ, *Εκκλησιαστική Ιστορία*, σ. 70. TOUGHER, *The Reign of Leo VI*, σ. 38. BECK, *Ορθόδοξη Εκκλησία*, σ. 332. RUNCIMAN, *Βυζαντινή Θεοκρατία*, σσ. 97-98. ITSINES, *Nicholas Mysticos*, σσ. 4-7. PMBZ, 2/6, #27208, σσ. 61-63. HUSSEY, *Church*, σ. 102. ΚΟΥΚΟΥΣΑΣ, *Εκκλησιαστική Ιστορία*, σσ. 149-152. OSTROGORSKY, *Ιστορία*, σ. 117.

²⁰ *Συνεχιστές του Θεοφάνη*, VI, § 8, σ. 357.10-11. Σκυλίτζης, § 11, σ. 175.73-74. *Συνέχεια Γεωργίου Μοναχού*, § 10, σ. 852.20-22. Λέων Γραμματικός, σ. 266.15-17. Συμεών Μάγιστρος, § 14, σσ. 274.81-275.82. Ψευδο-Συμεών, § 3, σ. 702.6. ΓΕΛΕΩΝ, *Πατριαρχικοί Πίνακες*, σ. 294. ΣΤΕΦΑΝΙΔΗΣ, *Εκκλησιαστική Ιστορία*, σ. 369. ITSINES, *Nicholas Mysticos*, σσ. 7-8. TOUGHER, *The Reign of Leo VI*, σ. 38. PMBZ, 2/1, #20476, σσ. 273-275. ΚΙΑΠΙΔΟΥ, *Σύνοψη*, σ. 245.

²¹ *Συνεχιστές του Θεοφάνη*, VI, § 16, σ. 364.9. Σκυλίτζης, § 18, σ. 180.7. *Συνέχεια Γεωργίου Μοναχού*, § 22, σ. 860.1. Λέων Γραμματικός, σ. 273.22. Συμεών Μάγιστρος, § 29, σ. 282.223. Ψευδο-Συμεών, § 7, σ. 703.15. ΓΕΛΕΩΝ, *Πατριαρχικοί Πίνακες*, σ. 295. ΘΗΕ, 2, σ. 979.

Στον κενό πατριαρχικό θρόνο ανήλθε ο Νικόλαος Α' Μυστικός, ένα πρόσωπο εμπιστοσύνης για τον αυτοκράτορα, καθώς υπήρξε συμμαθητής του. Γεννήθηκε το 852 στην Ιταλία και ήταν πνευματικό παιδί του Φωτίου. Η εμπιστοσύνη μεταξύ των δύο ανδρών θα χαθεί οριστικά μετά την σύναψη του τέταρτου γάμου του αυτοκράτορα Λέοντα Στ' με την Ζωή. Όπως έχει αναφερθεί, ο Νικόλαος δέχθηκε την αναγνώριση και την βάπτιση του Κωνσταντίνου Ζ', παρά τις αντιρρήσεις που εξέφρασαν πολλοί μητροπολίτες. Ωστόσο, ο αυτοκράτορας Λέων Στ' δεν τήρησε την υπόσχεση που έδωσε στον πατριάρχη να διακόψει την σχέση του με την Ζωή. Η πράξη του αυτή προκάλεσε αντιδράσεις από όλες τις πλευρές, και η ένταση μεταξύ της εκκλησίας και του αυτοκράτορα οξύνθηκε στο έπακρο. Ο πατριάρχης Νικόλαος Α' λειτούργησε με βάση τις εκκλησιαστικές αποφάσεις των Συνόδων και αφόρισε το ζεύγος, ενώ παράλληλα καθαίρεσε τον ιερέα Θωμά που τέλεσε το μυστήριο, γεγονός που διατάραξε ακόμη περισσότερο τις ήδη τεταμένες σχέσεις μεταξύ του αυτοκράτορα και του πατριάρχη.²²

Ο Νικόλαος Μυστικός όταν αντιλήφθηκε την δυσαρέσκεια του Λέοντα προς το πρόσωπο του, επιχείρησε να κερδίσει εκ νέου την εμπιστοσύνη του. Υποσχέθηκε στον αυτοκράτορα παρά τις αντιδράσεις των μητροπολιτών, να του επιτραπεί η είσοδος στην εκκλησία, ενώ παράλληλα ήταν πρόθυμος να του δώσει και συγχώρεση. Ο αυτοκράτορας από την άλλη πλευρά, εμφανώς δυσαρεστημένος, παράκαμψε τον Νικόλαο Α' και ζήτησε την διαμεσολάβηση του πάπα της Ρώμης Σέργιου Γ' και των πατριαρχών της Ανατολής προκειμένου να αποφανθούν για τον τέταρτο γάμο του. Ο Νικόλαος Μυστικός βλέποντας

ΦΕΙΔΑΣ, *Εκκλησιαστική Ιστορία*, σσ. 70-71. TOUGHER, *The Reign of Leo VI*, σ. 38. BECK, *Ορθόδοξη Εκκλησία*, σ. 332 και σσ. 334-335. RUNCIMAN, *Βυζαντινή Θεοκρατία*, σ. 98. ITSINES, *Nicholas Mysticos*, σσ. 8-11 και σ. 108. HUSSEY, *Church*, σσ. 102-103. ΚΙΑΠΙΔΟΥ, *Σύνοψη*, σ. 246.

²² *Συνεχιστές του Θεοφάνη*, VI, § 16, σ. 364.10 και § 24, σ. 371.1-6. Σκυλίτζης, § 17, σ. 180.7-8 και § 27, σ. 185.30-34. *Συνέχεια Γεωργίου Μοναχού*, § 22, 860.1-2 και § 35, σ. 865.15-21. Λέων Γραμματικός, σσ. 273.23-274.1 και σσ. 279.18-280.1. Συμεών Μάγιστρος, § 29, σ. 283.223-224 και § 50, σσ. 288.336-289.341. Ψευδο-Συμεών, § 7, σ. 703.16 και § 19, σ. 709.12-16. ΓΕΛΕΩΝ, *Πατριαρχικοί Πίνακες*, σσ. 295-296. VASILIEV, A. A., *Ιστορία της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας 324-1453*, Τόμος Α', μτφρ. Δ. Σαβράμης, Μπεργκαδή, (Αθήνα, 1954), σσ. 413-414, στο *εξής Ιστορία*. ΣΤΕΦΑΝΙΔΗΣ, *Εκκλησιαστική Ιστορία*, σ. 370. ΘΗΕ, 9, σσ. 519-520. ΦΕΙΔΑΣ, *Εκκλησιαστική Ιστορία*, σσ. 73-74. KAZHDAN-CULTER, *ODB* 2, σσ. 1466-1467. ΧΡΙΣΤΟΦΙΛΟΠΟΥΛΟΥ, *Ιστορία*, σ. 70. BECK, *Ορθόδοξη Εκκλησία*, σσ. 335-338. RUNCIMAN, *Θεοκρατία*, σ. 98 και σ. 101. ITSINES, *Nicholas Mysticos*, σσ. 11-23 και σσ. 180-186. *PMBZ*, 2/5, #25885, σσ. 78-89. HUSSEY, *Church*, σ. 103. ΚΟΥΚΟΥΣΑΣ, *Εκκλησιαστική Ιστορία*, σσ. 154-155.

την συνεχή εξασθένηση της δύναμης και επιρροής του, επέτρεψε στον Λέοντα την είσοδο στον ναό, χωρίς να περιμένει τους απεσταλμένους του πάπα από την Ρώμη, καθώς ήταν αντίθετος με την ανάμειξη της παπικής εκκλησίας σε αυτό το ζήτημα. Ο αυτοκράτορας, όμως, αρνήθηκε.²³

Ο πάπας Σέργιος Γ' ανταποκρίθηκε θετικά στο κάλεσμα του Λέοντα Στ', ως προς την αναγνώριση του τέταρτου γάμου, αφενός γιατί οι διατάξεις της ρωμαιοκαθολικής εκκλησίας για τον γάμο ήταν ελαστικότερες από τις βυζαντινές, και αφετέρου διότι δεν μπορούσε να αρνηθεί τη χάρη αυτή στον αυτοκράτορα, ο οποίος αγνοώντας τον πατριάρχη Νικόλαο Α', αναγνώριζε με αυτό τον τρόπο στον πάπα το παπικό πρωτείο. Η αντιπροσωπεία του πάπα έφτασε στην Κωνσταντινούπολη τον Ιανουάριο ή τον Φεβρουάριο του 907²⁴ και αποφάσισαν να θεωρήσουν νόμιμο τον τέταρτο γάμο του αυτοκράτορα, κατ' οικονομίαν, χορηγώντας του ειδική παπική άδεια. Ο πατριάρχης Νικόλαος Α' ήλθε σε οριστική ρήξη με τον Λέοντα Στ', εξαναγκάστηκε να παραιτηθεί και να καταφύγει στην μονή Γαλακρυνών την ίδια περίοδο.²⁵

Ο Λέων Στ' κατάφερε να εκθρονίσει τον Νικόλαο με την δικαιολογία ότι συνωμότησε εναντίον του. Ο αυτοκράτορας ισχυρίστηκε ότι τόσο η επίθεση που πραγματοποιήθηκε εναντίον του στις 11 Μάιου του 903, όσο και η συνομωσία του Ανδρόνικου Δούκα το 906, έκρυβαν την συμμετοχή του πατριάρχη. Ο Νικόλαος είχε στείλει μια επιστολή στον Δούκα, με την οποία τον προέτρεπε να συνεχίσει τον αγώνα του για την κατάληψη του θρόνου. Η επιστολή αυτή έπεσε στα χέρια του Λέοντα, από έναν αποστάτη του Δούκα.²⁶ Εντούτοις, δεν επιβεβαιώνεται έως και σήμερα η γνησιότητα της επιστολής. Όμως, ο πατριάρχης Νικόλαος Α', όταν πληροφορήθηκε πως η επιστολή έφθασε στα χέρια του αυτοκράτορα και

²³ ΑΛΕΞΑΚΗΣ, *Βίος Ευθυμίου*, § 11, σσ. 146.8-148.13. KARLIN-HAYTER, *Alexander Bad Name*, σ. 73. ΚΟΥΚΟΥΣΑΣ, *Εκκλησιαστική Ιστορία*, σσ. 155-156. BECK, *Ιστορία*, σ. 338. ΣΤΕΦΑΝΙΔΗΣ, *Εκκλησιαστική Ιστορία*, σ. 370. ΧΡΙΣΤΟΦΙΛΟΠΟΥΛΟΥ, *Βυζαντινή Ιστορία*, σ. 70. NORWICH, *The Apotheosis*, σσ. 162-163. OSTROGORSKY, *Ιστορία*, σ. 136.

²⁴ VASILIEV, *Ιστορία*, σ. 414. ΣΤΕΦΑΝΙΔΗΣ, *Εκκλησιαστική Ιστορία*, σ. 370. ITSINES, *Nicholas Mysticos*, σσ. 279-282. ΦΕΙΔΑΣ, *Εκκλησιαστική Ιστορία*, σ. 74. ΖΑΚΥΘΗΝΟΣ, *Ιστορία*, σ. 345. ΓΕΡΜΑΝΗΣ, *Ευθύμιος Α'*, σ. 75. ΚΟΥΚΟΥΣΑΣ, *Εκκλησιαστική Ιστορία*, σσ. 154-156. OSTROGORSKY, *Ιστορία*, σ. 136.

²⁵ ΑΛΕΞΑΚΗΣ, *Βίος Ευθυμίου*, § 13, σσ. 170.3-172.2. Σκυλίτζης, § 27, σ. 185.30-34. KARLIN-HAYTER, *Alexander Bad Name*, σ. 73.

²⁶ ΑΛΕΞΑΚΗΣ, *Βίος Ευθυμίου*, § 11, σσ. 136.11-140.8. ITSINES, *Nicholas Mysticos*, σσ. 160-171. ΜΠΟΥΡΔΑΡΑ, *Καθοσίωνες και τυραννίδες*, σσ. 54-55. ΧΡΙΣΤΟΦΙΛΟΠΟΥΛΟΥ, *Ιστορία*, σσ. 70-71. ΝΤΙΑ, *Πορτραίτα*, σσ. 227-228. BECK, *Ορθόδοξη Εκκλησία*, σ. 336. HUSSEY, *Church*, σ. 104. ΓΕΡΜΑΝΗΣ, *Ευθύμιος Α'*, σσ. 68-69.

καθώς η στάση του Λέοντα είχε αλλάξει εναντίον του, δεν είχε περιθώρια. Δέχθηκε την βάπτιση του βρέφους, όχι όμως και τον τέταρτο γάμο, προθυμοποιήθηκε να του επιτρέψει την είσοδο στην εκκλησία, αλλά ο αυτοκράτορας δεν τον εμπιστευόταν πια και αυτό το γεγονός τον οδήγησε στην απομάκρυνσή του.²⁷

Μετά την παραίτηση του Νικόλαου Α' Μυστικού στον πατριαρχικό θρόνο ανήλθε ο Ευθύμιος, ο οποίος κατάγονταν από την Σελευκεία της Ισαυρίας και ήταν και πνευματικός πατέρας του Λέοντα Στ' και ανάδοχος του Κωνσταντίνου Ζ'. Ο αυτοκράτορας, παρά το γεγονός ότι η πολιτική και εκκλησιαστική νομοθεσία ήταν εναντίον του, επιθυμούσε την επικύρωση του τέταρτου γάμου του για να αναγνωρισθεί η νομιμότητα του μικρού Κωνσταντίνου Ζ' στην διαδοχή του θρόνου. Ο Ευθύμιος δεν τάχθηκε υπέρ του ζητήματος της τετραγαμίας του αυτοκράτορα, δεχόταν, όμως, να στέψει τον Κωνσταντίνο Ζ' ως διάδοχο του θρόνου. Έτσι, η στέψη του Κωνσταντίνου Ζ' πραγματοποιήθηκε στις 15 Μαΐου του 908, καταφέροντας να συνεχιστεί με αυτόν τον τρόπο η επιβίωση της μακεδονικής δυναστείας. Με τις πιέσεις της Ρώμης και του αυτοκράτορα, ο πατριάρχης επικύρωσε τον τέταρτο γάμο του Λέοντα Στ', επιβάλλοντας του ορισμένα επιτίμια. Συγκεκριμένα, του απαγορεύθηκε η θεία μετάληψη και το δικαίωμα να παρακολουθεί καθημένας τη θεία λειτουργία, επιτίμια τα οποία δέχτηκε ο αυτοκράτορας χωρίς διαμαρτυρία. Με αυτόν τον τρόπο και οι δύο πλευρές αισθάνθηκαν δικαιωμένες.²⁸

Η πράξη αποδοχής του τέταρτου γάμου του Λέοντα Στ' υπήρξε και η αρχή ενός νέου σχίσματος στην εκκλησία, μεταξύ των οπαδών του Ευθυμίου και εκείνων του Νικόλαου. Ωστόσο, παρά τα άσχημα γεγονότα που συνέβησαν, ο Ευθύμιος κατόρθωσε μέσα σε μικρό χρονικό διάστημα, χάρι των εξαιρετικών του προσόντων και της άμετρης αγάπης και φιλανθρωπίας του, να τον αποδεχθούν όλοι στον εκκλησιαστικό κύκλο.

²⁷ ΑΛΕΞΑΚΗΣ, *Βίος Ευθυμίου*, § 11, σσ. 140.8-141.2. ΓΕΡΜΑΝΗΣ, *Ευθύμιος Α'*, σσ. 70-71.

²⁸ *Συνεχιστές του Θεοφάνη*, VI, § 1, σσ. 377.20-378.17. Σκυλίτζης, § 1, σ. 193.43-58. *Συνέχεια Γεωργίου Μοναχού*, § 1, σσ. 871.12-872.2. Λέων Γραμματικός, σσ. 285.17-286.7. Συμεών Μάγιστρος, § 2, σσ. 294.3-295.12. Ψευδο-Συμεών, § 1, σσ. 715.21-716.14. ΓΕΛΕΩΝ, *Πατριαρχικοί Πίνακες*, σσ. 296-297. ΣΤΕΦΑΝΙΔΗΣ, *Εκκλησιαστική Ιστορία*, σσ. 370-371. ΘΗΕ, 5, σσ. 1035- 1036. ΦΕΙΔΑΣ, *Εκκλησιαστική Ιστορία*, σ. 75. ΧΡΙΣΤΟΦΙΛΟΠΟΥΛΟΥ, *Ιστορία*, σσ. 71-72. BECK, *Ορθόδοξη Εκκλησία*, σσ. 338-340. RUNCIMAN, *Θεοκρατία*, σσ. 101-102. ITSINES, *Nicholas Mysticos*, σσ. 187-198 και σ. 210. HUSSEY, *Church*, σσ. 105-106. ΚΙΑΠΠΙΔΟΥ, *Σύνοψη*, σ. 248 και σ. 262. ΚΟΥΚΟΥΣΑΣ, *Εκκλησιαστική Ιστορία*, σσ. 157-158. OSTROGORSKY, *Ιστορία*, σ. 137.

Μετά τον θάνατο του Λέοντα Στ' ο Ευθύμιος καθαιρέθηκε και ο Αλέξανδρος επανέφερε στον εκκλησιαστικό θρόνο τον Νικόλαο Α' Μυστικό, απόφαση που ίσως είχε πάρει ο αυτοκράτορας πριν από τον θάνατο του και δεν είχε προλάβει να εφαρμόσει. Ο Ευθύμιος αποσύρθηκε στην μόνη Ψαμαθίας, όπου παρέμεινε έως το τέλος της ζωής του, απεβίωσε στις 5 Αυγούστου του 917.²⁹

Όσον αφορά την εξωτερική πολιτική, ο Λέων Στ' είχε να αντιμετωπίσει πολλούς κινδύνους. Η βασιλεία του διέφερε από εκείνη του πατέρα του και ήταν σχεδόν αδύνατον να περιορισθεί ο πόλεμος με τους Άραβες. Οι σχέσεις του Βυζαντίου με τους Βούλγαρους μετά από μια μακροχρόνια περίοδο ειρήνης, πέρασαν μια σοβαρή κρίση. Μετά την άνοδο του Συμεών, το Βουλγαρικό κράτος απέκτησε έναν από τους σημαντικότερους ηγεμόνες του. Σε σύντομο χρονικό διάστημα από την άνοδό του, ξέσπασε μια διαμάχη μεταξύ των Βουλγάρων και του Βυζαντίου που είχε εμπορικά κίνητρα. Τα εμπορικά συμφέροντα των Βουλγάρων μειώθηκαν σημαντικά μετά την μεταφορά της βουλγαρικής αγοράς από την Κωνσταντινούπολη στην Θεσσαλονίκη. Η κατάσταση οξύνθηκε ακόμη περισσότερο, με τον Συμεών να εισβάλλει στα βυζαντινά εδάφη, προκαλώντας την ήττα των βυζαντινών στρατευμάτων το 896. Η ήττα των Βυζαντινών είχε ως αποτέλεσμα την υπογραφή συνθήκης ειρήνης, η οποία υποχρέωσε το Βυζάντιο να πληρώνει φόρους κάθε στο χρόνο στο βουλγαρικό κράτος.³⁰

²⁹ *Συνεχιστές του Θεοφάνη*, VI, § 1, σσ. 377.20-378.17. Σκυλίτζης, § 1, σ. 193.43-58. *Συνέχεια Γεωργίου Μοναχού*, § 1, σσ. 871.12-872.2. Λέων Γραμματικός, σσ. 285.17-286.7. Συμεών Μάγιστρος, § 2, σσ. 294.3-295.12. Ψευδο-Συμεών, § 1, σσ. 715.21-716.14. ΓΕΛΕΩΝ, *Πατριαρχικοί Πίνακες*, σσ. 296-297. ΣΤΕΦΑΝΙΔΗΣ, *Εκκλησιαστική Ιστορία*, σσ. 370-371. ΘΗΕ, 5, σσ. 1035-1036. ΦΕΙΔΑΣ, *Εκκλησιαστική Ιστορία*, σ. 75. ΧΡΙΣΤΟΦΙΛΟΠΟΥΛΟΥ, *Ιστορία*, σσ. 71-72. BECK, *Ορθόδοξη Εκκλησία*, σσ. 338-340. RUNCIMAN, *Θεοκρατία*, σσ. 101-102. ITSINES, *Nicholas Mysticos*, σσ. 187-198 και σ. 210. HUSSEY, *Church*, σσ. 105-106. ΚΙΑΠΙΔΟΥ, *Σύνοψη*, σ. 248 και σ. 262. ΚΟΥΚΟΥΣΑΣ, *Εκκλησιαστική Ιστορία*, σσ. 157-158. OSTROGORSKY, *Ιστορία*, σ. 137.

³⁰ *Συνεχιστές του Θεοφάνη*, VI, § 9-10, σσ. 357-360. Σκυλίτζης, § 4, σ. 172.94-96, § 12, σσ. 175.75-177.35, § 14, σ. 178.46-56. *Συνέχεια Γεωργίου Μοναχού*, § 8, σ. 852.5-17, § 11-13, σσ. 853.1-855.7, § 14-15, σ. 855.13-19. Λέων Γραμματικός, σσ. 265.23-266.7, και σσ. 266.4-269.4. Συμεών Μάγιστρος, § 11-12, σ. 274.67-78, § 15-20, σσ. 275.82-277.130, § 20-21, σσ. 277.130-278.141, και § 40-41, σσ. 285.275-286.300. Ψευδο-Συμεών, § 1, σ. 700.19-22, § 2, σ. 702.10-13, § 3, σσ. 701.18-702.5, και § 26, σ. 715.7-11. ΖΑΚΥΘΗΝΟΣ, *Ιστορία*, σσ. 268-270. ΧΡΙΣΤΟΦΙΛΟΠΟΥΛΟΥ, *Ιστορία*, σσ. 58-64. ΦΕΙΔΑΣ, *Βυζάντιο, Βίος-Θεσμοί-Κοινωνία-Τέχνη*, (Αθήνα, 1985), σ. 69, στο εξής *Βυζάντιο*. NORWICH, *The Apogee*, σσ. 108-112. TOUGHER, *The Reign of Leo VI*, σσ. 40-41, σσ. 164-167 και σσ. 173-193. KAZHDAN-CULTER,

Ο πόλεμος με τον Συμεών είχε ως αποτέλεσμα να παραλύσει η δύναμη της βυζαντινής αυτοκρατορίας εναντίον των Αράβων και στην Ανατολή και στην Δύση. Ο Νικηφόρος Φωκάς αναγκάστηκε να αναστείλει τις επιχειρήσεις του στην νότια Ιταλία, για να αναλάβει την ηγεσία των επιχειρήσεων στα Βαλκάνια. Στην Ανατολή η Αρμενία λεηλατήθηκε πρώτη από τους Άραβες, ενώ οι λεηλασίες επεκτάθηκαν και σε άλλες περιοχές. Ακόμη, το 902 η Σικελία το τελευταίο οχυρό του Βυζαντίου στην Δύση, έπεσε στα χέρια των Αράβων, μετά από τους πολυετής αγώνες που έδωσε το Βυζάντιο για να την κρατήσει. Τέλος, η είσοδος των Αράβων στην Μεσόγειο θάλασσα είχε ως αποτέλεσμα, πολλές παραλιακές πόλεις να λεηλατηθούν, ανάμεσα σε αυτές και η Θεσσαλονίκη το 904.³¹

Ο Λέων Στ' έπειτα από 26 χρόνια στον αυτοκρατορικό θρόνο και μετά από όλες αυτές τις δυσκολίες που αντιμετώπισε στην διάρκεια της βασιλείας του, αρρώστησε από κοιλιακή νόσο και πέθανε στις 12 Μαΐου του 912, κληρονομώντας στον ανήλικο γιό του, που τόσο πολύ πόθησε, την βυζαντινή αυτοκρατορία.³²

Ο Λέων Στ' ως μαθητής του Φωτίου διέθετε εξαιρετική παιδεία και καθολική μόρφωση. Ο ίδιος υπήρξε δόκιμος συγγραφέας και ένας ενθουσιώδης ρήτορας, σε μεγαλύτερο βαθμό από ότι ο πατέρας του Βασίλειος Α'. Ο Λέων Στ' ήταν ευσεβής ηγεμόνας με εκκλησιαστικά και θεολογικά ενδιαφέροντα. Για το συγγραφικό του έργο τιμήθηκε όσο

ODB 3, σ. 1984. PMBZ, 2/6, #27467, σσ. 188-202. OSTROGORSKY, *Ιστορία*, σσ. 131-134. RIEDEL, *Leo VI*, σσ. 13-16.

³¹ *Συνεχιστές του Θεοφάνη*, VI, § 20-22 σσ. 366.11-370.7 και § 27-28, σσ. 374.3-375.8. Σκυλίτζης, § 23-24, σσ. 182.48-183.86 και § 33, σ. 191.3-8. *Συνέχεια Γεωργίου Μοναχού*, § 25, σσ. 860.19-861.7, § 29-30, σσ. 862.15-863.17 και § 43, σ. 870.13-17. Λέων Γραμματικός, σ. 263.15-19, σσ. 265.23-266.7, σσ. 274.15-275.6, σσ. 276.14-277.20 και σ. 285.1-5. Συμεών Μάγιστρος, § 4-5, σσ. 271.21-272.25, § 11-12, σ. 274.67-78, § 34, σσ. 283.238-284.249, και § 62, σσ. 293.433-294.436. Ψευδο-Συμεών, § 9-10, σ. 704.6-9, § 13-14, και σσ. 705.13-708.3. ΖΑΚΥΘΗΝΟΣ, *Ιστορία*, σσ. 249-254. ΧΡΙΣΤΟΦΙΛΟΠΟΥΛΟΥ, *Ιστορία*, σσ. 64-67. ΦΕΙΔΑΣ, *Βυζάντιο*, σ. 69. NORWICH, *The Apogee*, σσ. 108-112. TOUGHER, *The Reign of Leo VI*, σσ. 40-41, σσ. 164-167 και σσ. 173-193. ΚΑΖΗΔΑΝ-ΚΟΥΛΤΕΡ, ODB 3, σ. 1984. PMBZ, 2/6, #27467, σσ. 188-202. OSTROGORSKY, *Ιστορία*, σσ. 131-134. RIEDEL, *Leo VI*, σσ. 13-16.

³² *Συνεχιστές του Θεοφάνη*, VI, § 29, σσ. 375.9-376.8 και § 32, σ. 377.5-16. Σκυλίτζης, § 34, σσ. 191.9-192.38. *Συνέχεια Γεωργίου Μοναχού*, § 44, σσ. 870.18-871.7. Λέων Γραμματικός, σ. 285.5-14. Συμεών Μάγιστρος, § 63, σ. 294.436-444. Ψευδο-Συμεών, § 26, σ. 715.11-18. ΨΕΛΛΟΣ, *Ιστορία*, § 100, σ. 90.40-45. ΧΡΙΣΤΟΦΙΛΟΠΟΥΛΟΥ, *Στέψη βυζαντινού αυτοκράτορα*, σσ. 97-99. ITSINES, *Nicholas Mysticos*, σσ. 207-208 και σ. 213. NORWICH, *The Apogee*, σσ. 120-121. ΛΑΣΚΑΡΑΤΟΣ, *Νοσήματα*, σσ. 251-258. ΧΡΙΣΤΟΦΙΛΟΠΟΥΛΟΥ, *Ιστορία*, σ. 70. ΚΙΑΠΙΔΟΥ, *Σύνοψη*, σ. 249. OSTROGORSKY, *Ιστορία*, σ. 136.

ακόμη ζούσε με το προσωνύμιο του Σοφός ή Φιλόσοφος. Για το σπουδαίο νομοθετικό έργο του, η προεργασία είχε γίνει από την εποχή του πατέρα του, ενώ αξίζει να σημειωθεί ότι η μεγάλη αυτή νομοθετική δραστηριότητα συμπίπτει με την πρώτη δεκαετία της βασιλείας του, κατά την οποία συνεργάτης του ήταν ο Στυλιανός Ζαούσης.³³

Τα πρώτα χρόνια της βασιλείας του συμπλήρωσε την αναθεώρηση της νομοθεσίας του Ιουστινιανού, την οποία είχε ξεκινήσει ο Βασίλειος Α', στο έργο του τα *Βασιλικά*. Τα *Βασιλικά* αποτελούν μια συλλογή τόσο του κανονικού όσο και του αστικού και του δημόσιου δικαίου. Για την συγκρότηση της κωδικοποίησης των *Βασιλικών* έλαβαν υπόψη σε μεγάλο βαθμό τον *Ιουστινιάνειο Κώδικα*, τους *Πανδέκτες*, ενώ, σε μικρότερο βαθμό τις *Εισηγήσεις*, τις *Νεαρές* του Ιουστινιανού, του Ιουστίνου Β' και του Τιβερίου Α'. Ακόμη, σημαντικές πληροφορίες τους παρείχε και ο *Πρόχειρος Νόμος*. Σημαντικό στοιχείο για την ανάδειξη του έργου υπήρξε το γεγονός ότι οι νομικοί του Λέοντα Στ', δεν χρησιμοποίησαν τις λατινικές πηγές, αλλά τις ελληνικές, καθώς και σχόλια του 6^{ου} και 7^{ου} αιώνα. Η χρήση της ελληνικής γλώσσας συνέβαλε αφενός στην ταχύτατη διάδοση του έργου και αφετέρου στην εκτόπιση σχεδόν του νομοθετικού έργου του Ιουστινιανού από την καθημερινή του χρήση.³⁴ Οι αυτοκρατορικοί νόμοι του Λέοντα Στ' διαιρούνται σε εξήντα βιβλία και έξι τόμους, για αυτό και αυτό το όνομα «*Εξηκοντάβιβλος*» ή «*Εξάβιβλος*», αποτελούν την μεγαλύτερη νομική συλλογή της μεσαιωνικής βυζαντινής αυτοκρατορίας. Η επεξεργασία τους έγινε από μια νομική επιτροπή με προϊστάμενο τον πρωτοσπαθάριο Συμβάτιο. Η έκδοση του έργου έγινε τα πρώτα χρόνια της ανάληψης του θρόνου από τον Λέοντα, γεγονός που

³³ Σκυλίτζης, § 1, σσ. 171.55-172.79. ΧΡΙΣΤΟΦΙΛΟΠΟΥΛΟΥ, *Στέψη βυζαντινού αυτοκράτορα*, σσ. 95-97. ΖΑΚΥΘΗΝΟΣ, *Ιστορία*, σσ. 290-300. KARLIN-HAYTER, *Alexander Bad Name*, σ. 587. NORWICH, *The Apogee*, σσ. 103-104. TOUGHER, *The Reign of Leo VI*, σ. 36 και σσ. 110-115. OSTROGORSKY, *Ιστορία*, σ. 117. RIEDEL, *Leo VI*, σ. 1.

³⁴ VASILIEV, *Ιστορία*, σσ. 424-426. ΦΕΙΔΑΣ, *Βυζάντιο*, σ. 69. ΖΑΚΥΘΗΝΟΣ, *Ιστορία*, σσ. 296-297. ΧΡΙΣΤΟΦΙΛΟΠΟΥΛΟΥ, *Ιστορία*, σσ. 38-45. NORWICH, *The Apogee*, σσ. 105-106. TOUGHER, *The Reign of Leo VI*, σσ. 115-117. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Δίκαιο και Ιδεολογία στα χρόνια των Μακεδόνων*, *Βυζαντινά* 22 (2001), σσ. 250-251, στο εξής *Δίκαιο και ιδεολογία*. ΛΑΪΟΥ, ΛΑΪΟΥ Ε. Α., *Οικονομική ιστορία του Βυζαντίου*, Τόμος Β', ΜΙΕΤ, (Αθήνα, 2006), σσ. 60-67, στο εξής *Οικονομική Ιστορία*. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Ψηφίδες Ιστορίας Δικαίου Απώτερης και Νεότερης*, Ηρόδοτος, (Αθήνα, 2013), σσ. 273-274, στο εξής *Ψηφίδες Δικαίου*. OSTROGORSKY, *Ιστορία*, σσ. 118-120. CHITWOOD Z., *Byzantine Legal Culture and the Roman Legal Tradition 867-1056*, Cambridge University Press, (Cambridge, 2017), σσ. 29-35, στο εξής *Culture*. RIEDEL, *Leo VI*, σσ. 5-7.

αποδεικνύει ότι η προεργασία είχε πραγματοποιηθεί στα χρόνια του Βασιλείου Α' και ολοκληρώθηκε στα χρόνια του Λέοντα.³⁵

Ένα ακόμη σημαντικό έργο του Λέοντα που εκδόθηκε στα πρώτα χρόνια της βασιλείας του είναι ο *Πρόχειρος Νόμος*, ο οποίος αρχικά χρονολογήθηκε λανθασμένα μεταξύ του 870-879 και είναι μια συλλογή που περιέχει σε μια συστηματική διάταξη από σαράντα τίτλους τις πιο σπουδαίες ισχύουσες διατάξεις του αστικού και δημόσιου δικαίου. Αξίζει να αναφερθεί, ότι υπήρξε και ένα ακόμη νομοθετικό εγχειρίδιο με συναφές περιεχόμενο η *Εισαγωγή (Επαναγωγή)*, του οποίου η χρονολόγηση τοποθετήθηκε στον τελευταίο χρόνο της βασιλείας του Βασιλείου Α' μεταξύ του 885 και 886 και είχε ως σκοπό να αποτελέσει την εισαγωγή στον *Πρόχειρο νόμο*. Η *Επαναγωγή* αν και σε ορισμένα σημεία επαναλαμβάνει τον *Πρόχειρο νόμο*, περιέχει και εντελώς καινούργια και αξιόλογα τμήματα, τα οποία καθορίζουν τα δικαιώματα και τα καθήκοντα του αυτοκράτορα και του πατριάρχη. Ένας από τους κύριους συντάκτες της *Εισαγωγής* υπήρξε ο πατριάρχης Φώτιος. Το έργο μιμείται ως ένα βαθμό τις *Εισηγήσεις* του Ιουστινιανού, καθώς παρέχονται γενικοί ορισμοί περί νόμου της δικαιοσύνης, συνοδευόμενοι από πολλές διατάξεις για την ερμηνεία των κανόνων δικαίου. Ακόμη, ορίστηκαν για πρώτη φορά τα όρια μεταξύ της εξουσίας του κράτους και της εκκλησίας, όπου μέχρι τότε αναγνωριζότανε μόνο μια εξουσία. Ανάμεσα σε αυτούς τους δύο φορείς εξουσίας παρεμβάλλεται και μια ακόμη έννοια, αυτή του *Θείου Νόμου*. Με αυτόν τον τρόπο δημιουργήθηκε για πρώτη φορά μια μορφή Τριάδος στην κορυφή του κράτους, που περιόριζε ακόμη περισσότερο τον εξουσιαστικό χώρο του αυτοκράτορα.³⁶

Η σύγκριση, ωστόσο, του περιεχομένου των δύο νομοθετημάτων και της συγγραφής τους σε συνδυασμό με τις φιλολογικές πηγές επέβαλε την

³⁵ VASILIEV, *Ιστορία*, σσ. 424-426. ΦΕΙΔΑΣ, *Βυζάντιο*, σ. 69. ΖΑΚΥΘΗΝΟΣ, *Ιστορία*, σσ. 296-297. ΧΡΙΣΤΟΦΙΛΟΠΟΥΛΟΥ, *Ιστορία*, σσ. 38-45. NORWICH, *The Apogee*, σσ. 105-106. TOUGHER, *The Reign of Leo VI*, σσ. 115-117. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Δίκαιο και Ιδεολογία*, σσ. 250-251. ΛΑΪΟΥ, *Οικονομική Ιστορία*, σσ. 60-67. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Ψηφίδες Δικαίου*, σσ. 273-274. OSTROGORSKY, *Ιστορία*, σσ. 118-120. CHITWOOD, *Culture*, σσ. 29-35. RIEDEL, *Leo VI*, σσ. 5-7.

³⁵ VASILIEV, *Ιστορία*, σσ. 421-424.

³⁶ VASILIEV, *Ιστορία*, σσ. 421-424. ΖΑΚΥΘΗΝΟΣ, *Ιστορία*, σσ. 294-296. ΧΡΙΣΤΟΦΙΛΟΠΟΥΛΟΥ, *Ιστορία*, σσ. 38-45. ΑΓΑΠΗΤΟΣ Α., «Η Εικόνα του Αυτοκράτορα Βασιλείου Α' στη Φιλομακεδονική Γραμματεία 867-959», *Ελληνικά* 40 (1989), σ. 295, στο εξής *Φιλομακεδονική Γραμματεία*. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Δίκαιο και Ιδεολογία*, σσ. 247-250. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Ψηφίδες Δικαίου*, σσ. 277-278. ΚΟΥΚΟΥΣΑΣ, *Εκκλησιαστική Ιστορία*, σσ. 139-142. CHITWOOD, *Culture*, σσ. 25-29.

αναθεώρηση της χρονολόγησης του *Πρόχειρου νόμου*. Σημαντικό στοιχείο για την αναχρονολόγηση του έργου, υπήρξε ο εντοπισμός ενός νόμου μέσα στο έργο με τον οποίο απαγορευόταν ο τέταρτος γάμος. Ο νόμος αυτός με βάση το γεγονός ότι ο Λέων Στ' προχώρησε στην σύναψη τέταρτου γάμου με την Ζωή την άνοιξη του 907, αποτελεί το σημαντικότερο στοιχείο ότι, ο *Πρόχειρος Νόμος* εκδόθηκε λίγο αργότερα του ίδιου έτους. Ο Λέων για να τονίσει την εδραίωση της μακεδονικής δυναστείας, αναφέρει ως νομοθέτες στον *Πρόχειρο Νόμο*, τον πατέρα του Βασίλειο Α', ο οποίος υπήρξε και ο νομοθέτης της *Εισαγωγής* για να υπογραμμίσει την ιστορική συνέχεια των δύο κειμένων, τον αδελφό του Κωνσταντίνο, και τον ίδιο. Τέλος, η παράλειψη του αδελφού του Αλέξανδρου προκαλεί κάποια ερωτηματικά, μπορεί είτε να οφείλεται στις κακές μεταξύ τους σχέσεις, πιθανόν, όμως, να μην ήθελε να επισκιάσει τον μελλοντικό αυτοκράτορα και τέκνο του Κωνσταντίνο Ζ'.³⁷

Ιδιαίτερα σοφή κρίθηκε η κίνηση του αυτοκράτορα, ύστερα από τον τέταρτο γάμο του να εκδώσει την απαγόρευση του τέταρτου γάμου, τοποθετώντας την απαγόρευση αυτή σε ένα μεγαλύτερο νομοθέτημα, την *Εισαγωγή*. Είναι λογικό πως δεν μπορούσε να εκδώσει μεμονωμένα έναν νόμο με τον οποίο θα καταδίκαζε την δική του συμπεριφορά, και για αυτό τον λόγο ενέταξε τον νόμο αυτό στην *Εισαγωγή*. Παράλληλα, η αναθεώρηση της *Εισαγωγής*, προσέφερε στον αυτοκράτορα την δυνατότητα να απαλλαγεί το νομοθετικό αυτό έργο από την επιρροή του πατριάρχη Φωτίου, καθώς απάλειψε το έργο από όλες τις διατάξεις που είχαν σχέση με την εκκλησία. Ωστόσο, παρά την παράλειψη δεκατριών τίτλων της *Εισαγωγής*, οι υπόλοιποι κατατμήθηκαν μάλλον αυθαίρετα, έτσι ώστε ο συνολικός αριθμός τους στον *Πρόχειρο Νόμο* να παραμείνει σαράντα. Με βάση τις νέες ρυθμίσεις, ο *Πρόχειρος Νόμος* προσεγγίζει το Ιουστινιάνειο δίκαιο περισσότερο από την *Εισαγωγή*.³⁸

³⁷ VASILIEV, *Ιστορία*, σσ. 421-424. ΖΑΚΥΘΗΝΟΣ, *Ιστορία*, σσ. 294-296. ΧΡΙΣΤΟΦΙΛΟΠΟΥΛΟΥ, *Ιστορία*, σσ. 38-45. ΑΓΑΠΗΤΟΣ, *Φιλομακεδονική Γραμματεία*, σ. 295. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Δίκαιο και Ιδεολογία*, σσ. 247-250. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Ψηφίδες Δικαίου*, σσ. 277-278. ΚΟΥΚΟΥΣΑΣ, *Εκκλησιαστική Ιστορία*, σσ. 139-142. CHITWOOD, *Culture*, σσ. 25-29.

³⁸ VASILIEV, *Ιστορία*, σσ. 421-424. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ, *Leo VI's Fourth Marriages*, σσ. 175-187. ΧΡΙΣΤΟΦΙΛΟΠΟΥΛΟΥ, *Ιστορία*, σσ. 38-45. ΑΓΑΠΗΤΟΣ, *Φιλομακεδονική Γραμματεία*, σ. 295. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Δίκαιο και Ιδεολογία*, σσ. 247-250. DÖLGER F., *Regesten der Kaiserurkunden des oströmischen Reiches von 565-1453*, 1/2, Verlag C. H. Beck (München, 2003, β' αναθεωρημένη έκδοση από τον A. E. Müller και τον A. Beihammer), αρ. 471 και 472 σ. 32, στο εξής *Regesten*. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Ψηφίδες Δικαίου*, σσ. 277-278. ΚΟΥΚΟΥΣΑΣ, *Εκκλησιαστική Ιστορία*, σσ. 42-143. OSTROGORSKY, *Ιστορία*, σ. 116. CHITWOOD, *Culture*, σσ. 25-29.

Εξίσου σημαντικό νομοθετικό έργο του Λέοντα Στ', ιδιαίτερα για την αστική ζωή και οικονομία του Βυζαντίου είναι το *Επαρχικό Βιβλίο*. Πρόκειται για ένα νομοθέτημα που εκδόθηκε τον τελευταίο χρόνο της βασιλείας του αυτοκράτορα πιθανόν την άνοιξη του 912, το οποίο απευθυνόταν στον *έπαρχο* της πόλης. Το κείμενο περιείχε είκοσι δύο τίτλους, καθένας από τους οποίους αφορούσε και έναν κλάδο. Συγκεκριμένα στόχος του νομοθετήματος ήταν η οργάνωση των οικείων επαγγελματικών ενώσεων και προϋποθέσεις για την νόμιμη άσκηση του σχετικού εμπορεύματος κάτω από την εποπτεία του *επάρχου*. Να σημειωθεί ότι λόγω των κυρώσεων που προέβλεπαν οι διατάξεις του νομοθετήματος, το έργο παρουσιάζει έντονο ποινικό χαρακτήρα.³⁹ Ολόκληρη η οικονομική ζωή της βυζαντινής αυτοκρατορίας ελεγχόταν από τον *έπαρχο* της Κωνσταντινούπολης. Οι έμποροι και οι βιοτέχνες της Κωνσταντινούπολης, όπως και των άλλων πόλεων ήταν οργανωμένοι σε συντεχνίες. Οι συντεχνίες φρόντιζαν καθημερινά για την τροφοδότηση της πρωτεύουσας, καθώς και την εξασφάλιση της πρωτεύουσας με τα αναγκαία είδη τροφίμων, ενώ ταυτόχρονα όφειλαν να ελέγξουν την ποιότητα και να καθορίσουν τις τιμές αγοράς και πώλησης. Επίσης, ορισμένες συντεχνίες όπως αυτές των μεταξωτών υφασμάτων, καταλαμβάνουν εξέχουσα θέση στο βιβλίο, καθώς το μετάξι αποτελούσε πολύτιμο υλικό για εκείνη την εποχή. Η κάθε συντεχνία είχε και τον πρόεδρό της, ο οποίος ελεγχόταν από τον *έπαρχο*, ο οποίος ασκούσε την εποπτεία της αστικής οικονομίας του Βυζαντίου.⁴⁰

Επιπρόσθετα, για την περίοδο από τον 7^ο αιώνα έως και τον 9^ο αιώνα απουσιάζουν στοιχεία για την χειρόγραφη παράδοση της πολεμικής γραμματείας, η οποία εμφανίζεται πάλι στο προσκήνιο με το έργο του Λέοντα Στ', τα *Τακτικά*. Ο ίδιος έγραψε στα χρόνια της νεότητάς του τα *Προβλήματα*, ερωταποκρίσεις στο *Στρατηγικό του Μαυρικίου*. Τα *Προβλήματα* αποτέλεσαν ένα είδος προλόγου για το μετέπειτα έργο του

³⁹ VASILIEV, *Ιστορία*, σσ. 426-428. ΖΑΚΥΘΗΝΟΣ, *Ιστορία*, σσ. 298-299. ΧΡΙΣΤΟΦΙΛΟΠΟΥΛΟΥ, *Ιστορία*, σ. 44. NORWICH, *The Apogee*, σσ. 105-106. TOUGHER, *The Reign of Leo VI*, σ. 115. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Δίκαιο και Ιδεολογία*, σσ. 254-255. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Ψηφίδες Δικαίου*, σσ. 278-279. OSTROGORSKY, *Ιστορία*, σσ. 128-130. CHITWOOD, *Culture*, σσ. 25-29. RIEDEL, *Leo VI*, σσ. 5-7.

⁴⁰ VASILIEV, *Ιστορία*, σσ. 426-428. ΖΑΚΥΘΗΝΟΣ, *Ιστορία*, σσ. 298-299. ΧΡΙΣΤΟΦΙΛΟΠΟΥΛΟΥ, *Ιστορία*, σ. 44. NORWICH, *The Apogee*, σσ. 105-106. TOUGHER, *The Reign of Leo VI*, σ. 115. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Δίκαιο και Ιδεολογία*, σσ. 254-255. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Ψηφίδες Δικαίου*, σσ. 278-279. OSTROGORSKY, *Ιστορία*, σσ. 128-130. CHITWOOD, *Culture*, σσ. 25-29. RIEDEL, *Leo VI*, σσ. 5-7.

τα Τακτικά, μέσα από το οποίο αναδείχθηκε ένας από τους γνωστότερους, συγγραφέας της πολεμικής γραμματείας. Με βάση την ανάγνωση και την επεξεργασία προγενέστερων Τακτικών, ο αυτοκράτορας θέλησε να παρουσιάσει ένα νέο, εύχρηστο έργο. Το έργο είχε συνταχθεί με βάση τη μελέτη των πηγών, με σκοπό να αποτελέσει ένα πρακτικό εγχειρίδιο για τους στρατιωτικούς ηγέτες, κατανοητό και με σαφήνεια. Τέλος, ο Λέων για την συγγραφή του κειμένου δεν περιορίστηκε μόνο σε ανάλογα έργα της ίδιας περιόδου, αλλά συμπεριέλαβε και πολλές ποινικές διατάξεις που προέρχονταν από το ευρύτερο πλαίσιο του στρατιωτικού νόμου.⁴¹

Το έργο που καθιέρωσε τον Λέοντα ως έναν από τους μεγαλύτερους νομοθέτες του 9^{ου} αιώνα, και αποτελεί τον πυρήνα της παρούσας εργασίας, ήταν η δημοσίευση μίας συλλογής με 113 νομοθετήματα, η οποία καθιερώθηκε να αποκαλείται η συλλογή των *Νεαρών*. Η συλλογή αυτή έχει διασωθεί σε πέντε χειρόγραφα, από τα οποία το παλαιότερο, ο *Codex Marcianus graecus 179*, χρονολογείται στις αρχές του 13^{ου} αιώνα, και αποτελεί κατά κάποιον τρόπο *codex unicus*, επειδή οι άλλοι τέσσερις κώδικες *Leidensis B.P.G. 33-C*, *Montepessulanus H-73*, *Vaticanus Palatinus graecus 387* και *Berolinensis graecus 9*, χρονολογούνται στον 16^ο αιώνα και προέρχονται από τον πρώτο κώδικα. Το χειρόγραφο *Vaticanus Palatinus graecus 387*, υπήρξε η βάση για την *editio princeps*, που πραγματοποιήθηκε στα μέσα του 16^{ου} αιώνα από τον Σκωτσέζο *Henry Scrimger*. Τέλος, τον 16^ο αιώνα το χειρόγραφο των *Νεαρών* μεταφράστηκε ήδη στα λατινικά και στα μέσα του 20^{ου} αιώνα εκδόθηκε και στα γαλλικά.⁴²

Οι *Νεαρές* του Λέοντα, έχουν προκαλέσει πολλά ερωτήματα σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο έχουν διατυπωθεί. Αρχικά, το προοίμιο του νομοθετικού έργου δεν παρουσιάζει τα χαρακτηριστικά δημοσίου εγγράφου, αλλά μια ημιεπίσημη προέλευση της συλλογής. Υπάρχουν όμως και στοιχεία που καθιστούν πιθανότερο τον ιδιωτικό χαρακτήρα της συλλογής, γεγονός το οποίο προκύπτει αφενός από ελλιπή στοιχεία στα πρώτα φύλλα του έργου, όπως την υπογραφή του αυτοκράτορα, και αφετέρου τον χρόνο έκδοσης του χειρογράφου. Με βάση τα παραπάνω στοιχεία δεν είναι εφικτό να παρουσιαστεί η αρχική μορφή του κειμένου

⁴¹ NORWICH, *The Apogee*, σσ. 105-106. ΧΡΙΣΤΟΦΙΛΟΠΟΥΛΟΥ, *Ιστορία*, σσ. 39-40. TOUGHER, *The Reign of Leo VI*, σ. 164-169. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Ψηφίδες Δικαίου*, σ. 279. RIEDEL, *Leo VI*, σσ. 5-7.

⁴² Για την χειρόγραφη παράδοση, πρβλ. *Les Nouvelles de Leon VI le Sage*, P. Noailles – A. Dain (eds.), Societe d' edition «Les Belles Lettres», (Paris, 1944), σσ. XXI-XXXII, στο εξής *Les Nouvelles*. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Δίκαιο και Ιδεολογία*, σσ. 251-255. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 17-19.

και ο τρόπος εξέλιξής του κατά την γραφή. Επίσης, δεν έχει καταστεί σαφές, αν υπήρχαν στοιχεία του χειρογράφου που παραλήφθηκαν από αμέλεια των αντιγραφέων.⁴³

Στην σημερινή μορφή οι επικεφαλίδες των *Νεαρών*, πιθανόν δεν είναι οι αυθεντικές, ενώ κάποιες από αυτές δεν ανταποκρίνονται στο περιεχόμενο του κειμένου ή έχουν ενσωματωθεί μέσα στο κείμενο. Ακόμη, ως προς την έκδοση των *Νεαρών* έχουν επικρατήσει δύο απόψεις, με την πρώτη να υποστηρίζει ότι οι *Νεαρές* δεν δημοσιεύτηκαν μεμονωμένες, αλλά όλες μαζί σε ένα *corpus*, ενώ η δεύτερη, η οποία είναι και η επικρατέστερη, υποστηρίζει ότι εκδόθηκαν ξεχωριστά, ανάλογα με το περιεχόμενο της καθεμίας. Επίσης, έχει υποστηριχτεί και η άποψη ότι ο Λέων εξέδωσε τα νομοθετήματα ενώ βρισκόταν εν ζωή η λίγο μετά τον θάνατο του συγκεντρώθηκαν σε ένα ενιαίο κείμενο, γεγονός που προκύπτει από το προοίμιο των *Νεαρών* «Λέοντος ἐν Χριστῶ ἀθανάτω πάντων βασιλεῖ εὐσεβοῦς βασιλέως Ρωμαίων αἱ τῶν νόμων ἐπανορθωτικαὶ ἀνακαθάρσεις».⁴⁴

Επιπρόσθετα, η συλλογή των *Νεαρών* παρουσιάζει μια σχετική έλλειψη συστηματικής δομής, η οποία προκύπτει από το γεγονός ότι *Νεαρές* που ρυθμίζουν το ίδιο αντικείμενο έχουν ταξινομηθεί σε διαφορετικά μέρη της συλλογής. Ωστόσο, έχει γίνει μια προσπάθεια ταξινόμησης των νομοθετημάτων. Οι *Νεαρές* 2-18 αφορούν το εκκλησιαστικό δίκαιο, οι 19-44 στον ευρύτερο χώρο του οικογενειακού και κληρονομικού δικαίου, ενώ ανάμεσα στις παραπάνω κατηγορίες και μεταξύ των 45-50, 59-67, 102-105 οι διατάξεις αφορούν το ποινικό δίκαιο. Η παραπάνω ανάλυση οδήγησε στο συμπέρασμα ότι οι πρώτες *Νεαρές* αποτέλεσαν τον πυρήνα της συλλογής, που συμπληρώθηκε στην συνέχεια με διαδοχικές προσθήκες για να φθάσει στην τελική μορφή. Επίσης, όσον αφορά το χρονικό διάστημα στο οποίο συντάχθηκαν οι *Νεαρές*, με βάση το περιεχόμενό τους, τοποθετήθηκε την περίοδο κατά την οποία ο Λέων είχε αναλάβει την αναθεώρηση του κωδικοποιημένου έργου του πατέρα του, τα *Βασιλικά*.⁴⁵

Η κωδικοποίηση του έργου του Βασιλείου Α' υποβλήθηκε σε νέα επεξεργασία από τον Λέοντα Στ', τόσο ως προς το περιεχόμενο όσο και

⁴³ ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 19-21. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Ψηφίδες Δικαίου*, σσ. 273-277.

⁴⁴ ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Δίκαιο και Ιδεολογία*, σσ. 251-255. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 19-21.

⁴⁵ ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Δίκαιο και Ιδεολογία*, σσ. 251-255. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 22-23. OSTROGORSKY, *Ιστορία*, σ. 120.

ως προς την δομή. Το αποτέλεσμα της επεξεργασίας του έργου, ήταν να δημοσιευτεί μια νέα κωδικοποίηση σε εξήντα βιβλία αντί για σαράντα που ήταν πριν. Οι Ιουστινιάνειες διατάξεις κατά την ένταξή τους στα Βασιλικά τροποποιήθηκαν, με στόχο την εναρμόνισή τους στις νεότερες ρυθμίσεις που είχαν εισαχθεί στις *Νεαρές* του Λέοντα. Η διαπίστωση αυτή μπορεί να οδηγήσει στο συμπέρασμα ότι ορισμένες *Νεαρές*, όπως οι εκκλησιαστικές, αποτέλεσαν αντικείμενο νομοθετικής δραστηριότητας πριν από την έκδοση των *Βασιλικών*. Η ολοκλήρωση των *Βασιλικών* τοποθετείται χρονολογικά μεταξύ των ετών 888-889, επομένως οι *Νεαρές* ως προς το μεγαλύτερο μέρος τους εκδόθηκαν πριν από αυτό το χρονικό διάστημα. Τα νομοθετήματα του Λέοντα, εκδόθηκαν τα πρώτα χρόνια της βασιλείας του, καθώς υπάρχουν *Νεαρές* που απευθύνονται σε συγκεκριμένα πρόσωπα που έδρασαν εκείνη την περίοδο. Η αναφορά στο πρόσωπο του πατριάρχη Στεφάνου, τον νεότερο αδελφό του Λέοντα, ο οποίος κατείχε τον πατριαρχικό θρόνο από το 886 έως και το 893, αποτελεί ένα ακόμη στοιχείο για την χρονολόγηση των *Νεαρών*. Τέλος, υπάρχουν νομοθετήματα, τα οποία αναφέρονται στο πρόσωπο του Στυλιανού Ζαούση, που εκείνη την περίοδο είχε διατελέσει μάγιστρος και λογοθέτης του δρόμου, μεταξύ του 886-898.⁴⁶

Επίσης, καθοριστικό σημείο για την χρονολόγηση των *Νεαρών* αποτελεί και η συμπεριφορά του Λέοντα, καθώς οι τέσσερις γάμοι του έρχονταν σε αντίθεση με την νομοθεσία του. Το παράπτωμα της τετραγαμίας στο οποίο υπέπεσε ο Λέων, αποτελεί ένα ακόμη στοιχείο ότι τα νομοθετήματά του συντάχθηκαν στα πρώτα χρόνια της βασιλείας του, και συγκεκριμένα πριν από την τέλεση του τρίτου γάμου του με την Ευδοκία, το 899. Ένα άλλο ζήτημα το οποίο δεν έχει απαντηθεί έως και σήμερα είναι αν όλες οι *Νεαρές* έχουν νομοθετηθεί από τον ίδιο τον αυτοκράτορα. Ορισμένες από τις *Νεαρές*, δεν έχουν κανονιστικό περιεχόμενο, αλλά δίνουν την εντύπωση μιας πραγματείας. Στην διαδικασία της κωδικοποίησης των νομοθετημάτων, δεν φαίνεται να ακολουθήθηκε κάποιο πρόγραμμα συνεννόησης της επιτροπής με τον αυτοκράτορα, γεγονός που παραπέμπει ότι οι 113 *Νεαρές* δεν είχαν την μορφή, με την οποία σώζονται σήμερα. Η συγκέντρωση όλου του υλικού των νομοθετημάτων θα διαμορφώθηκε σε μεταγενέστερο χρόνο, σε ένα

⁴⁶ ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Δίκαιο και Ιδεολογία*, σσ. 251-255. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 22-23.

πλήρες αυτοτελές κείμενο με την προσθήκη μακροσκελέστατων προοιμίων.⁴⁷

Επιπλέον, υπάρχει το ενδεχόμενο να συντάχθηκαν από τον ίδιο τον αυτοκράτορα ένα ή περισσότερα προοίμια για το ίδιο κείμενο, και αργότερα από αβλεψία ή και σκόπιμα να συμπεριλήφθηκαν όλα στην συλλογή. Με βάση, όμως, την παραπάνω υπόθεση ότι το διδακτικό περιεχόμενο των *Νεαρών* και τα προοίμια συντάχθηκαν σε διαφορετικό χρόνο, είναι δυνατόν να ερμηνευθούν οι ιδιομορφίες της νομοθεσίας του Λέοντα, ειδικότερα η μεγάλη διαφορά έκτασης μεταξύ των προοιμίων και του διδακτικού κειμένου. Από τον παραπάνω συλλογισμό εξαιρούνται οι εκκλησιαστικές *Νεαρές*, οι οποίες συντάχθηκαν και εκδόθηκαν όλες μαζί. Ο νομοθέτης κατάφερε σε αυτές τις *Νεαρές* να υπάρξει πλήρης εναρμόνιση του δικαίου της πολιτείας και του δικαίου της εκκλησίας, αφενός με την κατάργηση ή την τροποποίηση όσων παλαιών νόμων ήταν αντίθετοι με την κρίση του αυτοκράτορα, και αφετέρου με την εισαγωγή νέων ρυθμίσεων.⁴⁸

Παρά τα ερωτήματα που προέκυψαν για την σύνταξη και τον χρόνο γραφής των 113 *Νεαρών* του Λέοντα, αποτέλεσαν ένα από τα σπουδαιότερα νομοθετικά έργα της περιόδου και συνέχισαν να μνημονεύονται στην βυζαντινή νομική φιλολογία κατά τους επόμενους αιώνες. Επίσης, χρησιμοποιήθηκαν κατά την σύνταξη όλων σχεδόν των συλλεκτικών και συμπληρωματικών νομικών έργων από τον 10^ο αιώνα έως μέχρι και την κατάλυση της αυτοκρατορίας. Τέλος, εκτεταμένη χρήση των *Νεαρών*, έχει διαπιστωθεί και στα έργα της ερμηνευτικής φιλολογίας, ειδικότερα στα νέα σχόλια των *Βασιλικών*, όπου συχνά έχουν ληφθεί υπόψη οι ρυθμίσεις των νομοθετημάτων του Λέοντα.⁴⁹

⁴⁷ ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Δίκαιο και Ιδεολογία*, σσ. 251-255. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 22-25.

⁴⁸ ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Δίκαιο και Ιδεολογία*, σσ. 251-255. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 25-28.

⁴⁹ ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 33-36.

Οι Νεαρές του Λέοντα Στ' του Σοφού

Οι Νεαρές χωρίζονται με βάση το περιεχόμενό τους σε ποινικού δικαίου, εκκλησιαστικού, κληρονομικού και οικογενειακού. Στην πρώτη κατηγορία των Νεαρών εντάσσονται αυτές του ποινικού δικαίου και είναι οι υπ' αριθμόν 1, 29, 34-35, 41, 45-53, 56-57, 59, 60-67, 70-72, 77-78, 80-81, 83-84, 92, 94-97, 99, 102-105, 107-108 και 113, στο σύνολο 47 Νεαρές από τις 113. Οι διατάξεις αυτές χωρίζονται εκ νέου σε υποκατηγορίες, ανάλογα με την θεματική τους. Έτσι, οι Νεαρές 1, 41, 45, 48-49, 97, 99, 107 και 108 ασχολούνται με τους δικαστικούς λειτουργούς και όσους παρίστανται ως μάρτυρες σε δίκες. Πιο συγκεκριμένα, η Νεαρά υπ' αριθμόν 1 αναφέρεται στους δικαστές. Η αναγκαιότητα της ύπαρξης μιας τέτοιας απόφασης σχετίζεται με την δημιουργία ενός ενιαίου σώματος νόμων που είχε θέσει σε εφαρμογή ο αυτοκράτορας Ιουστινιανός και το οποίο δεν ανταποκρινόταν σε όλα τα πεδία της δικαιοσύνης. Η Νεαρά 1 του Λέοντα Στ' τονίζει πως όποιος έχει λάβει το προνόμιο να δικάζει, οφείλει να επιλύει τα θέματα που χρειάζονται νομική επίλυση σύμφωνα με τις επιταγές των νόμων που έχουν ψηφισθεί. Ακόμη, όσες διατάξεις έχουν κριθεί ακατάλληλες και αποβλήθηκαν από τους νόμους, δεν θα πρέπει να εφαρμόζονται σε καμία περίπτωση. Ο Λέων, θεώρησε πως κάποιοι νόμοι που είχαν θεσπιστεί στο παρελθόν ήταν άχρηστοι στη λύση των διαφορών που προέκυπταν και ως εκ τούτου τους αφαίρεσε από τους γραπτούς νόμους. Επιπλέον, αξίζει να σημειωθεί πως ο αυτοκράτορας, ως επί το πλείστον, δεν επέβαλε τους δικούς του νόμους, διαγράφοντας τους ισχύοντες έως τότε, αλλά όρισε τόσο την τήρηση των παλαιών νόμων του Ιουστινιανού, αλλά και των αποφάσεων των Οικουμενικών και τοπικών Συνόδων, συνδυαστικά και ανάλογα με την εκάστοτε περίπτωση.⁵⁰

Η Νεαρά 45 αναφέρεται πάλι σε όσους έχουν το δικαίωμα και την ευθύνη να επιλύουν ένδικες διαφορές. Η διάταξη επικεντρώνεται στο γεγονός πως οι υποθέσεις που έχουν ολοκληρωθεί θα πρέπει να μην φέρουν περιθώρια αμφιβολιών ή αμφισβήτησης ως προς την απόφαση που έχει οριστεί. Έτσι, κρίνεται αναγκαία η ύπαρξη γραπτής απόφασης με την ιδιόχειρη υπογραφή του αρμόδιου δικαστικού λειτουργού. Με αυτόν τον τρόπο, ούτε εκείνος θα μπορεί να αναιρέσει την απόφασή του, σε περίπτωση κάποιου απροόπτου, αλλά ούτε κάποιος άλλος θα είναι σε

⁵⁰ *Les Nouvelles*, σσ. 10-15. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 42-47.

θέση να αποδώσει σε κάποιον δικαστή το έγγραφο μιας πλαστής ή υποβολιμαίας απόφασης.⁵¹

Στην ίδια κατηγορία μπορούν να ενταχθούν και εκείνες οι *Νεαρές* που αφορούν την δυνατότητα των ανθρώπων να καταθέτουν ως μάρτυρες. Πιο συγκεκριμένα, η *Νεαρά* 48 αναφέρεται στο δικαίωμα των γυναικών να καταθέτουν. Ο αυτοκράτορας υποστηρίζει πως το θέμα εξετάστηκε στο παρελθόν επιδερμικά και έτσι οι γυναίκες απέκτησαν το δικαίωμα να καταθέτουν ως μάρτυρες. Η ένσταση του Λέοντα εστιάζει στο γεγονός και μάλιστα εκφράζει την απορία πως κανένας στο παρελθόν δεν αναλογίστηκε ότι η συχνή εμφάνιση των γυναικών στα ανδρικά μάτια είναι ηθικώς ανεπίτρεπτη, την στιγμή ειδικά που το αντίθετο καθιστά τις γυναίκες φρόνιμες και έντιμες. Επιπλέον, η διάταξη αυτή τονίζει πως η ανάμειξη των γυναικών ως μάρτυρες τις κάνει να χρησιμοποιούν μια γλώσσα ανάρμοστη και μάλιστα μπροστά σε πλήθος ανδρών. Δεν παραλείπεται η αναφορά και στην κατωτερότητα του γυναικείου φύλου, που με την παρουσία του στα δικαστήρια, εξισώνεται με το ανδρικό, ανατρέποντας τα όρια της φύσης. Αυτό έχει ως απότοκο την προδοσία του οφειλόμενου σεβασμού και της κοσμιότητας προς τους άνδρες. Γιατί αν μπορούν να βγουν από το σπίτι και να καταθέτουν ως μάρτυρες οι γυναίκες, ανοίγεται ο δρόμος για μια ελευθερία που δεν ταιριάζει σε αυτές και εξαφανίζεται η συστολή και η αιδώ της φύσης τους. Όλα τα παραπάνω αποτελούν προσβολή των ανδρών και γι' αυτό η διάταξη αυτή αποσκοπεί στο να διορθωθεί το σφάλμα που έχει προκύψει με την απόκλιση των γυναικών από την δυνατότητα μαρτυρίας. Παρόλα αυτά, κρίνεται αναγκαία η μαρτυρία των γυναικών σε θέματα που οι άνδρες δεν μπορούν να έχουν ανάμειξη και είναι οικεία στις ίδιες, όπως ο τοκετός.⁵²

Το ίδιο ζήτημα, δηλαδή ποιοι έχουν δικαίωμα στην μαρτυρία, αναλύεται και στην *Νεαρά* 49. Εδώ η απόφαση δεν σχετίζεται με τις γυναίκες, αλλά με τους δούλους. Όπως και στην προηγούμενη περίπτωση, ένας παλαιός νόμος επέτρεπε στους δούλους να μαρτυρούν σε ορισμένες περιπτώσεις. Ο Λέων, εφαρμόζοντας την απόφαση που είχε ορίσει και η *Ιουστινιάνεια Νεαρά* 90.6, αφαίρεσε το δικαίωμα σε όσους στερούνται την ελευθερία τους να μαρτυρούν. Ακόμη, η διάταξη αφαιρεί

⁵¹ *Les Nouvelles*, σσ. 180-181. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 170-173.

⁵² *Les Nouvelles*, σσ. 186-191. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 174-177.

το δικαίωμα αυτό και από όσους στερούνται την ελευθερία τους λόγω των φρονημάτων τους και επιδίδονται σε ανεπίτρεπτες πράξεις. Έτσι, παρότι πρόκειται για άλλου είδους δουλείας, δεν είναι άξιοι να μετέχουν στα προνόμια της ελευθερίας και κατ' επέκταση στην μαρτυρία.⁵³

Το ζήτημα της συμπεριφοράς των δικαστών και όσων δημόσιων λειτουργών εμπλέκονται σε δίκες απασχόλησε τον αυτοκράτορα στη Νεαρά 97. Η *Ιουστινιάνεια Νεαρά* 8.7 όριζε τον όρκο στην αρχή της δίκης. Η διάταξη αυτή κρίνεται ορθή και αποφασίζει ο Λέων να μην καταργηθεί. Επιπλέον, θεσπίστηκε τόσο οι άρχοντες κατά τον διορισμό τους όσο και εκείνοι που αναλαμβάνουν τη δικαστική επίλυση διαφορών, πρώτα να βεβαιώνουν επαρκώς πως θα προτιμήσουν την αλήθεια από το ψεύδος και ότι με κανέναν τρόπο δε θα ακολουθήσουν το στρεβλό μονοπάτι της απάτης και μετά να προχωράνε στην εκδίκαση της εκάστοτε υπόθεσης.⁵⁴

Με την ίδια λογική θεσπίστηκε και η *Νεαρά* 99. Πρόκειται για αναβίωση ενός σχεδόν εξαφανισμένου νόμου. Σύμφωνα με αυτόν, όποιος ήταν σε θέση να επάγει τον όρκο σε κάποιον τρίτο, έπρεπε πρώτα να ορκίζεται ο ίδιος, ότι ο όρκος δεν απαιτείται για την εφαρμογή εγκληματικών σχεδίων ή από κακοβουλία, αλλά για να δώσει επιβεβαίωση σε όσους μπορεί να είχαν αμφιβολίες πριν τον όρκο. Έτσι, ορίζεται να τηρείται ο όρκος, ως εγγύηση για τις προθέσεις του αντίδικου και την υποχρέωση που έχει να κάνει σωστά το λειτούργημά του. Με αυτόν τον τρόπο θα λάμψει η αλήθεια, ενώ και οι μάρτυρες δε θα λειτουργούν απερίσκεπτα στις δίκες.⁵⁵

Στη *Νεαρά* 107 γίνεται λόγος για όσους έχουν την πρόθεση να εμφανιστούν ενώπιον του δικαστηρίου με σκοπό να διατυπώσουν κατηγορίες για μια εγκληματική πράξη. Αυτοί πρέπει, πριν την ανάπτυξη του θέματος, να εγγυηθούν εγγράφως σχετικά με τις διαθέσεις του δικαστή, ότι δεν παρενοχλούν το δικαστήριο εξαιτίας κάποιου δόλιου σχεδίου, ούτε έχουν οι ίδιοι καταδικαστεί ως συκοφάντες, αλλά ούτε και θα το κάνουν αυτό στη ζωή τους. Επιπλέον, οι ισχυρισμοί τους οφείλουν να έχουν νόμιμη βάση και να μην προσπαθήσουν να διαστρεβλώσουν την αλήθεια.⁵⁶

⁵³ *Ιουστινιάνειες Νεαρές*, CX.1, σ. 451.15-28. *Les Nouvelles*, σσ. 190-193. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 176-179.

⁵⁴ *Ιουστινιάνειες Νεαρές*, VIII.7, σσ. 69.38-70.37. *Les Nouvelles*, σσ. 316-319. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 270-273.

⁵⁵ *Les Nouvelles*, σσ. 320-327. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 278-281.

⁵⁶ *Les Nouvelles*, σσ. 348-351. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 296-299.

Η τελευταία *Νεαρά* που αφορά τους μάρτυρες των δικαστηρίων, είναι η υπ' αριθμόν 108. Σε συνέχεια της προηγούμενης ρύθμισης τονίζεται πως όσοι κλητευθούν στο δικαστήριο μια φορά με δικαστική πρόσκληση και δεν εμφανιστούν, αλλά στείλουν εκπρόσωπο, να κλητευθούν και δεύτερη φορά. Αν τότε δεν εμφανιστούν πάλι, θα δεχθούν για τρίτη και τελευταία φορά την κλήτευση. Στην περίπτωση που δεν εμφανιστούν ούτε τότε, χωρίς αιτία απουσίας, εκδίδεται εις βάρος τους καταδικαστική απόφαση και με κανέναν τρόπο δεν μπορεί πλέον να προβληθούν αντιρρήσεις για απαλλαγή από την καταδίκη. Η απόφαση εφαρμόζεται και στους δύο διαδίκους αν δεν εμφανιστούν.⁵⁷

Η *Νεαρά* 41, είναι ακόμη μια διάταξη με νομικό περιεχόμενο και καθορίζει τον αριθμό των μαρτύρων, όχι αυτών που παρίστανται στις δίκες, αλλά αυτών που πρέπει να είναι η παρουσία τους βεβαιωτική για να θεωρείται η τελευταία επιθυμία των ανθρώπων αληθινή. Ο Ιουστινιανός είχε ήδη πάρει το μέτρο να προσλαμβάνονται επτά μάρτυρες σε μεγάλες πόλεις και πέντε σε αγροτικές περιοχές ή κατά την διάρκεια οδοιπορίας. Ο Βασίλειος Α', στη συνέχεια, όρισε τόσο στις πόλεις όσο και στους αγρούς να χρειάζονται πέντε μάρτυρες. Όμως, η απόφαση του Βασιλείου δεν βρίσκει σύμφωνο τον Λέοντα Στ', καθώς δεν έπρεπε να εξισωθούν οι μάρτυρες, αλλά να μειωθούν εκείνοι στις αγροτικές περιοχές και τις οδοιπορίες. Έτσι, η ρύθμιση αυτή ορίζει στις πόλεις να γίνονται δεκτές οι τελευταίες επιθυμίες των ανθρώπων από πέντε μάρτυρες και στις άλλες περιοχές από τρεις, καθώς ο πληθυσμός είναι λιγότερος και τρία άτομα αρκούν.⁵⁸

Ο Λέων Στ' δεν εξέδωσε *Νεαρές* μόνο για να τροποποιήσει ή επιβεβαιώσει τις ισχύουσες, αλλά παρατηρείται πως θέσπισε και την κατάργηση κάποιων νόμων, οι οποίοι δεν ήταν πλέον χρήσιμοι. Αυτές είναι οι *Νεαρές* 46, 47, 78 και 94. Μάλιστα, η *Νεαρά* 46, στηριζόμενη στην άποψη πως όταν κάτι δεν είναι ωφέλιμο στη ζωή το αχρηστεύουμε, ορίζει πως και στον χώρο του δικαίου πρέπει να γίνεται κατάργηση των κανόνων που δεν είναι πλέον χρήσιμοι στην πολιτεία, καθώς η προσφορά τους κρίνεται αρνητική ή ασήμαντη. Αυτή η απόφαση πηγάζει από την παλιά νομοθεσία που ήθελε τους βουλευτές των βουλευτηρίων να

⁵⁷ *Les Nouvelles*, σσ. 352-355. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 298-301.

⁵⁸ *Les Nouvelles*, σσ. 164-169. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 158-161.

αποφασίζουν για την ανάδειξη ορισμένων αρχόντων της αυτοδιοίκησης των πόλεων. Ωστόσο, στην εποχή του Λέοντα όλη η μέριμνα για την διοίκηση της αυτοκρατορίας εξαρτιόταν από τον αυτοκράτορα και έτσι η προηγούμενη απόφαση δεν θα μπορούσε να εφαρμοστεί.⁵⁹

Με βάση την ίδια λογική, η *Νεαρά* 47 αναφέρεται στις αρμοδιότητες που είχε η *Σύγκλητος* τα προηγούμενα χρόνια και για αυτό υπήρχε η ανάγκη του νόμου αυτού. Όμως, πλέον η μέριμνα του αυτοκράτορα αφορούσε τον έλεγχο όλων των τομέων της διοίκησης και έτσι η διάταξη αυτή δεν ήταν χρήσιμη. Σε αυτή την απόφαση, ο Λέων υποστήριξε, στο τέλος της, πως η διαδικασία εξάλειψης ενός άχρηστου νόμου είναι το ίδιο αναγκαία με την υπαγόρευση νέων νόμων για ζητήματα που δεν υπάρχει μέριμνα.⁶⁰

Ομοίως, και στη *Νεαρά* 78 παύει να είναι σε ισχύ η διάταξη σύμφωνα με την οποία η *Σύγκλητος* επιτρέπεται να θεσπίζει νόμους. Δεδομένου πως όλες οι εξουσίες ήταν συγκεντρωμένες στα χέρια του αυτοκράτορα θεωρούταν άσκοπο και μάταιο να διατηρηθεί αυτός ο νόμος, καθώς ήταν περιττός και δεν είχε καμία χρησιμότητα.⁶¹

Η *Νεαρά* 94 αναφέρεται στον νόμο περί *υπατείας*, ο οποίος πλέον δεν είναι χρήσιμος και θα πρέπει να απομακρυνθεί μαζί με τους άλλους νόμους που δεν ταιριάζουν με το πολίτευμα που επικρατεί. Μπορεί τα παλαιότερα χρόνια να ήταν σημαντικός, αλλά τώρα έχει περιπέσει σε αχρηστία και έτσι απομακρύνεται από τους νόμους.⁶²

Από τις ποινικές *Νεαρές* δε θα μπορούσαν να λείπουν και οι προβλέψεις για τα εγκλήματα που μέχρι τότε τιμωρούνταν με την ποινή του θανάτου. Οι *Νεαρές* αυτές είναι οι 35, 61-64, 66-67, 77 και 105. Η *Νεαρά* 35 αφορά την αρπαγή μιας παρθένου γυναίκας. Η πολιτεία όριζε για το αδίκημα αυτό η τιμωρία να είναι η θανάτωση του απαγωγέα, αλλά και όσων συμμετείχαν σε αυτή την πράξη. Επιπλέον, αν αυτοί κατάγονταν από εύπορη γενιά τότε έχαναν και την περιουσία τους. Αν πάλι ήταν ο πατέρας της κοπέλας υπεύθυνος για αυτή την πράξη, τότε τιμωρούταν με εξορία. Ακόμη και αν δεν γνώριζε από πριν τις διαθέσεις του απαγωγέα, αλλά δεν ενήργησε γρήγορα για την τιμωρία του υπευθύνου και την

⁵⁹ *Les Nouvelles*, σσ. 182-185. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 172-173.

⁶⁰ *Les Nouvelles*, σσ. 184-187. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 172-175.

⁶¹ *Les Nouvelles*, σσ. 270-271. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 236-237.

⁶² *Les Nouvelles*, σσ. 308-311. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 264-267.

αποκατάσταση της κόρης του, πάλι τιμωρούνταν με εξορία. Ο Βασίλειος Α' έχοντας ασχοληθεί με το ζήτημα όρισε αν η αρπαγή γινόταν με βίαιο τρόπο και με χρήση όπλων τότε ο απαγωγέας να καταδικάζεται σε θάνατο με το ίδιο όπλο το οποίο χρησιμοποίησε για την αρπαγή. Οι δε συνεργοί να τιμωρούνται με ακρωτηριασμό της μύτης, να μαστιγώνονται και να κουρεύονται σύρριζα. Από την άλλη μεριά, αν η αρπαγή δεν έγινε με χρήση όπλων, τότε δε θα εφαρμόζεται η θανατική ποινή, αλλά ο αυτουργός θα τιμωρείται με ακρωτηριασμό του χεριού και οι συνεργοί με μαστίγωση, κούρεμα και εξορία. Όσον αφορά τις περιουσιακές ποινές, θα ισχύει ότι ίσχυε και με τον παλαιό νόμο. Έτσι, ο Λέων Στ' αποφάσισε να υιοθετήσει τις αποφάσεις του πατέρα του για αυτό το ζήτημα.⁶³

Ο Ιουστινιανός τιμωρούσε τους εντεταλμένους για την είσπραξη των δημοσίων φόρων, σε περίπτωση που απαιτούσαν την καταβολή μεγαλύτερου ποσού από το νόμιμο, με θάνατο. Ο Λέων, στη *Νεαρά* 61, κατανοεί πως οι λειτουργοί αυτοί βιάζονταν στον δρόμο της αδικίας, αλλά η προηγούμενη διάταξη κρίνεται ιδιαίτερος αυστηρή. Ο λόγος είναι πως η ποινή πρέπει να είναι ίση με το αδίκημα για να είναι δίκαιη, αλλιώς αν η τιμωρία υπερβαίνει σε αυστηρότητα την πράξη, τότε δεν επιφέρει δικαιοσύνη, αλλά αδικία. Έτσι, η ποινή που όρισε ο Λέων ήταν σε περίπτωση που ο δράστης έχει διαπράξει το αδίκημα για μία και μόνο φορά, να καταδικάζεται σε επιστροφή του διπλάσιου ποσού από αυτό που εισέπραξε στον αδικημένο. Αν, ωστόσο, το αδίκημα έχει διαπραχθεί κατά συρροή, τότε οφείλει ο υπαίτιος να επιστρέψει το τετραπλάσιο του ποσού στο θύμα και να απομακρυνθεί από το αξίωμά του. Τέλος, η *Νεαρά* αυτή όρισε ότι για τα οικονομικά εγκλήματα δε θα εφαρμόζεται στο εξής θανατική ποινή.⁶⁴

Η *Νεαρά* 62 αναφέρεται σε όσους τόλμησαν να εκποιήσουν οτιδήποτε ανήκε στην περιουσία του δημοσίου. Όπως στην προηγούμενη περίπτωση, έτσι και εδώ η τιμωρία ήταν ο θάνατος. Αυτό το αδίκημα δεν θα μπορούσε να τιμωρείται, όμως, με αυτή την ποινή, καθώς η ποινή του θανάτου δεν έχει ανάλογη βαρύτητα με το έγκλημα αυτό. Έτσι, η ποινή που θεσπίζεται είναι αν κάποιος συλληφθεί να πουλάει κάποιο δημόσιο πράγμα, να επιστρέψει το τετραπλάσιο του ποσού της αξίας του αντικειμένου.⁶⁵

⁶³ *Les Nouvelles*, σσ. 140-143. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 140-143.

⁶⁴ *Les Nouvelles*, σσ. 226-229. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 202-205.

⁶⁵ *Les Nouvelles*, σσ. 228-231. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 206-207.

Η Νεαρά 63 απαγορεύει τη θαλάσσια μεταφορά ειδών προς τους εχθρούς, μέσω των οποίων θα γίνουν ισχυρότεροι στις επιθέσεις. Η παλαιά νομοθεσία είχε και σε αυτή την περίπτωση ως ποινή την θανατική. Ο αυτοκράτορας παρότι συμφωνεί πως για ένα τέτοιο φαινόμενο χρειάζεται μια αυστηρή ποινή, εισάγει μια επιεικέστερη κύρωση. Αναφέρει πως αν αυτός που πραγματοποίησε την εξαγωγή απαγορευμένων ειδών στους εχθρούς είναι κύριος του πλοίου και το έπραξε χωρίς να ανακοινώσει την απόφασή του στους ναύτες, υφίσταται τότε την ποινή μόνος του. Θα πρέπει να καταβάλει το σύνολο του φορτίου στο δημόσιο και αν δεν κινδυνεύει να περιέλθει σε μεγάλη ένδεια, θα δώσει το ένα τρίτο της περιουσίας του. Αν, από την άλλη μεριά, η πράξη έγινε από ναύτες, που συχνά συμβαίνει να κρύβουν τον σκοπό τους, ο κύριος του πλοίου εξαιρείται από την ποινή. Οι ναύτες, όμως, θα υποβληθούν αρχικά, σε μαστίγωμα και κούρεμα και εφόσον διαθέτουν περιουσία θα καταβάλουν στο δημόσιο το τετραπλάσιο της αξίας των ειδών που είχαν σκοπό να προμηθεύσουν τους εχθρούς. Στην περίπτωση που είναι άποροι, τότε θα λάβουν την ποινή της μαστίγωσης και του κουρέματος, καθώς και θα χάσουν την ελευθερία τους. Η ποινή της δουλείας κρίνεται ως ποινή επιείκειας σε σχέση με την πράξη τους. Τέλος, αν ήταν από κοινού απόφαση του κυρίου του πλοίου και των ναυτών η προμήθεια ειδών, τότε ο καθένας θα λάβει την ποινή που αναφέρεται παραπάνω, ανάλογα με την κατηγορία που ανήκει.⁶⁶

Στη Νεαρά 64 γίνεται λόγος για όσους αρπάζουν και αποκρύπτουν πράγματα από ναυάγιο. Η ποινή που εφαρμόζοταν και σε αυτή την περίπτωση ήταν η θανατική. Ωστόσο, ο Λέων σημειώνει πως παρότι είναι σημαντικό παράπτωμα να στερεί κάποιος από τους ναυαγούς τα υπάρχοντά τους, δεν αντιλαμβάνεται τον λόγο που πρέπει να αφαιρεθεί η ζωή του. Έτσι, παύει να ισχύει η θανατική ποινή και εφαρμόζεται η καταβολή του τετραπλάσιου ποσού της αξίας των πραγμάτων που απέκρυψε ο δράστης.⁶⁷

Η Νεαρά 66 θεσπίζει την απομάκρυνση για ακόμη μια φορά της θανατικής ποινής από τις πράξεις που δεν ήταν ισάξιες με τον θάνατο. Παρατηρώντας πως υπήρχε ποινή θανάτου για όποιον εξανδραποδίζει δούλο άλλου, θεωρήθηκε υπερβολή η αφαίρεση της ζωής. Έτσι, ο νόμος αυτός απομακρύνεται, ενώ η ποινή για το αδίκημα αυτό θεσπίζεται η

⁶⁶ *Les Nouvelles*, σσ. 230-233. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 206-209.

⁶⁷ *Les Nouvelles*, σσ. 234-239. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 210-211.

καταδίκη σε επιστροφή του δούλου και η καταβολή της αξίας του. Επιπλέον, ο δράστης πρέπει να αποδώσει την πρόσοδο που θα είχε ο κύριος του δούλου από την εργασία του το διάστημα που είχε εξανδραποδιστεί. Έτσι, το θύμα θα λαμβάνει ικανοποιητική αποζημίωση, ενώ για τον κλέφτη η τιμωρία θα είναι επαρκής. Αλλά σε καμία τέτοια περίπτωση δε θα εφαρμόζεται η ποινή του θανάτου.⁶⁸

Η Νεαρά 67 έχει ως θέμα τους αυτομόλους σε εχθρούς. Σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία, αν ο αυτόμολος μεταμεληθεί και θελήσει να επανορθώσει με επιστροφή στον τόπο του, τότε θα ρίχνεται βορά στα θηρία ή θα ανασκολοπίζεται. Αυτή η απόφαση φάνηκε ιδιαίτερα αυστηρή και αντικρουόμενη με την λογική των σωματικών μέτρων. Πιο συγκεκριμένα, οι αυτόμολοι αναγκάζονται να ξεχάσουν τους οικείους τους και την πατρίδα τους. Άρα, κανένας δε θα προτιμήσει να επιστρέψει και να πεθάνει με αυτόν τον τρόπο νιώθοντας ξένος και εχθρός στην πατρίδα του. Για αυτόν τον λόγο ο Λέων θέσπισε την απομάκρυνση αυτής της ποινής από τους ισχύοντες νόμους, με την αιτιολόγηση πως είναι άδικη και δεν μπορεί να στερεί από κανέναν το δικαίωμα να επανορθώσει για μια λανθασμένη πράξη που έκανε στο παρελθόν. Έτσι, αν ο αυτόμολος επιστρέψει και έχει αυτομολήσει για πρώτη φορά, τότε θα συγχωρείται. Αν το πράξει για δεύτερη φορά τότε θα εμπίπτει για τρία χρόνια σε καθεστώς δουλείας. Αν, ωστόσο, υπάρξει και τρίτη φορά τότε η ποινή της δουλείας θα τον ακολουθεί για όλη του την ζωή, γιατί δεν είναι άξιος ένας άνθρωπος που αλλάζει συνέχεια χαρακτήρα να απολαμβάνει την ελευθερία. Η Νεαρά ολοκληρώνεται με την μέριμνα για τις περιπτώσεις κατά τις οποίες ο αυτόμολος δεν επιστρέφει οικειοθελώς, αλλά αναγκάζεται από άλλους να επαναπατριστεί, έπειτα από σύλληψη. Σε αυτή την περίπτωση, ειδικά αν έχει πολεμήσει και είναι υπαίτιος για το αδελφικό αίμα που χύθηκε, τότε θα τιμωρείται με θάνατο, ως εχθρός και αυτή η ποινή δεν κρίνεται ούτε σκληρή, ούτε άδικη.⁶⁹

Σύμφωνα με τη Νεαρά 77 η πλαστογραφία έπρεπε να τιμωρείται ανάλογα με το μέγεθος του κακού που μπορούσε να προκαλέσει. Η παλιά νομοθεσία όριζε πως ο πλαστογράφος σε υποθέσεις πολύ σοβαρού εγκλήματος θα αποκεφαλίζεται. Ωστόσο, ο νόμος δεν διευκρίνιζε ποια ακριβώς εγκλήματα θεωρούνται ως 'πολύ σοβαρά'. Έτσι, ορίστηκε η ποινή του αποκεφαλισμού να εφαρμόζεται σε όποιον κατασκευάζει πλαστό

⁶⁸ *Les Nouvelles*, σσ. 238-243. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 214-217.

⁶⁹ *Les Nouvelles*, σσ. 242-245. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 216-219.

έγγραφο που είναι ικανό να οδηγήσει σε θάνατο εκείνον κατά του οποίου στρέφεται η πλαστογραφία. Με αυτόν τον τρόπο η τιμωρία θα βαρύνει τον ίδιο τον δράστη.⁷⁰

Η *Νεαρά* 105 ασχολείται με τους άρχοντες που συλλαμβάνονται να κλέβουν δημόσια πράγματα. Ο παλιός νόμος όριζε την θανατική ποινή για τέτοιες περιπτώσεις. Και σε αυτή την περίπτωση, η ρύθμιση αυτή κρίθηκε απάνθρωπη και ιδιαίτερα σκληρή. Ως αποτέλεσμα, ο αυτοκράτορας εφάρμοσε την ποινή της έκπτωσης από το λειτούργημά τους και την καταβολή του διπλάσιου της αξίας των πραγμάτων που αφαιρέθηκαν. Στους συνεργούς της πράξης, αν είναι εύποροι, επιβάλλεται η ίδια ποινή. Αν είναι άποροι, μαστιγώνονται, κουρεύονται και εξορίζονται.⁷¹

Οι *Νεαρές* με ποινικό περιεχόμενο ολοκληρώνονται με προβλέψεις για διάφορα αδικήματα των υπηκόων και είναι οι 29, 34, 50-53, 56-57, 59-60, 65, 70-72, 80-81, 83-84, 92, 95, 96, 102-104 και 113. Η *Νεαρά* 29 ρυθμίζει την περίπτωση που κάποιος κλέψει μια δούλη έγκυο και τι ακριβώς γίνεται με το μωρό της. Σε αυτή την περίπτωση ίσχυε η μητέρα να επιστρέφει στον κύριό της, χωρίς όμως, το βρέφος, το οποίο κρατείται από τον ξένο κύριο που διέπραξε το αδίκημα της κλεψιάς. Ο Λέων θεώρησε πως αυτό δεν είναι σωστό, να αποκόβεται δηλαδή η μητέρα από το παιδί και έτσι ορίζει να πηγαίνει το μωρό μαζί με την μητέρα του, ενώ ο κλέφτης οφείλει να επιστρέψει μητέρα και μωρό στον κύριό τους. Ο κλέφτης έτσι και αλλιώς μόνο κέρδος είχε από την δούλη, η οποία όσο καιρό έμεινε μαζί του ήταν στην υπηρεσία του.⁷²

Μία ιδιαίτερη διάταξη αφορά την κακοποίηση που δέχτηκε ένα ορφανό κορίτσι από τον επίτροπό της. Η *Νεαρά* 34 κάνει λόγο για τις περιπτώσεις κατά τις οποίες αυτοί που τους ανατίθεται η επιτροπεία ορφανών παιδιών, αντί να μεριμνούν για αυτά, τα διαφθείρουν. Ήδη υπήρχε νόμος, ο οποίος σε τέτοιες περιπτώσεις όριζε την εξορία των διαφθορέων και την απώλεια της περιουσίας τους, η οποία περιερχόταν στο δημόσιο. Όμως, ο νόμος θεωρήθηκε από τον Λέοντα ελλιπής, καθώς δεν υπήρχε πρόνοια για την δύστυχη αυτή κοπέλα, η οποία όχι μόνο ατιμάστηκε, αλλά κάποιои αποκόμισαν και κέρδη από αυτή την

⁷⁰ *Les Nouvelles*, σσ. 268-269. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 234-237.

⁷¹ *Les Nouvelles*, σσ. 342-347. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 292-295.

⁷² *Les Nouvelles*, σσ. 114-119. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 122-125.

περιπέτειά της. Έτσι, καταργήθηκε το σκέλος της διάταξης που όριζε η περιουσία του διαφθορέα να δίνεται στο δημόσιο και αντικαταστάθηκε με την απόφαση να περιέρχεται στην άτυχη κοπέλα.⁷³

Η Νεαρά 50 ρυθμίζει τις δωρεές, των οποίων η αξία ξεπερνά τα πεντακόσια νομίσματα. Οι παλαιοί νομοθέτες είχαν κρίνει πως αν δεν υπάρχει δημόσια γραπτή βεβαίωση για αυτή την δωρεά να είναι αβέβαιη, ακόμη και αν φέρει μυστικό έγγραφο ο αποδέκτης από τον δωρητή. Ο Λέων έκρινε άσκοπο και άδικο να μην θεωρείται η μαρτυρία του δωρητή αρκετή για την παροχή της δωρεάς. Έτσι, καταργείται ο νόμος αυτός και στη θέση του ορίζεται να μένει απρόσβλητη η δωρεά που υπερβαίνει τα πεντακόσια νομίσματα αν είναι έγγραφη. Αλλιώς, θα είναι ανίσχυρη ακόμη και αν ο αποδέκτης έχει μάρτυρες. Όσες δωρεές δεν ξεπερνούν τα πεντακόσια νομίσματα δε θα χρειάζονται γραπτή έγκριση, εφόσον βεβαιώνεται η δωρεά από τρεις μάρτυρες. Αυτή ορίζεται και η διάκριση μεταξύ ισχυρών και ανίσχυρων διατάξεων από εδώ και στο εξής.⁷⁴

Η Νεαρά 51 ορίζει τι γίνεται στην περίπτωση που κάποιος ανακαλύψει έναν κρυμμένο θησαυρό. Σύμφωνα με έναν παλιό νόμο, ο θησαυρός αυτός, αν βρισκόταν σε γη που ανήκε στην βασιλική περιουσία ή το δημόσιο, μοιραζόταν εξίσου ανάμεσα σε αυτόν που τον βρήκε και το κράτος. Στην δε περίπτωση που ο τόπος εύρεσης ανήκε σε κάποιο πρόσωπο τότε μοιραζόταν στον ιδιοκτήτη και τον ευρετή. Φυσικά, στην περίπτωση που το έδαφος ήταν του ατόμου που τον ανακάλυψε, κρατούσε όλο τον θησαυρό για τον εαυτό του. Όμως, ο νόμος αυτός δεν εφαρμόστηκε και αντί αυτού επικράτησε η συνήθεια όταν βρίσκεται θησαυρός να παραδίνεται στο δημόσιο. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα οι άνθρωποι ακόμη και όταν ήξεραν που υπήρχαν κρυμμένοι θησαυροί να μην τους αναζητούν, γιατί γνώριζαν πως όχι μόνο δε θα εισπράξουν μερίδιο από αυτούς, αλλά ίσως υποστούν και επώδυνες ανακρίσεις για το πως ήξεραν που υπάρχει θησαυρός. Η παρούσα διάταξη όρισε για αυτό το ζήτημα να ακολουθείται στο εξής ο παλιός νόμος που είναι δίκαιος και ωφέλιμος για τους ανθρώπους. Η μόνη προσθήκη που έγινε αφορά την περίπτωση που ο ευρών δεν επιθυμούσε να δηλώσει τον θησαυρό που βρήκε, με σκοπό να καρπωθεί όλο το κέρδος. Τότε δε θα λαμβάνει τίποτα με την κατηγορία του κακοποιού στην ξένη περιουσία.⁷⁵

⁷³ *Les Nouvelles*, σσ. 136-139. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 138-141.

⁷⁴ *Les Nouvelles*, σσ. 192-195. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 178-181.

⁷⁵ *Les Nouvelles*, σσ. 194-199. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 180-183.

Στην *Νεαρά* 52 αναπτύσσεται το πρόβλημα που προέκυπτε με τα νομίσματα των αυτοκρατόρων κάθε φορά που άλλαζε η διαδοχή, αφού τα νομίσματα των παλαιών αυτοκρατόρων δεν γίνονταν δεκτά. Έτσι, ο κάθε αυτοκράτορας όριζε να παύει η κυκλοφορία των νομισμάτων άλλων αυτοκρατόρων και να ισχύουν μόνο τα δικά του, με αποτέλεσμα, ειδικά οι άποροι πολίτες να ζημιώνονται ανεπανόρθωτα. Ο Λέων παρατηρώντας το κακό που έκανε ο νόμος αυτός στους υπηκόους, όρισε να διατηρείται εξίσου η αξία του παλαιού και του νεότερου νομίσματος, αρκεί να μην έχει υποστεί το νόμισμα παραποίηση ή αλλοίωση στην απεικόνιση και το υλικό κατασκευής του. Επίσης, το νόμισμα θα έπρεπε να είχε το ακριβές βάρος που έχει οριστεί για να γίνεται δεκτό. Όσοι παραβίαζαν τον νόμο αυτόν θα τιμωρούνται με κούρεμα σύριζα και θα καταβάλλουν τρεις λίβρες χρυσού.⁷⁶

Η *Νεαρά* 53 ασχολείται με το ζήτημα του ενταφιασμού των νεκρών. Ο Ιουστινιανός είχε θεσπίσει να μεταφέρονται έξω από την Πόλη οι νεκροί με σκοπό να θαφτούν. Αυτό θα μπορούσε για τους εύπορους υπηκόους να ισχύσει, αλλά για τους άπορους είναι άδικο. Έτσι, καταργείται ο νόμος αυτός και θεσπίζεται να μπορεί να τελεσθεί ο ενταφιασμός των νεκρών, είτε έξω από τα τείχη της πόλης, είτε μέσα σε αυτήν, ανάλογα με την επιθυμία του καθενός.⁷⁷

Μια ιδιαίτερη *Νεαρά* είναι η 56, η οποία ρυθμίζει ζητήματα για όσους έχουν ιδιοκτησίες αντικριστά στη θάλασσα. Μέχρι τότε αυτοί οι ιδιοκτήτες έχαναν την εξουσία τους στην αιγιαλίτιδα ζώνη και παραχωρούσαν μέρος για να μπορούν όσοι επιθυμούν να ψαρεύουν σε αυτόν τον τόπο. Ο νόμος αυτός κρίθηκε άδικος, γιατί δεν ήταν δυνατόν η ιδιοκτησία κάποιου, είτε είχε αποκτηθεί από διαθήκη είτε από αγορά να μην διαχειρίζεται από τον ίδιο, όπως αυτός επιθυμεί. Οι ετήσιοι φόροι, όμως, πληρώνονται από αυτόν, αλλά εκείνος δεν έχει την δυνατότητα να απαγορεύσει σε όποιον επιθυμεί να κάνει χρήση του τόπου του. Μάλιστα, αν ο ιδιοκτήτης έχει τη ζώνη αυτή γιατί την χρησιμοποιεί για την αλιεία, θα επιτρέψει σε άλλους να καρπώνονται από το δικό του βιοποριστικό μέσο; Έτσι, ορίζεται να ασκεί ο καθένας ανεμπόδιστα το δικαίωμα της κυριότητάς του επί της ακτής μπροστά από την ιδιοκτησία του, έχοντας την εξουσία να εκδιώκει

⁷⁶ *Les Nouvelles*, σσ. 198-201. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 182-185.

⁷⁷ *Les Nouvelles*, σσ. 202-205. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 184-187.

όσους χωρίς την συναίνεσή του χρησιμοποιούν μέρος της ιδιοκτησίας του.⁷⁸

Στην *Νεαρά* 59 γίνεται λόγος για την επιλογή των ελεύθερων ανθρώπων να εμπίπτουν σε καθεστώς δουλείας. Αυτή η πράξη αποτελεί προσβολή του δικαίου και δεν θα πρέπει να μένουν ατιμώρητοι όσοι το πράττουν. Ένας νόμος, ο οποίος επιτρέπει να ισχυροποιείται η παραφροσύνη αυτού που ρυθμίζει τις προσωπικές υποθέσεις του, θέτοντας τον εαυτό του σε καθεστώς δουλείας, αντί να ανατρέπει την επαίσχυντη συναλλαγή, δεν θεωρείται άξιος να γίνεται σεβαστός και να τιμάται ως νόμος. Μάλιστα, σε αυτό το σημείο ο αυτοκράτορας για να ενισχύσει περισσότερο την θέση του, υποστηρίζει πως, όπως ένας πατέρας αποβλέπει μόνο στο καλό των παιδιών του, έτσι και οι νόμοι δημιουργούνται με μοναδικό σκοπό το συμφέρον και την ασφάλεια των πολιτών. Έτσι, πρέπει να αποφεύγεται ο κίνδυνος που εκθέτουν κάποιοι πολίτες τον εαυτό τους. Η *Νεαρά* καταλήγει στην απόκλιση της ρύθμισης αυτής και καταδικάζεται σε αποπομπή από τους νόμους. Επιπλέον, ορίζεται ότι αν κάποιος φανεί ότι έχει χάσει τα λογικά του σε τέτοιο βαθμό, ώστε να ανταλλάσσει την ελευθερία του με δουλεία και πουλάει τον ίδιο του τον εαυτό, η πράξη αυτή δεν θα έχει ισχύ και θα ανατρέπεται. Ο προδότης της ελευθερίας του, αλλά και ο συνεργός του, θα υποβάλλονται μεν σε ποινή μαστίγωσης, ωστόσο ο δε δούλος της παραφροσύνης δε θα χάνει την ελευθερία του.⁷⁹

Η επόμενη *Νεαρά* είναι η υπ' αριθμόν 60. Παρατηρήθηκε το φαινόμενο οι πολίτες να τολμάνε χωρίς δισταγμό πράξεις που, παρότι είναι άξιες τιμωρίας, δεν τιμωρούνται, και κατά συνέπεια οι ένοχοι γνωρίζουν πως δε θα υποστούν τη θεία δίκη. Στο παρελθόν, με την απειλή ποινής έλαβαν πρόνοια οι νομοθέτες, με σκοπό να εξαλειφθούν οι παραβατικές συμπεριφορές. Η αντίληψη αυτή πηγάζει από την ανάγκη των νόμων που δεν είναι άλλη από την συμμόρφωση των πολιτών σε αυτή και η αποχή από ενέργειες που βλάπτουν τους άλλους ανθρώπους, δηλαδή ακρωτηριάζοντάς τους ή αφαιρώντας τους ζωτικά όργανα. Η λογική του Λέοντα όρισε πως δεν επιτρέπεται να παραβλέψουν αυτή την κατάσταση και ο νόμος που θα οριστεί θα επιβάλλει την σχετική ποινή, με την βοήθεια του Θεού, ώστε να συγκρατηθούν οι άνθρωποι που δεν διστάζουν να βλάψουν έτσι έναν άλλο άνθρωπο. Η *Ιουστινιάνεια Νεαρά*

⁷⁸ *Les Nouvelles*, σσ. 212-215. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 192-195.

⁷⁹ *Les Nouvelles*, σσ. 220-223. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 198-201.

142.1 επέβαλλε στους δράστες ποινή ίδια με την βλάβη που προκάλεσαν στα θύματά τους, δήμευση της περιουσίας τους και διηνεκή εξορία. Στην περίπτωση που το θύμα ήταν δούλος τότε του χαριζόταν η ελευθερία. Παρότι η ρύθμιση αυτή δεν φαίνεται άδικη, σύμφωνα με την διάταξη, δεν θεωρείται από τον αυτοκράτορα σωστή. Ο Λέων εστιάζει μεν στο γεγονός πως κανένας δεν έχει το δικαίωμα να παραμορφώσει έναν άλλο άνθρωπο, γιατί η πράξη του εναντιώνεται στον έναν και μοναδικό Δημιουργό, τον Θεό, υποστηρίζει δε πως η πράξη του αυτή δεν δίνει στον τιμωρό το δικαίωμα να μιμηθεί τον ένοχο, επαναλαμβάνοντας για ακόμη μια φορά παραποίηση του θεϊκού έργου.⁸⁰

Ο Λέων, έτσι, θέσπισε την απαγόρευση της ανταπόδοσης ισάξιας σωματικής βλάβης, αλλά συνέχισε την εφαρμογή των ποινών περί δήμευσης της περιουσίας και εξορίας. Πιο συγκεκριμένα, χώρισε την απόφασή του σε κατηγορίες, ανάλογα με την θέση που κατείχε ο δράστης στην αυτοκρατορία. Αν ο εντολέας ανήκε στην αυτοκρατορική υπηρεσία, τότε η ποινή του ήταν η διαγραφή του από τον σχετικό πίνακα, καταβολή ποινής δέκα λιβρών χρυσού στο δημόσιο ταμείο και εξορία για δέκα χρόνια. Όσον αφορά τον αυτουργό η ποινή του περιελάμβανε ατιμωτική μαστίγωση, κούρεμα σύρριζα, στέρηση της περιουσίας του και εξορία δέκα ετών. Από την άλλη μεριά, το θύμα, αν ανήκε στην τάξη των δούλων, απαλλασσόταν για το υπόλοιπο της ζωής του από το καθεστώς δουλείας. Αν ήταν ελεύθερο άτομο και δεν ήταν αμέτοχος της ευθύνης για όσα έπαθε και έδειξε ανοχή στην αδικία σε βάρος του, δε θα υπάρχει καμία εύνοια για εκείνον. Από τον νόμο, ωστόσο, εξαιρούνται όσοι προέβησαν σε ακρωτηριασμό προς όφελος κάποιας θεραπευτικής επίδρασης σε περίπτωση νοσηρής κατάστασης του οργανισμού, γιατί σε αυτή την περίπτωση η πράξη λειτούργησε για την καλύτερη υγεία του ασθενή.⁸¹

Σύμφωνα με την *Νεαρά* 65 όσοι επιδίδονται στην μαγεία θα τιμωρούνται. Ήδη από τα πρώτα χρόνια της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας η ενασχόληση με την μαγεία τιμωρούταν, επειδή αναβλύζει από αυτήν η κακία. Ωστόσο, ο νόμος διαχώριζε τις περιπτώσεις που επιτρέπεται η χρήση της. Για παράδειγμα, για ζητήματα ερωτικά την καταδικάζει, ενώ για ζητήματα καρποφορίας και συγκομιδής την επιτρέπει. Ο

⁸⁰ *Ιουστινιάνειες Νεαρές*, CXLII.1, σ. 705.15-24. *Les Nouvelles*, σσ. 222-227. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 200-203.

⁸¹ *Les Nouvelles*, σσ. 222-227. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 200-203.

αυτοκράτορας, όμως, κρίνει πως η μαγεία οδηγεί σε ολέθριες συνέπειες και δεν θα πρέπει η χρήση της να είναι αποδεκτή σε καμία περίπτωση. Έτσι, όποιος εντοπιστεί να ασχολείται με την μαγεία με πρόφαση την αποκατάσταση κάποιας σωματικής βλάβης ή γεωργικών ζημιών, θα υποβάλλεται στην εσχάτη των ποινών με την επιβολή των κυρώσεων που ισχύουν για τους αποστάτες.⁸²

Η Νεαρά 70 αναφέρεται στις ένοπλες επιθέσεις. Όπως όσοι ασχολούνται με τις εμπορικές δραστηριότητες μοιράζονται τα κέρδη και τις ζημιές, έτσι και οι στρατιώτες που αγωνίστηκαν εναντίον του εχθρού μετέχουν στην δόξα της νίκης. Με την ίδια λογική όσοι από δόλο έχουν αποφασίσει να εκτελέσουν μια αρπαγή ή φόνο υποβάλλονται στην ίδια ποινή. Ο Λέων συμφώνησε με αυτόν τον νόμο και μάλιστα τόνισε πως είτε ο θάνατος προήλθε από πολλά χτυπήματα αρκετών ανθρώπων, είτε από ένα χτύπημα ενός ανθρώπου, θα τιμωρούνται όλοι με την ίδια ποινή, γιατί η πρόθεσή τους ήταν να επέλθει ο θάνατος.⁸³

Η Νεαρά 71 αφορά όσους επιθυμούν να οικοδομήσουν σε αμπελώνες και καλλιεργήσιμους τόπους. Ο Βασίλειος Α' είχε αποφασίσει ότι όσοι θέλουν να οικοδομήσουν σε καλλιεργήσιμο τόπο να πρέπει, αν ήταν επαρκής η έκταση, να είναι σε απόσταση από των γειτόνων δύο βολές τόξου και αν οι διαστάσεις του ελεύθερου χώρου δεν παρείχαν αυτή την δυνατότητα να αφηθεί τέτοιο διάστημα, τότε να μετρηθεί μία μόνο βολή τόξου. Επίσης, μέσα στα όρια αυτά δεν επιτρέπεται κανένας να αναγείρει κτίσμα. Ο λόγος αφορά τους καρπούς που πρέπει να προστατευτούν. Ο Λέων επιβεβαιώνει τον νόμο αυτό και τον θέτει σε εφαρμογή.⁸⁴

Στην Νεαρά 72 γίνεται λόγος για τα σύμφωνα που δεν προβλέπουν ποινική ρήτρα. Ακόμη και αν έχει γραφτεί ιδιοχείρως στο σημείο του κειμένου σταυρός ή γίνεται επίκληση στον Θεό, απορρίπτονται ως ασύστατα αν δεν υπάρχει ποινική ρήτρα. Ο Λέων απόρησε πως γίνεται να μην προσδίδει κύρος η επίκληση στα θεία και όρισε κάθε σύμφωνο, στο οποίο η εγγύηση της ως άνω θείας παρουσίας προσδίδει αξιοπιστία και ισχύ, χωρίς να μπορεί να ανατραπεί, ακόμη και αν δεν φέρει ποινική ρήτρα.⁸⁵

⁸² *Les Nouvelles*, σσ. 236-239. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 212-215.

⁸³ *Les Nouvelles*, σσ. 252-256. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 224-227.

⁸⁴ *Les Nouvelles*, σσ. 256-257. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 226-229.

⁸⁵ *Les Nouvelles*, σσ. 258-259. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 230-231.

Η Νεαρά 80 ασχολείται με την πορφύρα. Ο αυτοκράτορας διατυπώνει την απορία πως οι αυτοκράτορες που ενδύθηκαν με την πορφύρα στο παρελθόν κατέληξαν στην απόφαση να νομοθετήσουν ότι αυτό το κομμάτι υφάσματος, το πορφυρό, δεν επιτρέπεται να γίνεται κομμάτι συναλλαγής και ότι σε κανέναν δεν επιτρέπεται η πώληση ή η αγορά αυτής της χρωστικής ουσίας. Ο Λέων δεν υιοθέτησε τον νόμο αυτό και όρισε να επιτρέπεται η πώληση και η αγορά κομματιών πορφύρας που έχουν την δυνατότητα να προσφέρουν στους υπηκόους μια κάποια πολυτέλεια στην εμφάνισή τους ή να καλύψουν άλλη νόμιμη ανάγκη. Με αυτόν τον τρόπο οι υπήκοοι δε θα νιώθουν πως η αυτοκρατορική εξουσία είναι ζηλόφθονη απέναντί τους, ειδικά για την εξωτερική τους εμφάνιση.⁸⁶

Στο ίδιο πλαίσιο με την παραπάνω Νεαρά εντάσσεται και η 81, στην οποία γίνεται λόγος για την απαγόρευση του χρυσού και των πολύτιμων λίθων για οποιαδήποτε εργασία, εκτός από την κατασκευή των γυναικείων κοσμημάτων. Ο νόμος αυτός επέφερε και ποινή για τους παραβάτες, η οποία ήταν πληρωμή εκατό λιβρών χρυσού και επιβολή θανατικής ποινής. Αυτός ο νόμος θεωρήθηκε το αποκορύφωμα της αυθαιρεσίας και πολύ περισσότερο οι ποινές του, ενώ δεν υπολόγισε τα ιερά σκεύη, τα οποία χρειάζονται τα πολύτιμα πετράδια για την διακόσμησή τους. Έτσι, αποφασίζεται να απαγορεύεται η κατασκευή των αντικειμένων που προορίζονται αποκλειστικά για τους αυτοκράτορες, αλλά να επιτρέπεται η κατασκευή έργων από χρυσό και άλλους πολύτιμους λίθους για καθημερινούς σκοπούς, όπως η επεξεργασία ενός εκκλησιαστικού σκεύους ή άλλου αντικειμένου, χωρίς συνέπειες.⁸⁷

Η Νεαρά 83 ρυθμίζει την καταβολή για τους τόκους των δανείων. Ο Ιουστινιανός είχε θεσπίσει νόμο σύμφωνα με τον οποίο μπορούσαν οι πολίτες να δανείζονται με τόκο. Αυτόν τον νόμο κρίνει ο Λέων ως ωφέλιμο για τους υπηκόους και ορίζει να επιτρέπεται ο δανεισμός με ποσοστό καταβολής το λεγόμενο 'τρίτης εκατοστής', δηλαδή ότι ο δανειστής θα έχει σε ετήσια βάση κέρδος ένα κεράτιο για κάθε νόμισμα που δάνεισε.⁸⁸

Στην Νεαρά 84 αναφέρονται οι άρχοντες που επιτρέπεται να οικοδομήσουν στην Κωνσταντινούπολη. Ο Ιουστινιανός είχε απαγορεύσει

⁸⁶ *Les Nouvelles*, σσ. 272-275. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 238-241.

⁸⁷ *Les Nouvelles*, σσ. 274-277. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 240-241.

⁸⁸ *Les Nouvelles*, σσ. 280-283. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 244-245.

στους άρχοντες της πρωτεύουσας να οικοδομούν, χωρίς αυτοκρατορική άδεια. Επιπλέον, είχε οριστεί οι δωρεές που έχουν δεχθεί στην διάρκεια της άσκησης των καθηκόντων τους να μην είναι έγκυρες, αν πρώτα δεν επικυρωθούν από τον δωρητή εγγράφως. Οι ρυθμίσεις αυτές δεν φάνηκαν αναγκαίες στον Λέοντα Στ' και αποφάσισε οι άρχοντες της Κωνσταντινούπολης να αγοράζουν και να οικοδομούν. Αν γίνουν αποδέκτες εκούσιων προσφορών να μην επιτρέπεται να κατηγορηθούν για αυτό. Οι δε άρχοντες των επαρχιών, και συγκεκριμένα ο στρατηγός στη διάρκεια της άσκησης των καθηκόντων του δεν αγοράζει ούτε οικοδομεί κάτι που προορίζεται για δική του χρήση, ενώ κωλύεται να αποκτήσει εγκύρως δια της αγοράς. Οι υπόλοιποι κατώτεροι άρχοντες, ανάλογα την κρίση του στρατηγού, παρεμποδίζονται ή πραγματώνουν τα εγχειρήματά τους για ανέγερση οικοδομών.⁸⁹

Η *Νεαρά* 92 αναλύει την περίπτωση κατά την οποία κάποιος τύφλωσε έναν άλλο άνθρωπο. Ο αυτοκράτορας αναφέρει πως δεν κρίθηκε από εκείνον πρόπον να τιμωρήσουν αυτόν που έβγαλε τα μάτια άλλου ανθρώπου με τον ίδιο τρόπο, αν και θα ήταν δίκαιη τιμωρία, γιατί ο δράστης θα είχε υποστεί το κακό που προκάλεσε. Σε αυτή την περίπτωση το θύμα θα ένιωθε μέσα στον πόνο του, για το σκοτάδι στο οποίο βυθίστηκε, μια παρηγοριά. Όμως, ο πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως ζήτησε προσωπικά να εφαρμόζεται αυτή η ποινή με βάση τον νόμο. Ο Λέων δεν μπόρεσε να απορρίψει το αίτημα του πατριάρχη και έτσι θεσπίστηκε στην εν λόγω *Νεαρά* αν ο δράστης από πρόθεση τυφλώσει κάποιον στο ένα μάτι, να λάβει την ίδια ποινή. Στην περίπτωση που βγάλει και τα δύο μάτια κάποιου, τότε δεν κρίνεται ωφέλιμο να βυθιστεί ο δράστης στο πλήρες σκοτάδι και έτσι θα του ακρωτηριαστεί το ένα μόνο μάτι. Με αυτόν τον τρόπο θα φέρει για την υπόλοιπη ζωή του το σημάδι του κακουργήματος που διέπραξε. Επιπλέον, αν είναι εύπορος, θα του αφαιρούνται τα 2/3 της περιουσίας του, αντί για την αφαίρεση του χεριού που πραγματοποίησε το έγκλημα. Το τμήμα της περιουσίας του δράστη θα δοθεί στο θύμα, ενώ παράλληλα ο δράστης θα καταλάβει το λάθος του. Αν πάλι ο δράστης είναι φτωχός και δεν μπορεί να δώσει μέρος της περιουσίας του, τότε θα τυφλώνεται και στα δύο μάτια. Αν υπήρχαν και συνεργοί σε αυτή την πράξη, θα υποβάλλονται σε μαστίγωμα, κούρεμα και αφαίρεση του 1/3 της περιουσίας τους.⁹⁰

⁸⁹ *Les Nouvelles*, σσ. 282-285. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 246-249.

⁹⁰ *Les Nouvelles*, σσ. 300-305. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 258-263.

Στην *Νεαρά 95* γίνεται λόγος για αυτούς που έχουν δύο γειτονικούς αγρούς και ο ένας βρίσκεται πιο ψηλά και ο άλλος χαμηλότερα. Αν από τον υπερκείμενο αποσπαστεί ένα κομμάτι γης με ή χωρίς φυτά, και το έδαφος επικαλύψει το χαμηλότερο, τότε το κομμάτι αυτό δεν μπορεί να διεκδικηθεί από κανέναν από τους δύο ιδιοκτήτες. Ο ιδιοκτήτης του χαμηλότερου αγρού θα πρέπει να επιτρέψει στον άλλο ιδιοκτήτη να προσαρτήσσει ξανά το έδαφός του. Αυτός πρέπει ή να το πάρει ή να απέχει και να τηρήσει τα νέα όρια που διαμορφώθηκαν. Σε περίπτωση που πέσει η οικοδομή του χώρου, ο ιδιοκτήτης της οφείλει να απομακρύνει το οικοδομικό υλικό που προήλθε από την πτώση ή αν δεν το επιθυμεί να μην ενοχλεί τον άλλο ιδιοκτήτη.⁹¹

Στην *Νεαρά 96* γίνεται αναφορά στο παράπτωμα της ανασκαφής των τάφων των νεκρών. Τα παραπτώματα γενικά διακρίνονται σε όσα έγιναν από καθαρή κακοβουλία και των οποίων η διάπραξη δεν είχε δικαιολογία του φυσικού εξαναγκασμού και σε όσα δεν διενεργήθηκαν από δόλο. Στην πρώτη περίπτωση είναι ασυγχώρητα τα παραπτώματα και η επιβολή ποινής απαραίτητη. Από την άλλη μεριά, όσα παραπτώματα δεν έγιναν από δόλο, αλλά εμπεριέχουν στοιχεία καταπίεσης, μπορούν να λάβουν συγχώρεση, αν αυτοί που τα κρίνουν, λάβουν υπόψη την δύναμη της φυσικής παρόρμησης. Στην συγκεκριμένη περίπτωση αποφασίζεται για όσους διέπραξαν το τόλμημα αυτό για πρώτη φορά να έχουν ευνοϊκή μεταχείριση. Όσοι, όμως, δεν σεβαστούν την επιείκεια που δέχθηκαν την πρώτη φορά και το ξανά πράξουν, τότε θα μαστιγώνονται στη ράχη και θα κουρεύονται.⁹²

Στην *Νεαρά 57* ρυθμίζεται το ζήτημα των 'εποχών', σύμφωνα με το οποίο το είδος αυτό της αλιείας έπρεπε να έχει απόσταση 365 οργυιές και συναντάται και στις *Νεαρές 102, 103 και 104*. Αυτή η ρύθμιση είχε εθιμικό χαρακτήρα, αλλά θεωρήθηκε αναγκαία η ρύθμιση του ζητήματος με νόμο. Έτσι, η κάθε πλευρά θα πρέπει να υπολογίζεται σε 182½ μέχρι τα όρια της γειτονικής. Αυτή η ρύθμιση θα τεθεί σε εφαρμογή για όσες 'εποχές' δημιουργηθούν μετά από την θέσπισή της. Οι παλαιότερες 'εποχές' δεν υφίστανται σε αυτή την ρύθμιση, ακόμη και αν δεν πληρούν την απόσταση που προβλέπεται πλέον.⁹³

⁹¹ *Les Nouvelles*, σσ. 312-315. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 266-269.

⁹² *Les Nouvelles*, σσ. 314-317. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 268-271.

⁹³ *Les Nouvelles*, σσ. 214-217. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 194-197.

Η Νεαρά 102 επαναφέρει το ζήτημα της ‘εποχής’. Πολλοί πολίτες διαθέτουν παραθαλάσσιες περιουσίες, αλλά δεν αποφέρουν μια αξιόλογη πρόσοδο. Αντί να συνενώνονται με τον γείτονα για ωφέλειά τους, προτιμούν να βλέπουν και τον γείτονα να παθαίνει ζημιά από το να συνενώσουν τις ιδιοκτησίες τους. Έτσι, με βάση το καλό του γείτονα, ορίζεται να συνενώνονται οι δύο γειτονικές ιδιοκτησίες, με σκοπό την εγκατάσταση ‘εποχής’. Ακόμη και αν δεν επιθυμεί ο ένας ιδιοκτήτης την συνένωση αυτή δε θα είναι επιλογή του να μην πραγματοποιηθεί, γιατί έτσι και αλλιώς και αυτός θα ευεργετηθεί.⁹⁴

Στο ίδιο πλαίσιο η Νεαρά 103 ορίζει τα κέρδη από τις ‘εποχές’. Συνήθως το μεγαλύτερο ποσοστό κερδών το εισπράττει εκείνος που έχει προσφέρει περισσότερα. Όμως, για τις θαλάσσιες ιδιοκτησίες δεν ισχύει αυτό. Η θαλάσσια ιδιοκτησία δεν είναι σαν την ξηρά και έτσι ορίζεται αν συνενωθούν δύο θαλάσσιες λωρίδες για την εγκατάσταση ‘εποχής’ και η μία είναι μεγαλύτερη, τόσο ο δικός της ιδιοκτήτης, όσο και αυτός της μικρότερης θα μετέχουν εξίσου στη διανομή των κερδών.⁹⁵

Στην Νεαρά 104 συνεχίζεται το ζήτημα των ‘εποχών’. Συχνά δημιουργούνται έριδες ανάμεσα στους ιδιοκτήτες των εποχών, γιατί δεν υπάρχει ανάμεσά τους η προβλεπόμενη απόσταση. Έτσι, ορίζεται αν εντοπιστεί τέτοια περίπτωση, εφόσον υπάρχει επάρκεια τόπου να μετακινήσει χωρίς δισταγμό ο αρμόδιος την ‘εποχή’ σε τόση απόσταση, ώστε να μην μπορεί να κατηγορηθεί πάλι ότι παραβιάζει τη διάταξη του νόμου. Στην περίπτωση που δεν υπάρχει επαρκής χώρος, τότε πρέπει να ερευνηθεί ο χρόνος που δημιουργήθηκε η ‘εποχή’. Αν έχουν περάσει δέκα χρόνια και ο εναγών δεν διαμαρτυρήθηκε τότε η ‘εποχή’ δεν θα μετακινείται, αλλά θα μένει στο ίδιο σημείο. Αν, όμως, ο διάδικος απουσίαζε, δεν αρκούν τα δέκα χρόνια, αλλά πρέπει να είναι είκοσι. Αυτά ισχύουν μόνο για ιδιώτες. Σε περίπτωση εκκλησιών και μοναστηριών, ευαγών ιδρυμάτων και ότι αφορά το δημόσιο, τότε στις προθεσμίες διατηρούνται επί μια τεσσαρακονταετία τα όρια της απόστασης.⁹⁶

Η τελευταία Νεαρά του Λέοντα η 113 ορίζει την απόσταση μεταξύ γειτονικών οικημάτων, η οποία ανέρχεται στα δέκα πόδια. Ωστόσο, για τις κατασκευές που είναι ακάλυπτες και ονομάζονται ηλιακά, δεν γίνεται μνεία στον νόμο για την απόσταση που πρέπει να έχουν. Έτσι, ορίζεται

⁹⁴ *Les Nouvelles*, σσ. 334-339. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 284-287.

⁹⁵ *Les Nouvelles*, σσ. 338-341. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 288-291.

⁹⁶ *Les Nouvelles*, σσ. 340-343. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 290-291.

για αυτά τα κτίσματα να τηρείται η ίδια απόσταση με τα υπόλοιπα οικοδομήματα. Επίσης, αν κάποιος επιθυμεί να αλλάξει την στέγη της οικίας του, πάλι πρέπει να σκεφτεί ότι οφείλει να τηρήσει την ίδια απόσταση. Τέλος, με ειδική άδεια κατόπιν φιλικής συμφωνίας και για την κατασκευή ειδικών βοηθητικών χώρων, μπορεί η απόσταση να είναι μικρότερη των δέκα ποδών.⁹⁷

Οι εκκλησιαστικές *Νεαρές* είναι 37 στον αριθμό και χωρίζονται σε υποκατηγορίες, ανάλογα με την θεματική τους. Η πρώτη κατηγορία αφορά τις ποινές που επιβάλλονται σε όσους επιθυμούν να ενταχθούν ή ανήκουν στον κλήρο. Οι *Νεαρές* αυτές είναι οι 2-4, 7, 9, 11, 16, 75-76, 79, 86 και 87. Η *Νεαρά* 2 αφορά εκείνους που είχαν αποκτήσει τέκνο από νόμιμο γάμο και επιθυμούσαν να ανέλθουν στο επισκοπικό αξίωμα. Αυτό το ζήτημα είχε απασχολήσει και στο παρελθόν τους Βυζαντινούς. Οι κανόνες 5 και 17 των *Αποστόλων* είχαν ορίσει να μπορεί να χειροτονείται επίσκοπος όποιος έχει αποκτήσει τέκνο από νόμιμο γάμο, εφόσον ο τρόπος ζωής του και η συμπεριφορά του δεν αποτελεί κώλυμα. Ωστόσο, οι *Ιουστινιάνειες Νεαρές* 123.1 και 137.2 όρισαν απαγόρευση για την ανάρρηση εκείνων που είχαν αποκτήσει τέκνα. Έτσι ο Λέων αποφάσισε πως στο επισκοπικό αξίωμα μπορούσε να ανέλθει όποιος θεωρούταν άξιος για αυτό, ακόμη και στην περίπτωση που είχε αποκτήσει τέκνο από νόμιμο γάμο. Σε αυτή την περίπτωση ο αυτοκράτορας ακολούθησε την απόφαση των *Θείων και Ιερών Κανόνων*, καθώς έκρινε πως η τήρησή τους προείχε. Το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της διάταξης αυτής έγκειται στο γεγονός πως αποφασίστηκε ο νόμος που είχε θεσπίσει την απαγόρευση αυτή να μην ξαναχρησιμοποιηθεί ποτέ, καθώς θεωρήθηκε θρασύτητα απέναντι στους *Θείους και Ιερούς Κανόνες* η θέσπισή του.⁹⁸

Η *Νεαρά* 3 αναφέρεται σε όσους ήθελαν να γίνουν κληρικοί και στο αν πρέπει να νυμφεύονται ή να μένουν άγαμοι. Ο κανόνας 26 των *Αποστόλων* επέβαλλε σε όσους επιθυμούσαν να καταταγούν στις τάξεις του κλήρου, είτε να υποσχεθούν αγαμία, είτε πρώτα να συνάψουν γάμο και έπειτα να εισέλθουν στην υπηρεσία του Θεού. Ο κανόνας αυτός καταπατήθηκε αρκετές φορές και παρατηρήθηκε πως επικράτησε η

⁹⁷ *Les Nouvelles*, σσ. 372-375. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 314-317.

⁹⁸ *Ιουστινιάνειες Νεαρές*, CXXIII.1, σ. 594.1-20 και CXXVII.2, σσ. 634.9-635.4. ΠΑΛΛΗΣ – ΠΟΤΛΗΣ, *Σύνταγμα*, Τόμος Β', Κανόνας Ε', σ. 7, Κανόνας Γ', σσ. 312-314, Κανόνας ΙΒ', σσ. 330-331 και Κανόνας ΜΗ', σ. 419. *Les Nouvelles*, σσ. 16-19. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 46-49. RIEDEL, *Leo VI*, σ. 105.

συνήθεια όσοι είχαν την πρόθεση να νυμφευτούν, να χειροτονούνται και να τους δίνεται διορία 2 ετών να νυμφευτούν, αλλιώς έπρεπε να παραμείνουν άγαμοι. Η παραβίαση αυτή θεωρήθηκε πως δεν είναι ορθή και έτσι η απόφαση της *Νεαράς* όριζε πως είχαν την δυνατότητα να νυμφευτούν πριν την χειροτονία τους, αλλιώς ήταν υποχρεωμένοι να μείνουν άγαμοι για το υπόλοιπο της ζωής τους. Η χειροτονία σήμαινε την ύψωση του πνεύματος των κληρικών προς τον Θεό και την απομάκρυνση από τις σαρκικές απολαύσεις. Ως εκ τούτου, όσοι βρίσκονταν ήδη στην υπηρεσία του Θεού όφειλαν να μένουν μακριά από τα σαρκικά πάθη.⁹⁹

Η *Νεαρά* 79 αποτελεί σχεδόν επανάληψη της *Νεαράς* 3. Σύμφωνα με αυτήν, ό,τι αφιερώνεται στον Θεό δεν μπορεί να του αφαιρεθεί, είτε πρόκειται για αντικείμενα, είτε για ανθρώπους. Οι άνθρωποι με την είσοδό τους στον κλήρο αφιερώνονται στον Θεό. Έτσι, παρότι η *Ιουστινιάνεια Νεαρά* 6.5 όριζε να αποβάλλεται από το ιερατικό σώμα όποιος συνάπτει γάμο μετά την χειροτονία του, ο Λέων αποφάσισε να καταργήσει την διάταξη αυτή. Στη θέση της όρισε να περιορίζεται, όποιος συνήψε γάμο, στην απομάκρυνση από την τάξη του, αλλά να μην καταδικάζεται σε ολοκληρωτική στέρηση του κληρικού σχήματος και σε αποκλεισμό από τα άλλα εκκλησιαστικά του καθήκοντά.¹⁰⁰

Η *Νεαρά* 4 αναφέρεται στην δυνατότητα των κληρικών να τελούν μυστήρια και άλλες λατρευτικές πράξεις σε ιδιωτικές οικίες. Σύμφωνα με τις *Ιουστινιάνειες Νεαρές* 58 και 131.8 είχε αποφασιστεί να τελούνται μυστήρια σε ιδιωτικούς ναούς μόνο από τους ιερείς της δημόσιας λατρείας. Ο Λέων όρισε πως τόσο οι ιερείς των ναών της δημόσιας λατρείας, όσο και εκείνοι των ιδιωτικών ευκτηρίων, θα μπορούν ελεύθερα και εφόσον προσκληθούν να τελούν μυστήρια και λατρευτικές εκδηλώσεις. Η διάταξη αυτή θεσπίστηκε ύστερα από την παρατήρηση πως τα ευκτήρια είχαν αυξηθεί σε τέτοιο βαθμό, ώστε σχεδόν κάθε οικία διέθετε και ένα. Ωστόσο, οι πολίτες που δεν ήταν επιφανείς, συχνά δεν έβρισκαν ιερέα να λειτουργήσει το ευκτήριο τους, λόγω της αδυναμίας τους να τον προσλάβουν. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα, αρχικά, εκείνοι οι πολίτες να μένουν αμέτοχοι των θείων μυστηρίων. Επιπλέον, τα ευκτήριά τους έμεναν αλειτούργητα, ενώ και για τους νεκρούς δεν γίνονταν τα

⁹⁹ ΡΑΛΛΗΣ – ΠΟΤΛΗΣ, *Σύνταγμα*, Τόμος Β', Κανόνας ΚC', σ. 33 και Κανόνας C', σ. 318. *Les Nouvelles*, σσ. 18-21. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 48-51. RIEDEL, *Leo VI*, σ. 106.

¹⁰⁰ *Ιουστινιάνειες Νεαρές*, VI.5, σσ. 42.31-43.23 και CXXIII.14.1, σ. 605.1-13. *Les Nouvelles*, σσ. 270-273. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 236-239. RIEDEL, *Leo VI*, σσ. 105-106.

προβλεπόμενα μνημόσυνα. Με βάση τα παραπάνω θεωρήθηκε αναγκαία η δυνατότητα όλων των ιερέων να τελούν μυστήρια σε ευκτήριους οίκους και, μάλιστα, ο κάθε ιδιοκτήτης μπορούσε να καλέσει όσους ιερείς επιθυμούσε.¹⁰¹

Στη *Νεαρά 7* γίνεται λόγος για τους κληρικούς που επιθυμούσαν να επιστρέψουν στην τάξη των λαϊκών, μετά την χειροτονία τους. Η *Ιουστινιάνεια Νεαρά 123.15* θέσπιζε πως, όποιος εγκατέλειπε το σχήμα του, θα απεμπολούσε το ιερατικό αξίωμά του. Αντίθετα, οι επιταγές της εκκλησίας όριζαν πως όποιος αναλάμβανε το ιερατικό αξίωμα δεν επιτρεπόταν να επιστρέψει στον πρότερο βίο του. Η διάταξη της εκκλησίας φάνηκε πιο ορθή και έτσι ορίστηκε από τον Λέοντα πως όποιος κληρικός έπαιρνε την ασύνετη απόφαση να αποβάλει το σχήμα του, όσες φορές και αν το επαναλάμβανε, θα επανερχόταν στο σχήμα του, γιατί με την συμπεριφορά του θεωρήθηκε ανάξιος να επιστρέψει στον λαϊκό βίο.¹⁰²

Ένα ιδιαίτερο ζεύγος *Νεαρών* είναι αυτό της 9^{ης} και της 11^{ης}. Αυτές οι διατάξεις αφορούν τους δούλους που έλαβαν το ιερατικό αξίωμα. Πιο συγκεκριμένα, η *Νεαρά 9* ασχολείται με τους δούλους που έγιναν ιερείς εν αγνοία του κυρίου τους. Ήδη ο Ιουστινιανός είχε προβλέψει την πιθανότητα αυτή και όρισε πως σε αυτές τις περιπτώσεις ο δούλος θα επιστρέφει στην δουλεία και τον κύριο του, μόνο αν το ζητούσε ο κύριός του σε διάστημα ενός έτους από την χειροτονία. Στη *Νεαρά 11*, δεν πρόκειται για αγνοία του κυρίου του δούλου, αλλά για αντίθεση. Αν δηλαδή ο κύριος του δούλου που χειροτονήθηκε ήταν αντίθετος με την χειροτονία του. Έτσι, υπήρχε η πρόβλεψη να επιστρέφει ο δούλος στην δουλεία σε διάστημα ενός έτους από την χειροτονία. Ο Λέων θέσπισε σύμφωνα και με τις αποφάσεις της εκκλησίας και στις δύο περιπτώσεις την επιστροφή των δούλων στην πρότερη κατάσταση, δηλαδή της δουλείας, χωρίς τον περιορισμό του χρονικού ορίου του ενός έτους, αλλά σε οποιαδήποτε χρονική στιγμή ανακαλυφθεί.¹⁰³

Η *Νεαρά 16* αναφέρεται στην κατάλληλη ηλικία να χειροτονηθεί κανείς υποδιάκονος. Η *Ιουστινιάνεια Νεαρά 123.13* θέσπιζε το κατώτερο

¹⁰¹ *Ιουστινιάνειες Νεαρές*, LVIII, σσ. 314.20-316.16 και CXXXI.8, σ. 657.18-25. ΠΑΛΛΗΣ – ΠΟΤΛΗΣ, *Σύνταγμα*, Τόμος Γ', Κανόνας ΝΗ', σ. 224. *Les Nouvelles*, σσ. 20-25. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 50-55. RIEDEL, *Leo VI*, σ. 104.

¹⁰² *Ιουστινιάνειες Νεαρές*, CXXIII.15.1, σ. 606.6-16. ΠΑΛΛΗΣ – ΠΟΤΛΗΣ, *Σύνταγμα*, Τόμος Δ', Κανόνας ΜΔ', σσ. 191-192. *Les Nouvelles*, σσ. 36-37. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 64-65.

¹⁰³ *Ιουστινιάνειες Νεαρές*, CXXIII.17, σ. 608.21-31 και CXXIII.4, σσ. 598.27-599.10. ΠΑΛΛΗΣ – ΠΟΤΛΗΣ, *Σύνταγμα*, Τόμος Β', Κανόνας ΠΒ', σσ. 105-106. *Les Nouvelles*, σσ. 42-43 και 48-49. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 68-69 και 70-73. RIEDEL, *Leo VI*, σσ. 108-109.

όριο ηλικίας τα 25 έτη, απαγορεύοντας σε όσους είχαν μικρότερη ηλικία το δικαίωμα να χειροτονούνται. Από την άλλη μεριά, η Πενθέκτη Σύνοδος προέβλεπε την ηλικία των είκοσι ετών για να γίνεται ο υποψήφιος υποδιάκονος. Ο Λέων Στ' τάχθηκε με την απόφαση της εκκλησίας και θέσπισε την ηλικία των είκοσι ετών για να χειροτονείται κάποιος υποδιάκονος, με την προϋπόθεση πως η διαγωγή του δεν αποτελεί εμπόδιο για αυτή τη θέση.¹⁰⁴

Η απόφαση της παραπάνω Νεαράς επαναλαμβάνεται και στην διάταξη 75. Δεν αλλάζει μέρος της απόφασης ή η ίδια η απόφαση. Με την ίδια επιχειρηματολογία ο Λέων αντιτίθεται στον πολιτειακό νόμο και αποφασίζει να στηρίξει την απόφαση της Εκκλησίας, όπως και στην Νεαρά 16. Υποδιάκονος μπορεί να γίνει όποιος θέλει και έχει συμπληρώσει το εικοστό έτος της ηλικίας του, αρκεί να είναι άξιος για χειροτονία.¹⁰⁵

Η Νεαρά 76 επέβαλε κυρώσεις σε όσους ιερείς ψευδομαρτυρούσαν. Ο κανόνας 25 των Αποστόλων όριζε πως όποιος ιερέας αποδειχθεί πως έχει ψευδομαρτυρήσει, απογυμνωνόταν από το ιερατικό αξίωμα. Από την άλλη μεριά, η Ιουστινιάνεια Νεαρά 123.20 καθόριζε την ποινή ανάλογα με δύο περιπτώσεις. Στην πρώτη, αν διαπιστωνόταν η ψευδομαρτυρία σε ποινική δίκη, τιμωρούταν ο υπαίτιος ιερέας με καθαίρεση. Στη δεύτερη περίπτωση, αν η υπόθεση αφορούσε οικονομικό αντικείμενο, τιμωρούταν ο ιερέας με πρόσκαιρο αφορισμό, αλλά δεν καθαιρούταν. Ο Λέων όρισε πως αν η ψευδομαρτυρία ήταν ένορκη, είτε αφορούσε ποινικά είτε περιουσιακά ζητήματα, ο ιερέας θα καθαιρούταν. Ωστόσο, όσοι ιερείς ψευδομαρτύρησαν χωρίς όρκο, τότε θα αφορίζονταν για διάστημα τριών ετών σε μοναστήρι όπου θα τηρούνταν οι αυστηροί κανόνες διαβίωσης. Μετά την μετάνοιά τους και το πέρας των τριών ετών θα αποκαθίστανται στην πρότερη υπηρεσιακή κατάστασή τους.¹⁰⁶

Οι απαγορεύσεις συνεχίζουν στην Νεαρά 86. Στην ρύθμιση αυτή γίνεται λόγος για την καθαρότητα της ψυχής που οφείλουν να έχουν όσοι κατέχουν κάποιο ιερατικό αξίωμα, καθώς και στην αποστροφή τους για τα κοινά και βιοτικά πράγματα. Οι διατάξεις των Αγίων Αποστόλων όριζαν την απογύμνωση από την ιεροσύνη των επισκόπων και των

¹⁰⁴ Ιουστινιάνειες Νεαρές, CXXIII.5, σ. 599.11-22. ΠΑΛΛΗΣ – ΠΟΤΛΗΣ, *Σύνταγμα*, Τόμος Β', Κανόνας ΙΕ', σσ. 337-338. *Les Nouvelles*, σσ. 60-63. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 80-81.

¹⁰⁵ *Les Nouvelles*, σσ. 264-267. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 232-233.

¹⁰⁶ Ιουστινιάνειες Νεαρές, CXXIII.20, σ. 609.4-16. ΠΑΛΛΗΣ – ΠΟΤΛΗΣ, *Σύνταγμα*, Τόμος Β', Κανόνας ΚΕ', σ. 32. *Les Nouvelles*, σσ. 268-271. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 234-235.

κληρικών που επιδίδονταν σε συνηγορίες, εγγυοδοσίες, μισθώσεις και παρόμοιες ασχολίες. Ο Λέων στηριζόμενος σε αυτή την διάταξη όρισε, για να αφαιρεθεί κάθε πρόφαση δικαιολογίας από τους ενόχους, όσοι αρχιερείς, ιερείς και λοιποί κληρικοί παραβιάζουν την κανονική τάξη με τις παραπάνω κατηγορίες, να αφορίζονται από τα καθήκοντά τους για ένα ορισμένο διάστημα. Αν στο μεταξύ επέλθει μετάνοια, τότε θα αποκαθίστανται στην εκτέλεση των καθηκόντων τους, αφού πρώτα υποσχεθούν ότι θα παραμείνουν με κάθε τρόπο μακριά από τις βιοτικές απασχολήσεις. Αν, όμως, ξανά πιαστούν με παρόμοιες ασχολίες, τότε θα παύονται οριστικά από την τάξη τους ως ανίεροι και ανάξιοι της ιεροσύνης.¹⁰⁷

Η τελευταία εκκλησιαστική *Νεαρά* που επιφέρει απαγορεύσεις σε κληρικούς είναι η υπ' αριθμόν 87. Η κυβοπαιξία ήταν απαγορευμένη για τους κληρικούς. Ο λόγος ήταν πως οι κληρικοί όφειλαν να έχουν συγκροτημένη διάνοια και σταθερό νου. Επίσης, όφειλαν να μένουν αδιάσπαστα ενωμένοι με την ιδέα του καλού και όχι να καταπιάνονται με παιδαριώδη παιχνίδια. Η διάταξη της εκκλησίας όριζε την απομάκρυνση αυτών των κληρικών από την τάξη τους. Ο αυτοκράτορας δεν ήταν αντίθετος με την ποινή, αλλά θεώρησε πως υπήρχε κενό ως προς την πορεία εκείνων που παύτηκαν, καθώς συνέχισαν την κυβοπαιξία. Έτσι, όσοι σπιλώνουν την ιεροσύνη με την κυβοπαιξία τους θα περιορίζονται σε μοναστήρι για τρία έτη. Όταν συμπληρωθεί το χρονικό αυτό διάστημα θα διαπιστωθεί αν η θεραπεία υπήρξε ικανοποιητική, ώστε να αποκατασταθεί στην προηγούμενη θέση ο κληρικός. Αν, όμως, προτιμήσουν να συνεχίσουν την κυβοπαιξία, τότε θα εκδιώκονται και θα αποβάλλονται από την εκκλησιαστική τάξη οριστικά.¹⁰⁸

Η δεύτερη κατηγορία των εκκλησιαστικών *Νεαρών* περιλαμβάνει αυτές που αναφέρονται σε ζητήματα μοναστικής ζωής και μοναστικής περιουσίας και είναι οι 5, 6, 8, 10 και 68. Η *Νεαρά* 5 αφορά τον μοναστικό βίο και συγκεκριμένα τα περιουσιακά στοιχεία που είχε αποκτήσει κάποιος αφού είχε λάβει το μοναχικό σχήμα. Το ζήτημα που προέκυψε αφορούσε την διαχείριση της περιουσίας αυτής. Υπήρχε διχογνωμία για

¹⁰⁷ ΡΑΛΛΗΣ – ΠΟΤΛΗΣ, *Σύνταγμα*, Τόμος Β', Κανόνας ΣΤ', σ. 9, Κανόνας ΙΑ', σ. 15 και Κανόνας ΠΑ', σ. 104. *Les Nouvelles*, σσ. 288-291. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 250-251.

¹⁰⁸ ΡΑΛΛΗΣ – ΠΟΤΛΗΣ, *Σύνταγμα*, Τόμος Β', Κανόνας ΜΒ', σ. 58 και Κανόνας ΜΓ', σ. 58. *Les Nouvelles*, σσ. 290-293. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 252-253.

το αν επιτρέπεται να διαχειρίζεται την περιουσία του ο ίδιος ή αν πρέπει να μεταβιβάζεται σε άλλον άνθρωπο. Η *Ιουστινιάνεια Νεαρά* 123.38 όριζε πρώτα να διευθετούνται τα περιουσιακά στοιχεία των υποψηφίων και έπειτα να προσλάβουν την ιδιότητα του μοναχού. Αυτό συνέβαινε, γιατί μετά την κουρά δεν επιτρεπόταν η σύνταξη διαθήκης και τα περιουσιακά στοιχεία των μοναχών περιέρχονταν στην εκκλησία. Βέβαια, στην περίπτωση που είχε κάποιο τέκνο ο μοναχός, το τέκνο έπαιρνε το μερίδιο που του αναλογούσε, ενώ αυτό που αναλογούσε στον μοναχό, κατέληγε στο μοναστήρι. Όσον αφορά την περιουσία που απέκτησε κάποιος μοναχός στη διάρκεια του μοναστικού του βίου, όφειλε να την αποχωριστεί. Ο Λέων αιτιολογεί την απόφαση αυτή, υποστηρίζοντας πως όποιος επιθυμεί να μονάσει, δεν είναι δόκιμο να ασχολείται με υλικά αγαθά. Επίσης, η περιουσία των μοναχών, αν δεν έμενε όλη στο μοναστήρι, θα μπορούσε να βοηθήσει φτωχούς συγγενείς και φίλους, ακόμη και δούλους. Έτσι, ορίστηκε, ο μοναχός, κατά την είσοδο του στη μονή, να αφιερώνει ένα μέρος της περιουσίας του στην εκκλησία. Με αυτόν τον τρόπο, μπορούσε να διαθέσει όπου επιθυμούσε όσα απέκτησε στη συνέχεια. Αν, όμως, αρχικά δεν προσέφερε τίποτα στη μονή, τότε η περιουσία του θα χωρίζεται στα δύο. Τα δύο τρίτα θα τα διαθέτει όπου επιθυμεί και το ένα τρίτο θα δίνεται στο μοναστήρι.¹⁰⁹

Η *Νεαρά* 6 αναφέρεται στην ηλικία που μπορούσε κάποιος να λάβει το μοναχικό σχήμα. Στο συγκεκριμένο ζήτημα δεν υπήρχε διχογνωμία μεταξύ του πολιτειακού νόμου και της εκκλησίας, αλλά μεταξύ των αποφάσεων της εκκλησίας. Ο Μέγας Βασίλειος στον *Κανόνα* 18 όριζε το δέκατο έτος ή το δέκατο έβδομο έτος. Από την άλλη μεριά, η *Πενθέκτη Σύνοδος* ανέφερε μόνο το δέκατο έτος της ηλικίας. Ο Λέων μελέτησε και τις δύο περιπτώσεις και θέσπισε να μπορεί να λάβει το μοναχικό σχήμα αυτός που το επιθυμεί σε όποια ηλικία από τις δύο επιλέξει, αρκεί να είναι άξιος για αυτό. Επίσης, υπήρξε μέριμνα και για την περιουσία όσων λάμβαναν το μοναχικό σχήμα. Όσοι επέλεγαν την ηλικία των δέκα ετών, θα περίμεναν μέχρι την συμπλήρωση του δωδέκατου και δέκατου τέταρτου έτους για να διαχειριστούν μόνοι τους την περιουσία. Αντίθετα, όσοι επέλεγαν την ηλικία των δεκαεπτά θα διαχειρίζονταν εξ αρχής την περιουσία τους μόνοι τους. Επιπλέον, αν ο μοναχός απεβίωνε πριν την συμπλήρωση αυτής της ηλικίας, τότε οι δούλοι του απέβαλαν την δουλεία

¹⁰⁹ *Ιουστινιάνειες Νεαρές*, CXXIII.38, σ. 621.15-35. *Les Nouvelles*, σσ. 24-33. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 54-61. RIEDEL, *Leo VI*, σ. 107.

και ελευθερώνονταν, ενώ η περιουσία του μοιραζόταν. Τα 2/3 κατέληγαν στο μοναστήρι και το 1/3 στους συγγενείς του εκλιπόντος. Στην δε περίπτωση που δεν υπήρχαν συγγενείς, όλη η περιουσία περνούσε στο μοναστήρι.¹¹⁰

Η Νεαρά 8 ορίζει, όπως όριζε και η ρύθμιση 7 για τους κληρικούς, την επιστροφή στο μοναστήρι, όσων μοναχών το εγκατέλειπαν για πρώτη φορά. Σε περίπτωση που ένας μοναχός αποτολμούσε και δεύτερη φορά την απομάκρυνσή του από το μοναστήρι, τότε έπαινε πια να είναι μοναχός, αλλά εντασσόταν στους στρατιώτες μιας επαρχιακής φάλαγγας. Ωστόσο, ο Λέων δεν θεώρησε την ρύθμιση ορθή, καθώς ο μοναχός επαναφερόταν στην τάξη των λαϊκών, την οποία είχε εγκαταλείψει για χάρη του μοναχισμού. Έτσι, ορίστηκε να μην επιτρέπεται να αναλάβει το σχήμα του λαϊκού, όποιος το εγκαταλείψει, αλλά να επανέρχεται επανειλημμένα στο μοναχικό σχήμα.¹¹¹

Η τελευταία Νεαρά που αφορά μοναχούς είναι η 10^η. Όπως το ζήτημα των δούλων να γίνουν κληρικοί απασχόλησε τον αυτοκράτορα, έτσι τον απασχόλησε και το ζήτημα να γίνουν μοναχοί. Οι δούλοι που δραπέτευαν με σκοπό να γίνουν μοναχοί, σύμφωνα με την *Ιουστινιάνεια Νεαρά* 123.35 αν η φυγή του γινόταν γνωστή σε διάστημα τριών ετών, τότε επέστρεφαν στον κύριό τους. Μετά το πέρας των τριών ετών, οι δούλοι αυτοί ήταν ελεύθεροι. Έτσι, παρατηρήθηκε το φαινόμενο πολλές φορές οι δούλοι να χρησιμοποιούν ως πρόφαση την επιθυμία να γίνουν μοναχοί με σκοπό να απελευθερωθούν. Για αυτόν τον λόγο ο Λέων όρισε, πως αν ένας δραπέτης δούλος που μόνασε εντοπιστεί σε οποιοδήποτε μέρος, οποιαδήποτε χρονική στιγμή, θα απομακρύνεται από το μοναχικό σχήμα και θα επιστρέφει στον κύριό του, ακόμη και αν περιβλήθηκε το σχήμα με ευλαβική διάθεση.¹¹²

Η Νεαρά 68 αναφέρεται εξίσου σε ιερείς και μοναχούς. Πιο συγκεκριμένα σε αυτούς δίνεται το δικαίωμα να είναι επίτροποι, αλλά όχι να διαχειρίζονται την περιουσία ή να αναλαμβάνουν την προστασία ορφανών. Η *Ιουστινιάνεια Νεαρά* 123.5 απαγόρευε στους ιερείς και στους μοναχούς να ασχολούνται με τέτοιες υποθέσεις και ο λόγος ήταν η

¹¹⁰ ΠΑΛΛΗΣ – ΠΟΤΛΗΣ, *Σύνταγμα*, Τόμος Β', Κανόνας Μ', σσ. 397-398. *Les Nouvelles*, σσ. 32-35. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 60-63. RIEDEL, *Leo VI*, σσ. 104-105.

¹¹¹ *Les Nouvelles*, σσ. 36-37. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 64-67. RIEDEL, *Leo VI*, σ. 107.

¹¹² *Les Nouvelles*, σσ. 44-47. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 68-71.

αφιέρωσή τους στον Θεό, η οποία πρέπει να είναι συνεχής και να μην παρεμβαίνουν άλλες ασχολίες κοσμικού περιεχομένου. Ειδικά η ανατροφή παιδιών και η διαχείριση της περιουσίας τους είναι χρονοβόρες διαδικασίες και για αυτό απαγορεύτηκαν. Όμως, με την πάροδο του χρόνου συχνά ως επίτροπος θεωρήθηκε εκείνος, ο οποίος εξαιτίας της καλής του φήμης, προτιμήθηκε από ανθρώπους που έφτασαν στο τέλος της ζωής τους να διαχειριστεί την περιουσία τους μετά τον θάνατό τους. Έτσι, προέκυψε το ζήτημα αν οι μοναχοί και οι ιερείς ως επίτροποι μπορούν να αναλάβουν αυτό το έργο. Η ρύθμιση 68 αποκλείει, όπως και στο παρελθόν, τους ιερείς και τους κληρικούς από το να αναλάβουν την ανατροφή των ορφανών, ενώ επιτρέπει να είναι επίτροποι με την έννοια της διαχείρισης της περιουσίας μετά τον θάνατο των ανθρώπων, γιατί δεν είναι τόσο χρονοβόρες διαδικασίες.¹¹³

Η επόμενη υποκατηγορία των εκκλησιαστικών *Νεαρών* αφορά ζητήματα καθημερινά προς όλους τους υπηκόους. Η ομάδα αυτή περιλαμβάνει τις *Νεαρές* 12-15, 17, 54-55, 58, 73 και 88. Η *Νεαρά* 12 αφορά τον ενταφιασμό των φτωχών υπηκόων. Ο αυτοκράτορας Κωνσταντίνος Α' είχε προνοήσει για τον ενταφιασμό εκείνων των νεκρών που η ανέχεια τους συνόδευε μέχρι τον τάφο. Έτσι, ίδρυσε καταστήματα προς όφελος της αγίας του Θεού Εκκλησίας και όρισε τα έσοδά τους να καλύπτουν την δαπάνη της ταφής των φτωχών υπηκόων. Επίσης, συχνά ευσεβείς άνθρωποι ενίσχυαν οικονομικά το έργο αυτό. Πλέον, όμως, παρατηρείται πως τα έσοδα αυτά δεν τα διαθέτουν τα καταστήματα για τους θρησκευτικούς σκοπούς που αρχικά είχε προβλεφθεί και χρησιμοποιούνται για άλλους λειτουργικούς σκοπούς. Ο Λέων όρισε να ισχύσει η παλιά διάταξη, κατά την οποία τα έσοδα από τα καταστήματα, χίλια εκατό στον αριθμό, θα χρησιμοποιούνται για τον ενταφιασμό των φτωχών υπηκόων.¹¹⁴

Στην *Νεαρά* 13 γίνεται λόγος για την εκμίσθωση ευαγών ιδρυμάτων και εκκλησιών, η οποία γίνεται με σκοπό την περίθαλψη ξένων, χηρών και ορφανών. Όταν έληγε ο χρόνος που είχε συμφωνηθεί για το μίσθωμα, παρατηρήθηκε πως δεν καταβαλλόταν το οριζόμενο ποσό που

¹¹³ *Ιουστινιάνειες Νεαρές*, CXXIII.5, σ. 599.11-22. *Les Nouvelles*, σσ. 246-249. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 218-221.

¹¹⁴ *Ιουστινιάνειες Νεαρές*, LIX, σσ. 316.18-317.26. *Les Nouvelles*, σσ. 50-52. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 72-75. RIEDEL, *Leo VI*, σ. 104.

ονομαζόταν *εισδεκτικόν*, αλλά οι κάτοικοι των ακινήτων επιβαρύνονταν με το ποσό που έπρεπε να πληρωθεί. Αυτή η πρακτική κρίθηκε ιδιαίτερα οδυνηρή για τους φτωχούς και έτσι ο νόμος αυτός ορίζει το ποσό της καταβολής να είναι το διπλάσιο του εμφυτευτικού κανόνα και να αναφέρεται όλη η εισφορά στα έγγραφα που θα παραδίδονται στο εκάστοτε ίδρυμα. Με αυτόν τον τρόπο δε θα γίνεται σφετερισμός του ποσού και δεν θα προκύπτει παράνομος πλουτισμός εις βάρος των φτωχών ανθρώπων.¹¹⁵

Η επόμενη *Νεαρά*, η υπ' αριθμόν 14, αναφέρεται σε όσους αφήνουν ημιτελές ένα μοναστήρι. Η διάταξη αυτή επισημαίνει πως δεν θα πρέπει οι άνθρωποι που δεν έχουν την δυνατότητα να φέρουν εις πέρας μια αποστολή να την ξεκινούν. Έτσι, όσοι δεν είναι σε θέση να ολοκληρώσουν την κατασκευή ενός μοναστηριού δε θα πρέπει να ξεκινάνε καν την οικοδόμησή του. Τόσο ο Ιουστινιανός, όσο και η Εκκλησία είχαν απαγορεύσει την κατασκευή ενός μοναστηριού σε όσους δεν είχαν επαρκή μέσα για την περάτωσή του. Έτσι, ο Λέων Στ' όρισε αρχικά, πως για να ονομάζεται μονή μια κατασκευή, θα πρέπει να πληροί την προϋπόθεση χώρου για τρία άτομα, τόσο στις ιεροτελεστίες, όσο και στη διαβίωση. Αυτό τίθεται ως ελάχιστο όριο. Αν κάποιον τον προλάβει ο θάνατος ενώ κατασκευάζει μια μονή, τότε στην περίπτωση που υπάρχει διαθήκη, η μονή λαμβάνει το ποσό που της προβλέπεται. Στην περίπτωση, όμως, που δεν υπάρχει διαθήκη, τότε η μονή θα λάβει το μερίδιό της, ανάλογα με την οικογενειακή κατάσταση του εκλιπόντος. Αν υπάρχουν μέχρι τρία παιδιά, η μονή θα λάβει το ένα τέταρτο της περιουσίας. Αν είναι περισσότερα τα παιδιά η μονή θα λάβει μερίδιο ίσο με κάθε παιδί. Επίσης, αν δεν υπήρχαν παιδιά και η περιουσία έμενε στους γονείς, τότε το μερίδιο θα διαιρούταν στη μέση, το ένα για τους γονείς και το άλλο για το μοναστήρι. Από την άλλη μεριά, αν δεν υπήρχαν κοντινοί συγγενείς το ένα τρίτο θα το λάμβαναν οι μακρινοί συγγενείς και τα δύο τρίτα το μοναστήρι.¹¹⁶

Στην *Νεαρά* 15 ορίζεται σε ποιο ευκτήριο μπορεί να πραγματοποιείται το μυστήριο της βάπτισης. Η Πενθέκτη Σύνοδος απαγόρευε την τέλεση της βάπτισης σε ιδιωτικούς ευκτήριους οίκους, γιατί πολλές φορές κάποιοι υποδυόμενοι τους ιερείς πρόσβαλαν το

¹¹⁵ *Les Nouvelles*, σσ. 52-53. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 74-75. RIEDEL, *Leo VI*, σ. 105.

¹¹⁶ ΡΑΛΛΗΣ – ΠΟΤΛΗΣ, *Σύνταγμα*, Τόμος Β', Κανόνας ΙΖ', σ. 625. *Les Nouvelles*, σσ. 54-59. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 76-79.

μυστήριο της βάπτισης με την παρουσία τους. Όμως, η διάταξη αυτή χρειάζεται αναθεώρηση. Η βάπτιση θα μπορεί να γίνεται σε κάθε ευκτήριο ευσεβών ανθρώπων, γιατί υπάρχουν διατάξεις, ώστε να αποφεύγεται η κακοδοξία και η ασέβεια.¹¹⁷

Η Νεαρά 17 αφορά την Θεία Κοινωνία των γυναικών όσο ακόμα είναι λεχώνες. Η τεσσαρακοστή μέρα μετά τον τοκετό κρίνεται ως η πρώτη μέρα που μπορεί να μετάσχει η λεχώνα στην Θεία Μετάληψη. Όμως, υπάρχουν περιπτώσεις που μπορεί μια γυναίκα να πεθάνει στο διάστημα αυτό. Αν δεν της επιτρέπεται η συμμετοχή στα άγια μυστήρια, τότε φεύγει από αυτή την ζωή έχοντας στερηθεί την δυνατότητα συμμετοχής στην κάθαρση. Έτσι, καταργείται η συνήθεια να απαγορεύεται στις λεχώνες η συμμετοχή στην Θεία Κοινωνία και ορίζεται πως όσες γυναίκες έχουν γεννήσει ή βρίσκονται στο στάδιο της φυσικής κάθαρσης, εφόσον η ζωή τους δεν υφίσταται κανέναν κίνδυνο, να απέχουν για σαράντα ημέρες από την Θεία Μετάληψη. Από την άλλη μεριά, αν η ζωή τους κινδυνεύει από κάποια ασθένεια, τότε οπωσδήποτε θα πρέπει να συμμετάσχουν στα άγια μυστήρια. Με βάση την ίδια μέριμνα, ορίζεται και για τα βρέφη να μην πραγματοποιείται η βάπτισή τους πριν την τεσσαρακοστή ημέρα από την γέννησή τους. Οι εξαιρέσεις αφορούν την όγδοη ημέρα, κατά την οποία ο Ιησούς Χριστός υπέστη περιτομή και την περίπτωση που το βρέφος διατρέχει κίνδυνο να χάσει την ζωή του και μπορεί να δεχθεί το βάπτισμα όποια μέρα κρίνεται αναγκαίο, ακόμα και πριν την όγδοη ημέρα.¹¹⁸

Η Νεαρά 54 προβλέπει την τιμή με αργία της ημέρας της Ανάστασης του Κυρίου. Μέχρι τότε ίσχυε η αργία για δικαστές, τεχνίτες και κατοίκους των πόλεων, ενώ οι γεωργοί επιτρεπόταν να εργάζονται. Ο λόγος ήταν η διάσωση των καρπών. Όμως, ο αυτοκράτορας υποστήριξε πως οι καρποί βρίσκονται σε αφθονία γιατί ο Κύριος το θέλησε να τους παρέχει και όχι επειδή οι καλλιεργητές της γης τους φροντίζουν με επιμέλεια. Έτσι, αποφασίστηκε να είναι η ημέρα της Ανάστασης αργία για όλους τους υπηκόους και κανέναν να μην επιδίδεται σε απαγορευμένα έργα εκείνη την ημέρα.¹¹⁹

¹¹⁷ ΠΑΛΛΗΣ – ΠΟΤΛΗΣ, *Σύνταγμα*, Τόμος Β', Κανόνας ΛΑ', σ. 371 και Κανόνας ΝΘ', σσ. 438-439. *Les Nouvelles*, σσ. 58-61. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 78-81.

¹¹⁸ *Les Nouvelles*, σσ. 62-69. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 82-87. RIEDEL, *Leo VI*, σσ. 112-113.

¹¹⁹ *Les Nouvelles*, σσ. 204-209. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 186-191. RIEDEL, *Leo VI*, σ. 111.

Η Νεαρά 55 ορίζει τον τρόπο με τον οποίο οφείλουν να ζουν οι Εβραίοι. Ήδη από τα παλαιότερα χρόνια οι Εβραίοι μελετούσαν την Βίβλο, την Αγία Γραφή και με νουθεσίες μεταστρέφονταν προς την λατρεία της χριστιανικής πίστης με την πραγματοποίηση βαπτίσματος. Όμως, εκείνοι συνέχιζαν να ακολουθούν τον ιουδαϊκό τρόπο ζωής. Έτσι, ο αυτοκράτορας όρισε οι παλιοί νόμοι που περιέχουν διατάξεις για Εβραίους να πέσουν σε σιγή και να μην επιτρέπεται σε αυτούς να διαβιώνουν κατά διαφορετικό τρόπο από τους Χριστιανούς. Σε περίπτωση, μάλιστα, που κάποιος εγκαταλείψει τον Χριστιανισμό για να επιστρέψει στη διδασκαλία και τα έθιμα των Ιουδαίων, τότε θα τιμωρείται σαν αποστάτης.¹²⁰

Στην Νεαρά 58 γίνεται λόγος για την νηστεία. Τόσο η Παλαιά, όσο και η Καινή Διαθήκη όριζαν την αποχή από τροφές με αίμα κατά την περίοδο της νηστείας. Οι άνθρωποι, όμως, τόσο για χάρη του κέρδους, όσο και λόγω της λαιμαργίας τους καταναλώνουν τροφές με αίμα σε περιόδους νηστείας. Αυτό δεν είναι ανεκτό και για αυτόν τον λόγο ορίζεται να μην τολμήσει κανείς να διαπράξει πάλι τέτοια πράξη, ούτε να γευτεί, αλλά ούτε να πιέσει κάποιους άλλους να αγοράσουν τέτοια τροφή. Όποιος παραβάτης πιαστεί, είτε να πουλάει, είτε να αγοράζει τέτοια τροφή θα έχει ως κύρωση δήμευση της περιουσίας του και αφού μαστιγωθεί σκληρά, θα υποβάλλεται σε ατιμωτικό κούρεμα, με εξορία διηνεκή. Επιπλέον, οι διοικητές των πόλεων θα λαμβάνουν ποινή δέκα λιβρών χρυσού, λόγω ολιγωρίας και αμέλειας κατά την εποπτεία των υπηκόων, γιατί αν ασκούσαν τα καθήκοντά τους δε θα παραβιάζονταν οι νόμοι.¹²¹

Η Νεαρά 73 απαγορεύει την συνύπαρξη ανδρών και γυναικών στα υπερώα της εκκλησίας. Μέχρι τότε η Πενθέκτη Σύνοδος όριζε πως αν ο υπαίτιος ήταν ιερέας θα υποβάλλεται σε καθαίρεση. Αν πάλι ήταν λαϊκός θα υποβάλλεται σε αφορισμό. Όμως, η απόφαση αυτή δεν φάνηκε επαρκής και συνεχιζόταν η παραμονή ανδρών και γυναικών στα υπερώα. Έτσι, ο Λέων όρισε πως οποιοσδήποτε είτε είναι ιερέας είτε λαϊκός δεν επιτρέπεται να βρίσκεται στα υπερώα μαζί με γυναίκα. Αν βρεθεί κάποιος να παραβιάζει αυτόν τον νόμο τότε θα εκδιώκεται από τον ναό με ατιμωτικό τρόπο. Σε αυτόν που παραχώρησε την οίκηση, είτε είναι ιερέας, είτε λαϊκός θα εκτίθεται στον κίνδυνο να χάσει την εποπτεία του ναού,

¹²⁰ *Les Nouvelles*, σσ. 208-211. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 190-193.

¹²¹ ΡΑΛΛΗΣ – ΠΟΤΛΗΣ, *Σύνταγμα*, Τόμος Β', Κανόνας ΞΓ', σ. 81. *Les Nouvelles*, σσ. 216-219. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 196-199.

λόγω της στάσης του απέναντι στο ζήτημα και την πρόθεσή του για εκκοσμίκευση του ναού.¹²²

Η τελευταία *Νεαρά* προς όλους τους υπηκόους για καθημερινά εκκλησιαστικά ζητήματα είναι η 88. Σε αυτή την ρύθμιση συμπληρώθηκαν οι μέρες μνήμης των μαρτύρων Αθανασίου του φημισμένου μεταξύ των αρχιερέων του Θεού, του Βασιλείου φορέα της βασιλικής μεγαλοπρέπειας της Εκκλησίας, του Γρηγορίου του Θεολόγου, του Γρηγορίου του ποταμού γλυκύτητας και λαμπρότητας της Εκκλησίας, του Ιωάννη του χρυσού στόματος του Πνεύματος, του Κυρίλλου και του Επιφανίου, που είναι εφάμιλλοι των προαναφερθέντων σε σπουδαίες πράξεις και σε δόξα για τον Χριστιανισμό.¹²³

Στις εκκλησιαστικές *Νεαρές* συμπεριλαμβάνονται και οι 18, 23, 93 και 109 που αναφέρονται σε όλους τους υπηκόους και αφορούν την μνηστεία. Η *Νεαρά* 18 θεσπίζει ποινική ρήτρα για όσους επιχειρούν την λύση της μνηστείας. Σύμφωνα με παλαιότερες διατάξεις η διάλυση του αρραβώνα επέβαλε την καταβολή του διπλάσιου ποσού που είχε συμφωνηθεί. Από την άλλη μεριά, η συνήθεια όριζε να συμφωνείται από την αρχή η ποινή στην περίπτωση της υπαναχώρησης του αρραβώνα. Η εθιμική συνήθεια λειτουργούσε σαν ανασταλτικός παράγοντας για την διάλυση της μνηστείας, αφού ο υπαίτιος θα ήταν υποχρεωμένος να υποβληθεί στην ποινή που είχε συμφωνηθεί. Έτσι, η εθιμική πρακτική κρίνεται πιο ωφέλιμη και μετατρέπεται σε νόμο. Με αυτόν τον τρόπο η ποινική ρήτρα που θα έχει συμφωνηθεί και σίγουρα θα είναι βαρύτερη από την καταβολή ποσού θα αναγκάζει τους μνηστευμένους να τηρούν όσα είχαν συμφωνήσει και να μην διαλύουν την μνηστεία.¹²⁴

Η *Νεαρά* 23 βασίζεται στην υπάρχουσα απαγόρευση στους διοικητές των επαρχιών να νυμφεύονται και να νυμφεύουν τους γιούς τους, τους εγγονούς τους και άλλα συγγενικά πρόσωπα με κοπέλες που υπάγονται στην επαρχία τους. Ωστόσο, οι θυγατέρες τους μπορούσαν να παντρεύονται άνδρες από τις επαρχίες αυτές. Ο Λέων έκρινε τον νόμο αυτόν ελλιπή και στην ρύθμιση αυτή θέσπισε να απαγορεύεται στους διοικητές των επαρχιών να αρραβωνιάζουν τόσο τα αρσενικά μέλη της

¹²² ΠΑΛΛΗΣ – ΠΟΤΛΗΣ, *Σύνταγμα*, Τόμος Β', Κανόνας CΖ', σ. 536. *Les Nouvelles*, σσ. 260-263. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 230-231.

¹²³ *Les Nouvelles*, σσ. 292-295. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 252-255.

¹²⁴ *Les Nouvelles*, σσ. 68-73. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 86-89.

οικογένειά τους, όσο και τις κόρες τους, αλλά και τα υπόλοιπα συγγενικά πρόσωπα του γυναικείου φύλου με άνδρες των επαρχιών τους.¹²⁵

Η *Νεαρά* 93 αναλύει τους λόγους διάλυσης της μνηστείας. Οι επιτρεπτοί λόγοι με προηγούμενους νόμους αφορούσαν τη διαφορά στο θρήσκευμα και την ψυχική νόσο. Όμως, κρίθηκε από τον αυτοκράτορα και αυτή η διάταξη ελλιπής. Το ζήτημα που δεν είχε σκεφτεί κανείς μέχρι τότε να θέσει την προσοχή, αφορά την μνηστή, η οποία μολονότι υποκρίνεται την παρθένο, έχει προχωρήσει σε ερωτική πράξη με άλλον άνδρα και κυοφορεί, μετά τη μνηστεία. Το ζήτημα αυτό πολύ περισσότερο από τους άλλους λόγους που αναφέρθηκαν θα πρέπει να κρίνεται ως αιτία διάλυσης της μνηστείας. Ο λόγος της σημαντικότητας της διάταξης αυτής εντοπίζεται στην ειλικρίνεια και την στοργή που πρέπει να υπάρχει ανάμεσα στο ζευγάρι. Αν η γυναίκα κινείται με τέτοιο δόλιο σκοπό δεν αναγνωρίζεται ως σύζυγος, αλλά ως πόρνη και η διάθεσή της προς τον σύζυγο είναι εχθρική.¹²⁶

Η τελευταία *Νεαρά* για την μνηστεία είναι η 109, η οποία ορίζει την ηλικία των επτά ετών ως την επιτρεπτή ηλικία να συνάψει κανείς μνηστεία. Πιο συγκεκριμένα, η διάταξη ορίζει να μην επιτρέπεται σε παιδιά κάτω των επτά ετών η μνηστεία, αλλά η ιερολογία να επιτρέπεται μετά την συμπλήρωση του δέκατου τέταρτου έτους για τον άνδρα και του δέκατου τρίτου για την γυναίκα. Όμως, σε περίπτωση που ο αυτοκράτορας διατάξει την μνηστεία ή τον γάμο σε μικρότερη ηλικία, τότε θα επιτρέπεται.¹²⁷

Η τελευταία κατηγορία *Νεαρών* που έχουν εκκλησιαστικό περιεχόμενο και σχετίζονται με το μυστήριο του γάμου είναι οι 24, 74, 90, 91, 98 και 100. Η *Νεαρά* 24 αναφέρεται σε ένα ιδιαίτερο ζήτημα, αυτό της υιοθεσίας. Παρατηρήθηκε πως σε περιπτώσεις άτυπης υιοθεσίας τα ετεροθαλή αδέρφια κατέληγαν σε γάμο και έτσι οι κόρες γίνονταν νύφες και οι γιοί γαμπροί. Η ρύθμιση αυτή ορίζει, μιας και πλέον οι υιοθεσίες ήταν νόμιμες, να μην επιτρέπεται ο γάμος μεταξύ φυσικών και υιοθετημένων παιδιών μιας οικογένειας.¹²⁸

¹²⁵ *Les Nouvelles*, σσ. 90-93. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 102-105.

¹²⁶ *Les Nouvelles*, σσ. 306-309. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 262-265.

¹²⁷ *Les Nouvelles*, σσ. 354-357. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 300-303.

¹²⁸ *Les Nouvelles*, σσ. 92-95. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 104-107.

Στην *Νεαρά* 74 γίνεται λόγος στην διάλυση του γάμου, όπως είχε υπάρξει πρόβλεψη και για την διάλυση του αρραβώνα. Η Πενθέκτη Σύνοδος όριζε την απαγόρευση σύναψης άλλου γάμου, όσο ζούσε ο μνηστήρας, καθώς η πράξη αυτή αποτελούσε μοιχεία. Από την άλλη μεριά, ο πολιτειακός νόμος δεν ήταν τόσο αυστηρός και η ποινή περιοριζόταν στην πληρωμή της ποινικής ρήτρας που είχε οριστεί κατά την μνηστεία. Όμως, ο αυτοκράτορας θεωρώντας πως ο χωρισμός μετά τον γάμο αποτελεί πραγματική λύση ιερολογημένης μνηστείας, ορίζεται αφενός η ηλικία του γάμου στα δεκαπέντε έτη για τον άνδρα και στα δεκατρία για την γυναίκα, αφετέρου να εφαρμόζονται και η απόφαση της εκκλησίας και ο πολιτειακός νόμος.¹²⁹

Η *Νεαρά* υπ' αριθμόν 90 ασχολείται με την τριγαμία. Η εισαγωγή της διάταξης αυτής τονίζει την δημιουργία του ανθρώπου, η οποία συνέβη από τον Θεό και γι' αυτό οι άνθρωποι δεν θα έπρεπε να υστερούν σε αρετές, αλλά να πορεύονται με λογική και φρόνηση. Επιπλέον, στη διάταξη γίνεται αναφορά στα ζώα, τα οποία μετά τον θάνατο του συντρόφου τους δεν προχωρούν στην αναζήτηση νέου. Από την άλλη μεριά, η δεύτερη ένωση από την φύση δεν κρίνεται ως αδυναμία. Έτσι και οι άνθρωποι σπεύδουν σε δεύτερο γάμο και αυτό θα έπρεπε να είναι το τελευταίο στάδιο της ατέλειας της ανθρώπινης φύσης. Όμως, υπάρχουν φορές που ο άνθρωπος χωρίς να λαμβάνει βέβαια άφεση από την εκκλησία, προχωράει σε τρίτο γάμο, χωρίς κίνδυνο να ζητηθούν ευθύνες για αυτή την πράξη από την πολιτεία και αγνοώντας την αποδοκιμασία του τρίτου γάμου. Η εκκλησία όριζε για την τριγαμία μετάνοια και αφορισμό για πέντε έτη και με βάση αυτή την ποινή, ο Λέων, αποφάσισε την εφαρμογή της στην παρούσα ρύθμιση για όσους υποπέσουν σε τριγαμία.¹³⁰

Με βάση την παραπάνω αδιαφορία για την τριγαμία, ο αυτοκράτορας εξέδωσε την *Νεαρά* 91, η οποία απαγορεύει την παλλακεία. Ο παλαιός νόμος επέτρεπε την παλλακεία και ο Λέων όρισε την κατάργηση του νόμου αυτού, γιατί είναι προσβολή της φύσης και της πίστης αυτή η πράξη. Μάλιστα, ο νόμος αναφέρει πως δεν είναι λογικό να

¹²⁹ *Les Nouvelles*, σσ. 262-265. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 230-233.

¹³⁰ ΡΑΛΛΗΣ – ΠΟΤΛΗΣ, *Σύνταγμα*, Τόμος Γ', Κανόνας Γ', σ. 74 και Κανόνας Α', σ. 171 και Τόμος Δ' και Κανόνας Δ', σ. 102, Κανόνας Ν', σ. 203 και Κανόνας Π', σσ. 242-243. *Les Nouvelles*, σσ. 296-299. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 256-257.

πίνεις νερό βρώμικο, ενώ έχεις καθαρό και τονίζει πως δεν απαγορεύεται η απόκτηση πηγής, αν δεν υπάρχει, εννοώντας την εύρεση συζύγου.¹³¹

Η *Νεαρά* 98 ασχολείται με το ζήτημα του γάμου στους ευνούχους και αν αυτός είναι επιτρεπτός. Ο νόμος αρχίζει με την ουσία του γάμου, η οποία είναι η ιερή ένωση και η προοπτική απόκτησης τέκνων. Με βάση αυτή την λογική δεν μπορεί ένας ευνούχος να νυμφευθεί, εξαιτίας της στειρότητάς του. Μάλιστα, ο νόμος δεν κατηγορεί μόνο τους ευνούχους που συνάπτουν ή επιθυμούν να συνάψουν γάμο, αλλά και τις γυναίκες, οι οποίες ενώ γνωρίζουν πως δεν μπορούν να τεκνοποιήσουν μέσα σε αυτόν τον γάμο και θα μπορούσαν να παντρευτούν έναν σύζυγο για να φέρουν στον κόσμο ένα παιδί, επιλέγουν να τον πραγματοποιήσουν. Έτσι, αν εντοπιστεί ευνούχος να συνάπτει γάμο θα υποβάλλεται στην ποινή της πορνείας και ο ιερέας που τέλεσε το μυστήριο θα καθαιρείται από την τάξη των κληρικών.¹³²

Η τελευταία εκκλησιαστική *Νεαρά* είναι η 100. Η μέριμνα του Λέοντα για το ζήτημα του γάμου φαίνεται από το γεγονός πως δεν άφησε καμία κατηγορία υπηκόων χωρίς διάταξη. Όπως μερίμνησε και για άλλα θέματα των δούλων, έτσι στην διάταξη αυτή αναφέρεται στον γάμο δούλων με ελεύθερους. Αν ένας ελεύθερος άνθρωπος συνάψει γάμο με γυναίκα που τελεί υπό καθεστώς δουλείας, τότε ή θα συμμεριστεί την ίδια τύχη και αυτός που ο έρωτάς του τον οδήγησε σε αυτόν τον γάμο ή θα πληρώσει το τίμημα, με το οποίο η σύντροφός τους θα απαλλαγεί από τα δεσμά της δουλείας και θα ελευθερωθεί. Στην περίπτωση που το άτομο επιλέξει την δουλεία, τότε ζητείται η επιείκεια από τον κύριό του και μετά τον θάνατό του θα ελευθερώνονται τα παιδιά του, εφόσον προκύψουν. Στην δε περίπτωση που θέλει να πληρώσει το τίμημα, αλλά δε διαθέτει το αντίτιμο, τότε θα υπηρετεί στον ίδιο κύριο με ετήσιο μισθό δύο χρυσών νομισμάτων επί των χρόνων που χρειάζονται για να επέλθει η πλήρης είσπραξη του ποσού για να ελευθερωθεί ο δούλος.¹³³

Άλλη μια κατηγορία που διακρίνονται οι *Νεαρές* είναι αυτή του κληρονομικού δικαίου που αριθμεί δεκαέξι διατάξεις. Οι ρυθμίσεις αυτές είναι οι 19-20, 22, 28, 36-40, 42-44, 69, 82, 85 και 106 και αφορούν τις οικογένειες, τους δούλους, τους αιχμαλώτους, τις γυναίκες, τους τυφλούς

¹³¹ *Les Nouvelles*, σσ. 298-301. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 256-259. RIEDEL, *Leo VI*, σσ. 116-117.

¹³² *Les Nouvelles*, σσ. 320-327. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 272-279.

¹³³ *Les Nouvelles*, σσ. 328-333. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 280-283.

και τους μάρτυρες που χρειάζονται οι διαθήκες για να θεωρούνται γνήσιες. Η *Νεαρά 19* ασχολείται με το κληρονομικό δικαίωμα των παιδιών από τους γονείς. Υπήρχε ήδη από την εποχή του Ιουστινιανού νόμος για αυτό το ζήτημα, αλλά ο Λέων τον έκρινε άδικο, γιατί όριζε ότι το τέκνο που επρόκειτο να παντρευτεί, θα κληρονομούσε μετά τον θάνατο του πατέρα του την περιουσία κατά ισομοιρία με τα άλλα του αδέρφια. Όμως, ο ίδιος νόμος επέτρεπε στον πατέρα να αθετήσει την συμφωνία και να αφήσει στα άλλα του τέκνα μεγαλύτερο μερίδιο από ότι στο τέκνο του που είχε ήδη συμφωνήσει να μοιραστεί η περιουσία κατά ισομοιρία. Η διάταξη αυτή, επειδή ήταν παράλογη, δεν είχε βρει αποδοχή και δεν εφαρμοζόταν. Έτσι, ο Λέων την απομάκρυνε από τους νόμους και όρισε να μην επιτρέπεται σε κανέναν γονέα να επιχειρεί οποιαδήποτε μεταβολή σε βάρος των δικαιωμάτων εκείνων των τέκνων, στα οποία είχαν υποσχεθεί κατά την σύναψη των γαμήλιων συμβολαίων ότι θα λάβουν ίσο μερίδιο με τα αδέρφια τους. Στην περίπτωση που κάποιος γονέας αποφασίσει να αλλάξει την μοιρασιά και να ελαττώσει κάποιο μερίδιο, δε θα τίθεται σε ισχύ η βούλησή του. Η σημαντικότητα του νόμου αυτού εντοπίζεται αφενός στην αλήθεια των λεγομένων του ανθρώπου, που δεν πρέπει να αθετεί τον λόγο του και αφετέρου στην γονική στοργή που πρέπει να τρέφουν οι γονείς για τα παιδιά τους και οφείλουν να είναι ίδια, χωρίς διακρίσεις.¹³⁴

Στα ζητήματα του κληρονομικού δικαίου εντάσσεται και η περίπτωση που ο σύζυγος, αλλά και η σύζυγος προαποβιώσει και τι μερίδιο λαμβάνει μετά ο επιζών. Το θέμα αναλύεται στην *Νεαρά 20*. Πιο συγκεκριμένα, οι παλαιοί νόμοι όριζαν τα γαμήλια σύμφωνα να έχουν ισότητα ανδρών και γυναικών τόσο κατά την σύσταση του γάμου, όσο και κατά την λύση του, λόγω του θανάτου του ενός. Η *Ιουστινιάνεια Νεαρά 97.1* όριζε μετά τον θάνατο του ενός συζύγου, εφόσον ήταν άτεκνοι και δεν υπήρχε σύμφωνο να καθορίζει τα κέρδη ενός γάμου, να λαμβάνει ο εν ζωή σύζυγος την δική του συνεισφορά. Στην περίπτωση που υπήρχε σύμφωνο ο επιζών θα λάμβανε το μερίδιό του. Μάλιστα, στην περίπτωση των γυναικών, μετά τον θάνατο των ανδρών τους, εισέπρατταν την προίκα τους και από το λεγόμενο *υπόβολο*, είτε ένα μέρος του, είτε το σύνολο, ανάλογα με την συμφωνία. Αν πάλι απεβίωνε πρώτη η γυναίκα, τότε ο σύζυγος διατηρούσε το *υπόβολο* μαζί με επιπλέον κέρδος, είτε σε

¹³⁴ *Les Nouvelles*, σσ. 72-77. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 88-93.

ολόκληρη την προίκα, είτε σε μέρος της, πάλι ανάλογα με την συμφωνία.¹³⁵

Η *Νεαρά* 22 ορίζει το κληρονομικό μερίδιο που δικαιούται ο κάθε σύζυγος μετά τον θάνατο του άλλου, εφόσον δεν συνάψει δεύτερο γάμο ο επιζών. Η *Ιουστινιάνεια Νεαρά* 127.3 όριζε ότι η σύζυγος αν έλαβα το υπόβολο με την μορφή επικαρπίας, θα λαμβάνει από αυτό κατά κυριότητα το μερίδιο ενός παιδιού, διατηρώντας την επικαρπία του υπολοίπου. Αργότερα, ορίστηκε ότι το μερίδιο του παιδιού δεν αποτελεί κέρδος από το υπόβολο, αλλά και από όλη την περιουσία του συζύγου, αφού λαμβάνει και ποσό από αυτήν με βάση τον υπολογισμό του συνόλου της. Έτσι, καθιερώθηκε να εφαρμόζεται εν μέρει ο ένας νόμος και εν μέρει ο άλλος. Δηλαδή, αποφασίστηκε να γίνει η συνήθεια νόμος και να εφαρμόζεται ανάλογα την περίπτωση. Όμως, στην περίπτωση που όλη η περιουσία του συζύγου περιορίζεται μόνο στο υπόβολο τότε συντρέχοντας η μητέρα με τα παιδιά εκείνου, θα λάβει το μερίδιο που της ανήκει κατά την πλήρη κυριότητα, ενώ θα έχει και την επικαρπία του υποβόλου. Επιπλέον, αν η ανδρική περιουσία δεν αρκεί για την ανασύσταση του υποβόλου, η γυναίκα θα λάβει το μερίδιο της με βάση το αρχικό μέγεθός του. Έτσι, αφού λάβει η σύζυγος το μερίδιό της, το υπόλοιπο θα ανήκει στα τέκνα της, εφόσον φτάνει, αλλιώς τα παιδιά θα αποκομίσουν ακληρία. Από την άλλη μεριά, στην περίπτωση του θανάτου της συζύγου, ο άνδρας, αν είναι άτεκνος, δε θα λάβει κάτι, ούτε θα ζημιωθεί. Όμως, αν έχει τέκνα, τότε θα λάβει και αυτός το μερίδιο τέκνου αφενός για την συντήρηση των παιδιών και αφετέρου επειδή σεβάστηκε και τίμησε τον πρώτου του γάμο, χωρίς να καταφύγει στην σύναψη δεύτερου.¹³⁶

Στην *Νεαρά* 85 επαναλαμβάνεται η απόφαση για την λήψη του κληρονομικού μεριδίου τέκνου από τον πατέρα στην περίπτωση που εκείνος δεν σύναψε δεύτερο γάμο. Η διάταξη περιγράφει πάλι εν συντομία το μερίδιο που θα λάβει η σύζυγος και μετά εξηγεί την περίπτωση που ο σύζυγος δεν παντρευτεί πάλι, αλλά μένει με το παιδί του. Σε περίπτωση που ο πατέρας προχωρήσει σε δεύτερο γάμο δεν έχει δικαίωμα σε καμία απολαβή.¹³⁷

¹³⁵ *Ιουστινιάνειες Νεαρές*, XCVII, σ. 469.15-37. *Les Nouvelles*, σσ. 76-83. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 92-97.

¹³⁶ *Ιουστινιάνειες Νεαρές*, CXXVII.3, σ. 635.5-16. *Les Nouvelles*, σσ. 86-89. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 100-103.

¹³⁷ *Les Nouvelles*, σσ. 286-287. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 248-249.

Η *Νεαρά* 106 αναφέρεται στην τύχη των γυναικών μετά τον θάνατο του συζύγου τους. Πιο συγκεκριμένα, συχνά άπορες γυναίκες παντρεύονταν εύπορους άνδρες. Μετά τον θάνατο των συζύγων, οι χήρες λάμβαναν από την συζυγική περιουσία ένα μερίδιο. Στην περίπτωση που είχαν αποκτήσει τέσσερα τέκνα, τότε λάμβαναν μερίδιο ίσο, αν πάλι τα παιδιά ήταν περισσότερα, τότε λάμβαναν μερίδιο ενός μόνο παιδιού, χωρίς χρονικά απεριόριστη εξουσία ή να υπάρχει το δικαίωμα να διαθέτουν το μερίδιό τους με διαθήκη. Το μερίδιο αυτό αφορούσε τις χήρες όσο αυτές βρίσκονταν στη ζωή, ενώ μετά τον θάνατό τους το μερίδιό τους περνούσε στα τέκνα τους και για αυτόν τον λόγο όφειλαν να μην το σπαταλήσουν όλο. Στην δε περίπτωση που ήταν άτεκνη, τότε είχαν την κυριότητα του μεριδίου αυτού, το οποίο μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν όπως επιθυμούσαν. Ο Λέων μελετώντας την ρύθμιση αυτή, αποφάσισε να συνεχίσει να ισχύει, αλλά να τροποποιηθεί το σημείο, το οποίο έπρεπε η χήρα να μην σπαταλήσει το μερίδιό της για να το δώσει στα παιδιά της. Ο αυτοκράτορας όρισε να έχει η χήρα την αποκλειστική κυριότητα του μεριδίου αυτού, χωρίς να οφείλει από αυτό τίποτα στα τέκνα της, δεδομένου πως και εκείνα πήραν το δικό τους μερίδιο. Μόνο μετά τον θάνατό της θα περιέρχεται το μερίδιό της στα παιδιά της. Στην περίπτωση, ωστόσο, που η χήρα επιθυμούσε να συνάψει δεύτερο γάμο τότε έχανε το μερίδιο αυτό, το οποίο μοιραζόταν στα παιδιά της.¹³⁸

Στην *Νεαρά* 28 γίνεται λόγος σε όσους αναλαμβάνουν επίτροποι ανήλικων τέκνων και μέχρι τότε οφείλουν να διαχειρίζονται την περιουσία των παιδιών. Υπήρχε ήδη νόμος για αυτό το ζήτημα, αλλά είχε ελλείψεις. Αρχικά, μόνο με αυτοκρατορική άδεια είχαν οι επίτροποι την δυνατότητα να απαλλαγούν από τις διαχειριστικές αυτές υποχρεώσεις και να μεταβιβάσουν την περιουσία στα ίδια τα παιδιά. Αυτό, όμως, προϋπέθετε την συμπλήρωση της νόμιμης ηλικίας που για τα αγόρια ήταν το εικοστό έτος και για τα κορίτσια το δέκατο όγδοο. Όμως, δεν είναι όλοι οι άνθρωποι ώριμοι και δεν έχουν την φρόνηση που χρειάζεται στην ίδια ηλικία και έτσι αυτή η ρύθμιση θεωρήθηκε πολύ γενική. Επίσης, μπορεί κάποιος να είναι μακριά από την πατρίδα, οπότε πόσο φρόνιμο είναι να διαχειρίζεται την περιουσία του από μακριά; Έτσι, η παρούσα διάταξη ορίζει όντως να παρέχεται η διαχείριση της περιουσίας στους νέους στις παραπάνω ηλικίες. Αν, όμως, παρατηρηθεί ότι έχουν

¹³⁸ *Les Nouvelles*, σσ. 346-349. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 294-297.

μειωμένες νοητικές ικανότητες οι οποίες δε θα οδηγήσουν σε συνετή διαχείριση της περιουσίας, τότε δε θα αναλάβουν την περιουσία τους ακόμη και αν υπερβούν το όριο ηλικίας. Ακόμη, αποφασίζεται η άδεια για την διαχείριση της περιουσίας να μπορεί να δίνεται από τις αρχές του τόπου και να μην χρειάζεται αυτοκρατορική άδεια.¹³⁹

Σημαντικό ζήτημα θεωρήθηκε από τον αυτοκράτορα και το κληρονομικό δικαίωμα του παιδιού αιχμαλώτου, καθώς μέχρι τότε ίσχυε ο νόμος που όριζε πως το παιδί αυτό που και οι δύο γονείς του ήταν αιχμάλωτοι δεν μπορεί να κληρονομήσει τίποτα από τα υπάρχοντα των γονέων του. Ο νόμος αυτός κρίθηκε από τον Λέοντα άδικος, και έτσι η Νεαρά 36 ορίζει ότι αδιαφόρως αν ένα παιδί προέρχεται από ελεύθερους ή δούλους γονείς, θα κληρονομή τους γονείς του, είτε αυτοί ελευθερώθηκαν στην πορεία της ζωής τους, είτε όχι. Στην περίπτωση που ο ένας γονέας συνέταξε διαθήκη, τότε το παιδί θα λαμβάνει σύμφωνα με την βούληση του γονέα του, αλλά πάντα με το ελάχιστο δικαίωμα του ενός τρίτου της κληρονομιάς.¹⁴⁰

Με βάση την παραπάνω διάταξη, στην Νεαρά 37 γίνεται λόγος για τον δούλο που τιμήθηκε στη διαθήκη του κυρίου του με απελευθέρωση και κατά πόσο μπορεί να διαθέτει τα υπάρχοντά του και να τα μεταχειρίζεται όπως θέλει. Κατά την γνώμη του αυτοκράτορα από την στιγμή που ένας δούλος ελευθερώνεται αποκτά και όσα δικαιώματα συνεπάγεται η ελευθερία. Έτσι, τι νόημα έχει η απελευθέρωση ενός ανθρώπου, ο οποίος πρέπει να υπακούει σε περιορισμούς, όπως όταν ήταν δούλος; Σαν αποτέλεσμα, η διάταξη ορίζει να είναι πραγματικά ελεύθερος ο δούλος που απελευθερώθηκε και να έχει την πραγματική εξουσία και την δυνατότητα σύνταξης διαθήκης για όσα περιουσιακά στοιχεία διαθέτει και του παραχώρησε ο κύριός του.¹⁴¹

Στο ίδιο κλίμα η Νεαρά 38 διευθετεί το ζήτημα της διαχείρισης της περιουσίας των αυτοκρατορικών δούλων. Μέχρι τότε οι δούλοι δεν μπορούσαν να διαθέτουν ελεύθερα τα υπάρχοντά τους. Έτσι, ο αυτοκράτορας στην ρύθμιση αυτή ορίζει να είναι οι αυτοκρατορικοί

¹³⁹ *Les Nouvelles*, σσ. 110-115. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 118-123.

¹⁴⁰ *Ιουστινιάνειες Νεαρές*, CXXXIV.13.2, σ. 688.5-31. *Les Nouvelles*, σσ. 144-147. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 142-147.

¹⁴¹ *Les Nouvelles*, σσ. 148-151. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 146-147.

δούλοι αληθινοί κύριοι των υπαρχόντων τους, είτε είναι νέοι σε ηλικία, είτε ηλικιωμένοι. Αυτή η απόφαση θα εφαρμόζεται για όλους τους αυτοκρατορικούς δούλους, αλλά σε περίπτωση που οι άρχοντες και οι άλλοι κάτοικοι της αυτοκρατορίας δεν επιθυμούν να την εφαρμόζουν μπορούν να χρησιμοποιούν για τα περιουσιακά στοιχεία των δούλων τον παλαιό νόμο.¹⁴²

Η Νεαρά 39 ρυθμίζει το ζήτημα του ασώτου και κατά πόσο μπορεί να ενεργεί και να αποφασίζει σχετικά με την περιουσία του. Στην διάταξη αναφέρεται πως ο Θεός δεν επιτρέπει σε όποιος δρα συνετά να τα κάνει όλα άψογα και με τον ίδιο τρόπο δεν αφήνει όποιον δρα απερίσκεπτα να πέφτει συνεχώς σε λάθη. Έτσι, δεν θεωρεί σωστό τον νόμο που απέκλειε τον άσωτο από την διαχείριση της περιουσίας του, γιατί η απόκλιση αφορά παντός τύπου λήψη αποφάσεων, οι οποίες μπορεί να είναι ωφέλιμες και δεν εφαρμόζονται λόγω του νόμου αυτού. Έτσι, η διάταξη αυτή διακρίνεται πλέον σε όσα υπαγορεύει η εσφαλμένη κρίση του ασώτου και δε θα εφαρμόζονται και σε όσα είναι ωφέλιμα, τα οποία δεν θα απορρίπτονται και θα επικυρώνονται. Για παράδειγμα, αν ο άσωτος επιθυμεί να αφήσει την περιουσία του στα παιδιά τους ή τους φτωχούς, ακόμη και να ελευθερώσει τους δούλους του να μπορεί να το πράξει. Ή πάλι αν ένα κτήμα δεν είναι κερδοφόρο να έχει το δικαίωμα να το πουλήσει, ώστε να μην ζημιώνεται. Σαν αποτέλεσμα, αν οι πράξεις του ασώτου δεν εμφανίζουν κανένα χαρακτηριστικό από όσα προσιδιάζουν στον άσωτο, τότε οι πράξεις του να είναι ισχυρές. Σε αντίθετη περίπτωση, αν σκέφτεται χωρίς σωφροσύνη, να μην γίνονται αποδεκτές και να μην επικυρώνονται οι πράξεις του.¹⁴³

Η Νεαρά 40 αφορά τους αιχμαλώτους και πιο συγκεκριμένα ορίζει να μπορούν αυτοί να συντάξουν διαθήκη. Σε αυτή τη διάταξη ο Λέων εξηγεί πως είναι άδικο για τους αιχμαλώτους να μην μπορούν να διαθέσουν την περιουσία τους όπως επιθυμούν και επειδή δεν πρόλαβαν να συντάξουν διαθήκη να γίνεται η περιουσία τους βορά για ξένους. Έτσι, οι αιχμάλωτοι δεν θα υποβάλλονται πλέον στον νόμο που στο παρελθόν τους εμπόδιζε να συντάξουν διαθήκη, αλλά τους επιτρέπεται, με την παρουσία πέντε μαρτύρων ή αν δεν υπάρχουν τόσοι, τριών, να δηλώνουν την βούλησή

¹⁴² *Les Nouvelles*, σσ. 150-153. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 148-149.

¹⁴³ *Les Nouvelles*, σσ. 152-155. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 148-151.

τους είτε εγγράφως, είτε προφορικώς υπό την προϋπόθεση ότι οι μάρτυρες που θα προσκληθούν θα βεβαιώσουν ενόρκως ότι δεν παραποιήθηκε η δήλωσή τους. Επίσης, στην περίπτωση που έχει παιδιά ο αιχμάλωτος, τους αφήνει την κυριότητα της περιουσίας, ενώ αν δεν έχει ορίζει άλλα πρόσωπα κληρονόμους. Από την άλλη μεριά, αν δεν πρόλαβε ο αιχμάλωτος να συντάξει διαθήκη, καθώς τον πρόλαβε ο θάνατος, η περιουσία θα περνάει σε συγγενικά χέρια. Σε περίπτωση που δεν υπάρχουν ούτε συγγενείς, τότε θα ερευνάται αν είχε υποχρεώσεις προς τρίτους και χρέη. Αφού ελεγχθούν και στην περίπτωση που υπάρχουν χρέη, πληρωθούν, τότε τα πράγματά του θα διαιρούνται σε τρία μέρη. Το πρώτο θα διατίθεται υπέρ της ψυχής του και τα άλλα δύο θα περιέρχονται στο αυτοκρατορικό ταμείο, εκτός από τους δούλους. Η διάταξη αυτή πρέπει να γίνει γνωστή σε όλους τόσο στο έδαφος της αυτοκρατορίας, όσο και σε όσους αιχμαλώτους βρίσκονται σε ξένη και εχθρική χώρα, ώστε να διαθέτουν και εκείνοι τα περιουσιακά στοιχεία τους κατά βούληση.¹⁴⁴

Η *Νεαρά* 42 αναφέρεται στις διαθήκες. Ο Ιουστινιανός είχε διακρίνει δύο κατηγορίες διαθηκών, τις εγγράφως καταρτιζόμενες και τις άγραφες. Για τις μεν πρώτες όριζε πως η επικύρωσή της επιβεβαιώνεται από τις υπογραφές των μαρτύρων και τις σφραγίδες όσο ακόμη ο διαθέτης είναι εν ζωή. Για την δε δεύτερη περίπτωση χρειάζονταν πέντε μάρτυρες να διαβεβαιώσουν ότι άκουσαν με τα αφτιά τους από το στόμα του διαθέτη την δήλωση της βούλησης σχετικά με την περιουσία του. Για αυτό έπρεπε να ταυτίζονται πλήρως τα στοιχεία της διαθήκης, οι υπογραφές και οι σφραγίδες και να έχουν συμπληρωθεί πριν τον θάνατο του διαθέτη, αλλιώς θεωρούταν η διαθήκη ανίσχυρη. Έτσι, πολλές φορές οι δικαστές δεν γνωρίζουν πως να χειριστούν μια περίπτωση, αν πρέπει να την απορρίψουν ή να την θεωρήσουν γνήσια. Δεν είναι λίγες οι φορές που διαθήκη με σφραγίδες και υπογραφές κρίθηκε απορριπτέα, ενώ διαθήκη που δεν έφερε σφραγίδα, αναγνωρίστηκε ως γνήσια, όχι μεν έγγραφη, αλλά έστω άγραφη. Έτσι, ορίστηκε από τον Λέοντα στην εν λόγω διάταξη η ατελής, λόγω έλλειψης στις προϋποθέσεις του έγγραφου τύπου διαθήκη, να είναι ισχυρή ως άγραφη, εφόσον παρέχονται μαρτυρικές καταθέσεις και εγγυήσεις για την προφορική διάθεση που άκουσαν. Σε αντίθετη περίπτωση, που οι μάρτυρες δεν παρέχουν την εγγύηση όσων αναφέρονται, να απορρίπτεται ως άκυρη. Με τον ίδιο τρόπο και στις

¹⁴⁴ *Les Nouvelles*, σσ. 156-165. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 152-159.

γραπτές, εφόσον οι μάρτυρες το επιβεβαιώνουν, ακόμα και αν λείπουν οι σφραγίδες να γίνονται δεκτές, ενώ αν λείπουν και οι υπογραφές και οι σφραγίδες να είναι ανίσχυρες.¹⁴⁵

Το ίδιο ζήτημα απασχόλησε τον αυτοκράτορα και στην *Νεαρά* 43. Το περιεχόμενο δεν αφορά τον τρόπο που θεωρείται ισχυρή μια διαθήκη, αλλά τα άτομα που χρειάζεται ως μάρτυρες για να θεωρείται αληθινή. Ο αριθμός ήταν επτά ή πέντε μάρτυρες, οι οποίοι όφειλαν παράλληλα, να μην είναι αμόρφωτοι ειδικά αν συντάχθηκαν στις πόλεις, όπου ο πληθυσμός έχει μόρφωση. Στην δε ύπαιθρο μπορούσαν και αναλφάβητοι να θεωρούνται μάρτυρες. Όμως, παρατηρήθηκε πως έγινε συνήθεια αγράμματοι άνθρωποι να γίνονται μάρτυρες ακόμη και σε πόλεις και αυτό το ζήτημα χρειαζόταν επανεξέταση. Έτσι, ορίστηκε σε όλες τις περιοχές της υπαίθρου και σε όλες τις πόλεις να είναι επιτρεπτή η κύρωση διαθηκών και από αμόρφωτους ανθρώπους, αρκεί ο βίος των ανθρώπων αυτών να είναι σύμφωνος με τις επιταγές της πολιτείας. Από την άλλη μεριά, ο αριθμός των μαρτύρων ορίζεται στους πέντε, αλλά σε τόπους που δεν βρίσκονται ικανοί άνθρωποι να καταθέσουν ως μάρτυρες, τότε να είναι τρεις χωρίς να μειώνεται η αυθεντικότητα της διαθήκης.¹⁴⁶

Στην *Νεαρά* 44 γίνεται επιπλέον επεξήγηση για το ζήτημα των διαθηκών και πιο συγκεκριμένα για τις σφραγίδες τους. Όσοι συνέταξαν μια διαθήκη και είναι ακόμα εν ζωή μπορούν να ελέγξουν τυχόν σφάλματα του γραφέα και να τα διορθώσουν. Όσοι, όμως, έφυγαν από την ζωή δεν πρόλαβαν να διαπιστώσουν τυχόν σφάλματα. Έτσι, με την σφραγίδα του *λογοθέτη του γενικού* προέκυπτε η βεβαίωση της γνησιότητας των διαθηκών. Με αυτόν τον τρόπο οι μάρτυρες δεν ορκίζονταν συνέχεια, αλλά και η επικύρωση της διαθήκης από την επίσημη σφραγίδα δεν μπορούσε να αμφισβητηθεί. Αργότερα, προστέθηκε η σφραγίδα του *κοιάστορος*. Για αυτόν τον λόγο και κρίνοντας υψίστης σημασίας την σύνταξη και επικύρωση των διαθηκών ορίζεται όχι μόνο η σφραγίδα του *κοιάστορος*, αλλά και του *έπαρχου της πόλεως*, των *πατρικίων* και *μαγίστρων* και όσων έχουν οριστεί επί των κρίσεων να εγγυώνται με τις σφραγίδες τους την αυθεντικότητα της διαθήκης στην πρωτεύουσα. Σε μικρότερες πόλεις αυτοί που οφείλουν να βάζουν την

¹⁴⁵ *Les Nouvelles*, σσ. 168-173. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 162-167.

¹⁴⁶ *Les Nouvelles*, σσ. 174-177. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 166-169.

σφραγίδα τους ορίζεται να είναι οι στρατηγοί και οι κριτές των επαρχιών.¹⁴⁷

Στην *Νεαρά* 69 γίνεται αναφορά σε όσους έχουν δικαίωμα να συντάσσουν διαθήκη. Ήδη ο Ιουστινιανός είχε προβλέψει οι τυφλοί να μην μπορούν να συντάξουν μυστική διαθήκη, επειδή δεν γίνεται να κατοχυρώνεται η διαθήκη μόνο από τον γραφέα. Αν, όμως, οι τυφλοί έχουν μάρτυρες που είτε είδαν, είτε άκουσαν το περιεχόμενο της διαθήκης τότε να θεωρείται έγκυρη. Από την άλλη μεριά, ο Ιουστινιανός έδινε την δυνατότητα σε γυναίκες και αγράμματους να συντάσσουν διαθήκη, χωρίς την παρουσία άλλων μαρτύρων, μόνο με την υπογραφή του διαθέτη και σε περίπτωση που δεν ξέρει γράμματα με την υπογραφή κάποιου που να ξέρει. Έτσι, παρατηρείται μία σύγκρουση μεταξύ των νόμων. Για αυτό αποφασίστηκε από τον Λέοντα να είναι έγκυρες οι μυστικές διαθήκες και των τυφλών και των γυναικών και οποιονδήποτε άλλων, αρκεί να βεβαιώνουν οι γραφείς ότι έγραψαν την διαθήκη όπως την άκουσαν από το στόμα του διαθέτη. Στην περίπτωση που κάποιος παραποιήσει την βούληση του διαθέτη, η πράξη του θα τιμωρείται με δήμευση της περιουσίας των υπαίτιων αν είναι εύποροι και να είναι άποροι θα υποβάλλονται σε μαστίγωση και εξορία. Τέλος, αν χρειαστεί να βεβαιωθεί ενόρκως η διαθήκη, θα ορκίζονται τόσο οι μάρτυρες, όσο και οι γραφείς για την βεβαίωση της γνησιότητας του κειμένου.¹⁴⁸

Η *Νεαρά* 82 διευθετεί κληρονομικά ζητήματα και αφορά την διαθήκη, η οποία δε σφραγίστηκε από τον άρχοντα. Παρατηρήθηκε το φαινόμενο να ανοίγει μια διαθήκη, η οποία στη συνέχεια, αφήνεται χωρίς να σφραγιστεί ή και λόγω της πολυκαιρίας μπορεί να καταστραφεί η σφραγίδα. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να χάνει το κύρος της η διαθήκη και να θεωρείται αμφιβόλου ισχύς. Έτσι, ορίζεται να μην αμφισβητείται το κύρος της διαθήκης, ακόμη και αν δεν σώζεται η σφραγίδα της, εφόσον οι υπογραφές είναι δυνατόν να επιβεβαιώσουν τη γνησιότητά της. Επιπλέον, ορίζεται ότι αν η διαθήκη παραμείνει ασφράγιστη λόγω ολιγωρίας του δικαστή, να επιβάλλεται σε αυτόν πρόστιμο δώδεκα λιβρών χρυσού ως ποινή για την αμέλειά του.¹⁴⁹

¹⁴⁷ *Les Nouvelles*, σσ. 176-181. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 168-171.

¹⁴⁸ *Ιουστινιάνειες Νεαρές*, CXIX.9, σ. 576.25-36. *Les Nouvelles*, σσ. 248-253. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 222-225.

¹⁴⁹ *Les Nouvelles*, σσ. 276-279. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 242-243.

Η τελευταία κατηγορία *Νεαρών* που εντοπίζεται είναι αυτές του οικογενειακού δικαίου. Αυτή περιλαμβάνει ζητήματα προίκας, γάμων, υιοθεσίας και προβλημάτων υγείας. Περιλαμβάνει 13 διατάξεις και είναι οι 2, 25-27, 30-33, 89, 101, 110-112. Πιο συγκεκριμένα, οι *Νεαρές* 21, 25 και 110 αφορούν ζητήματα προίκας. Η *Νεαρά* 21 αναφέρεται στην προίκα που οφείλει να δώσει είτε ο πατέρας, είτε η μητέρα στα παιδιά του και ξεκαθαρίζει ποια θα πρέπει να είναι αυτή και τι θα περιλαμβάνει. Αρχικά, η διάταξη κάνει λόγο για την απόφαση του Ιουστινιανού που όριζε ο πατέρας να παρέχει είτε προίκα, είτε προ του γάμου δωρεά. Αν η υπόσχεση αυτή δοθεί γενικά και αόριστα, τότε ο πατέρας οφείλει να την εκπληρώσει στο σύνολό της με δική του ευθύνη και να πληρώσει το σχετικό ποσό από την δική του μόνο περιουσία. Αν, όμως, έκανε διάκριση ότι στην καταβολή θα παρέχει μερίδιο από την δική του περιουσία και από την περιουσία του τέκνου του, τότε αν ο πατέρας περιέλθει σε κατάσταση απορίας και αδυνατεί να προσφέρει την παροχή που υποσχέθηκε, δε θα συμβάλει στην προίκα, αλλά θα επιβαρύνεται το παιδί να καλύψει το μερίδιο του πατέρα του. Αν, πάλι, ευπορεί, τότε θα παρέχει όλη την προίκα από την δική του περιουσία και το παιδί θα μένει αμέτοχο. Ωστόσο, η διάταξη αυτή δεν κρίνεται δίκαια, γιατί το παιδί αναγκάζεται να πληρώσει κάτι το οποίο δεν υποσχέθηκε εκείνο, αλλά ο πατέρας του. Επίσης, άδικο κρίνεται να πληρώνει όλο το ποσό το παιδί ή ο πατέρας, ανάλογα την οικονομική κατάσταση που βρίσκονται. Έτσι, ορίζεται στην παρούσα διάταξη να εκπληρώνεται η προίκα ανάλογα με την υπόσχεση που δόθηκε. Πιο αναλυτικά, αν ο πατέρας υποσχέθηκε να δώσει από την περιουσία του την προίκα να το πραγματοποιεί. Αν συμφωνήθηκε να δοθεί από κοινού με το παιδί να γίνεται αυτό.¹⁵⁰

Η *Νεαρά* 25 αφορά τα τέκνα που έλαβαν την προίκα από τους γονείς τους, αλλά δεν απέκτησαν δικά τους παιδιά. Αυτά τα παιδιά είναι αυτεξούσια, αλλά στην περίπτωση που δεν αποκτήσουν δικά τους παιδιά, επανέρχονται πάλι στην εξουσία των γονέων τους. Επιπλέον, αν κάποιος από τα αυτεξούσια παιδιά το προλάβει ο θάνατος άτεκνο, τότε δεν έχει δικαίωμα να συντάξει διαθήκη, ούτε να διαχειρίζεται την προίκα του, σύμφωνα με την βούλησή του. Η διάταξη αυτή δεν φάνηκε δίκαιη στον αυτοκράτορα και έτσι αποφασίστηκε στην περίπτωση που ο γιος μείνει άτεκνος, η προίκα του πατέρα να επιστρέφει σε αυτόν, όχι όμως, και εκείνη η προίκα που περιήλθε στα χέρια του τέκνου από την μητέρα του,

¹⁵⁰ *Les Nouvelles*, σσ. 82-85. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 96-101.

εκτός και αν είχε συμφωνηθεί εξαρχής. Επιπλέον, όταν τα παιδιά γίνονται αυτεξούσια θα έχουν αμέσως το δικαίωμα να συντάσσουν διαθήκη, εκτός πάλι αν υπάρχει σχετικός περιορισμός που συμφωνήθηκε κατά την μεταβίβαση. Τέλος, η διάταξη επισημαίνει πως αυτεξούσια παιδιά μπορούν να είναι μόνο τα αρσενικά μέλη της οικογένειας, τα οποία ακόμη και προφορικά μπορούν να αποδεσμευτούν από την οικογένειά τους, ακόμη και στην περίπτωση που δεν συνάψουν γάμο, αλλά επιθυμούν να μένουν χωριστά από τους γονείς τους.¹⁵¹

Στην *Νεαρά* 110 προβλέπεται η απογραφή της προίκας για να μην υπάρξει κανενός είδους παραποίηση κατά την ενδεχόμενη λύση του γάμου. Από παλιά είχε οριστεί η απογραφή της προίκας της γυναίκας, ώστε να μην μπορεί να παρακρατήσει ως δικό της κάτι που ανήκε στον σύζυγό της. Ο νόμος είχε πέσει σε αχρηστία από τους πολίτες και έτσι ανανεώνεται ο παλιός αυτός νόμος, σύμφωνα με τον οποίο η γυναίκα οφείλει να μεριμνά για την σύνταξη απογραφής της προίκας της, σε διάστημα τριών μηνών, της πρόγαμης δωρεάς και της περιουσίας του άνδρα της για να μπορεί να λάβει την περιουσία της, αλλά να μην μπορεί ταυτόχρονα να μειώνει την περιουσία του άνδρα της. Στην περίπτωση που δεν υπήρχε το χαρτί της απογραφής τα αιτήματά της δε θα γίνονταν δεκτά.¹⁵²

Από το οικογενειακό δίκαιο δε θα μπορούσαν να λείπουν διατάξεις που αφορούν την υιοθεσία. Οι *Νεαρές* 26, 27 και 89 αναφέρονται σε αυτό το ζήτημα. Για την ακρίβεια η *Νεαρά* 26 αναλύει την περίπτωση υιοθεσίας παιδιών από ευνούχους. Η διάταξη αρχίζει με την υπεράσπιση του γάμου ως πολύτιμο και μεγάλο δώρο του Θεού, μέσω του οποίου προκύπτουν και τα παιδιά. Όμως, υπάρχουν και άνθρωποι που δεν εισήλθαν στην κοινωνία του γάμου και έτσι δεν μπορούν να κάνουν παιδιά. Γιατί μέχρι τότε οι παντρεμένοι μπορούσαν να υιοθετήσουν, ενώ αυτοί που ευνουχίστηκαν παρά την θέλησή τους και δεν μπορούν να αποκτήσουν παιδιά, χωρίς όμως δική τους υπαιτιότητα, δεν μπορούσαν να αποκτήσουν. Έτσι ορίστηκε στην παρούσα ρύθμιση να μπορούν όσοι θέλουν να υιοθετούν, ακόμη και αν είναι ευνούχοι, γιατί είναι ωφέλεια

¹⁵¹ *Les Nouvelles*, σσ. 96-101. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 106-111.

¹⁵² *Les Nouvelles*, σσ. 356-359. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 302-305.

προς αυτούς τους ανθρώπους που στην ζωή τους άλλοι τους προξένησαν μεγάλο κακό ευνουχίζοντάς τους, να αποκτήσουν ένα παιδί.¹⁵³

Στο ίδιο πλαίσιο η *Νεαρά 27* δίνει σε όλους τους ανθρώπους το δικαίωμα να υιοθετούν. Θεωρείται ως μικροψυχία οι ευνούχοι να μην έχουν το δικαίωμα να υιοθετούν, όπως και οι γυναίκες, οι οποίες ποτέ δεν κατάφεραν να μείνουν έγκυος. Γιατί, λοιπόν, ενώ σε όσες γυναίκες προσπαθούν να τεκνοποιήσουν, αλλά χάνουν τα παιδιά τους να ισχύει η υιοθεσία, ενώ στους ευνούχους και σε όσες γυναίκες δεν καρποφόρησαν ποτέ να μην επιτρέπεται να υιοθετούν; Έπειτα, πάλι γιατί να στερηθούν αυτοί οι άνθρωποι την φροντίδα στα γηρατιά και να μην έχουν ένα παιδί να διαχειριστεί την περιουσία τους; Έτσι, θεσπίζεται ο νόμος αυτός κατά τον οποίο μπορούσαν να υιοθετούν όλοι όσοι το επιθυμούν. Επίσης, για να γίνει πιο εύκολη η διαδικασία της υιοθεσίας, πλέον δε θα χρειάζεται η άδεια του αυτοκράτορα, αλλά αρκεί η άδεια από τις αρχές και τον διοικητή της κάθε περιοχής που ζει ο ενδιαφερόμενος για να υιοθετήσει.¹⁵⁴

Η τελευταία *Νεαρά* για την υιοθεσία η 89 θεσπίστηκε για να καλύψει το κενό που υπήρχε τόσο στην διαδικασία της υιοθεσίας που συνέβαινε χωρίς ιεροτελεστία και ευλογία, αλλά και του γάμου. Έτσι, ορίζεται η υιοθεσία να συντελείται με ιεροτελεστία και οι γάμοι να ισχυροποιούνται με την μαρτυρία της ιεράς ευλογίας. Αν δεν συμβαίνει αυτό, τότε η ένωση δε θα θεωρείται γάμος, αλλά ούτε θα παράγει και τα έννομα αποτελέσματά του, δηλαδή την αναγνώριση των τέκνων.¹⁵⁵

Στο οικογενειακό δίκαιο εντάσσονται και διατάξεις διαζυγίων, αμβλώσεων, μοιχείας και γάμων δούλων και αιχμαλώτων. Η *Νεαρά 30* στηρίζεται στον παλαιό νόμο περί διαζυγίου, σύμφωνα με τον οποίο αν μια γυναίκα, όσο ζει ο άνδρας της, έρχεται σε επαφή με άλλον άνδρα με σκοπό να συνάψει νέο γάμο, τότε χωρίζεται από τον πρώτο σύζυγό της, γιατί τον έχει προδώσει και μάλιστα με άσχημο τρόπο. Έτσι, ορίζεται από τον αυτοκράτορα ότι αν η γυναίκα πράττει έτσι, θα χωρίζεται με διαζύγιο και θα επιβάλλεται σε χρηματικές ποινές που προβλέπονται για όσες γυναίκες εγκαταλείπουν τους συζύγους τους. Αυτό θεωρείται δίκιο, γιατί

¹⁵³ *Les Nouvelles*, σσ. 100-105. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 110-113.

¹⁵⁴ *Les Nouvelles*, σσ. 104-111. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 114-119.

¹⁵⁵ *Les Nouvelles*, σσ. 294-297. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 254-255.

εκείνη πήγε κόντρα στην γαμική ένωση της και περιφρόνησε τον άνδρα της.¹⁵⁶

Η *Νεαρά* 31 κάνει λόγο για τις γυναίκες που προχωρούν σε άμβλωση, γιατί δεν επιθυμούν να αποκτήσουν παιδιά με τον σύζυγό τους. Εδώ παρουσιάζεται σύγχυση, καθώς υπήρχαν νόμοι που θεωρούσαν το αδίκημα αυτό αιτία διαζυγίου και υπήρχαν και νόμοι που δεν το θεωρούσαν. Ο Λέων ξεκαθαρίζοντας τη θέση του στο ζήτημα, όρισε να είναι αιτία διαζυγίου αυτό το φαινόμενο, γιατί η γυναίκα πράττει κατά αυτόν τον τρόπο από μίσος για τον άνδρα της και τον βλέπει σαν εχθρό.¹⁵⁷

Στην *Νεαρά* 32 αναφέρεται το έγκλημα της μοιχείας, το οποίο παλαιότερα τα πρώτα χρόνια τιμωρούταν με ποινή του θανάτου, ενώ στην πορεία η ποινή έγινε επιεικέστερη. Έτσι και ο αυτοκράτορας τάσσεται, όπως έχει παρατηρηθεί μέχρι τώρα, με την πιο επιεική τιμωρία και ορίζει για τους ενόχους που θα πιαστούν επ' αυτοφώρω να ακρωτηριάζονται στο σημείο της μύτης τους. Παράλληλα, ο σύζυγος της μοιχαλίδας θα λαμβάνει την προίκα της γυναίκας του ως παρηγοριά, ενώ εκείνη μαζί με τον ακρωτηριασμό θα υποχρεωθεί να κλειστεί και σε μοναστήρι. Σε περίπτωση που φύγει από το μοναστήρι όλη η περιουσία της θα μοιραστεί στα παιδιά της και την μονή. Αν πάλι δεν έχει παιδιά, τότε θα πάει η περιουσία της στους γονείς της και αν εκείνοι έχουν πεθάνει, τότε θα περάσει στα χέρια των λοιπών συγγενών. Στην περίπτωση που πειθαρχήσει με την ποινή της θα μπορεί να διαχειριστεί την περιουσία της όπως επιθυμεί και να την αφήσει σε διαθήκη.¹⁵⁸

Η *Νεαρά* 33 ασχολείται με τους αιχμαλώτους και αν ο γάμος ενός αιχμαλώτου πρέπει να προχωράει σε λύση, λόγω της αιχμαλωσίας του. Η ισχύουσα νομοθεσία υποστήριζε πως είτε είναι άνδρας, είτε γυναίκα υπό καθεστώς αιχμαλωσίας, ο γάμος θα λύεται, γιατί προκύπτει ανισότητα στον γάμο. Ωστόσο, στην περίπτωση που υπάρχει βεβαιότητα ότι ο αιχμάλωτος είναι ζωντανός, να διατηρείται ο γάμος, χωρίς να επιτρέπεται στο ελεύθερο μέλος να συνάψει δεύτερο γάμο, γιατί αν το πράξει θα χάσει και την προίκα του. Ο Λέων βλέποντας αυτόν τον νόμο, θεώρησε πως δεν είναι δίκαιος. Για παράδειγμα, σε περίπτωση που ο αιχμάλωτος ελευθερωνόταν, όταν γύριζε πίσω θα είχε την παλιά του θέση, γιατί να μην μπορούσε να είναι ακόμη παντρεμένος; Επίσης, η περιουσία δεν

¹⁵⁶ *Les Nouvelles*, σσ. 118-123. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 124-127.

¹⁵⁷ *Les Nouvelles*, σσ. 122-127. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 128-131.

¹⁵⁸ *Les Nouvelles*, σσ. 126-129. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 130-133.

εξισώνεται με την ανθρώπινη ζωή και ως εκ τούτου δεν θεωρείται ο νόμος επιεικής ως προς την απώλεια του ανθρώπου. Έτσι, ο αυτοκράτορας όρισε να μην επιτρέπεται στον ελεύθερο σύζυγο να συνάψει γάμο με άλλον, όσα χρόνια και αν περάσουν από την αιχμαλωσία του συζύγου, ακόμη και αν δεν υπάρχει κανένα νέο για την ζωή του. Οι παραβάτες θα τιμωρούνται με την επιστροφή στον πρότερο γάμο τους, αν μετά την επιστροφή του αιχμαλώτου, εκείνος επιθυμεί την συνέχιση του γάμου του.¹⁵⁹

Η τελευταία *Νεαρά* για τα οικογενειακά αυτά ζητήματα είναι η 101. Σύμφωνα με αυτήν κρίνεται η τύχη των δούλων που παντρεύονται και μετά ο ένας ελευθερώνεται από τον κύριό τους, θέτοντας τον εαυτό του σε άνιση θέση από τον άλλο σύζυγο. Έτσι, ορίζεται αν ο ελεύθερος πλέον σύζυγος επιθυμεί να συνεχιστεί η συμβίωση τους να μένει αδιάλυτος ο γάμος. Ωστόσο, σε αυτή την περίπτωση, όπως ορίζει η *Νεαρά* 100 θα πρέπει να επιστρέφει ο απελεύθερος στο καθεστώς της δουλείας ή να ελευθερώσει και το άλλο μέλος. Αν, όμως, αμελήσει να πράξει κάτι από τα νόμιμα και προσπαθήσει να συνεχίσει τον γάμο αυτό μυστικά, όχι μόνο δεν θα πετύχει τίποτα, αλλά θα επανέλθει πάλι στο πρότερο καθεστώς του.¹⁶⁰

Οι διατάξεις με οικογενειακό περιεχόμενο ολοκληρώνονται με τις *Νεαρές* υπ' αριθμόν 111 και 112 που αφορούν τα προβλήματα υγείας που μπορεί να πλήξουν ένα μέλος της οικογένειας και τις συνέπειές του. Στην *Νεαρά* 111 γίνεται αναφορά στην περίπτωση που η γυναίκα παραφρονήσει μετά τον γάμο. Ο μέχρι τότε νόμος για το ζήτημα όριζε ο σύζυγος να μένει για πάντα σε αυτόν τον γάμο. Όμως, ποια χαρά μπορεί να δώσει αυτή η συμβίωση; Η γυναίκα, λόγω της τρέλας δεν μπορεί να σταθεί δίπλα στον άνδρα ούτε με λόγια, ούτε με πράξεις και αυτός ο γάμος θα μετατραπεί σε βασανιστήριο. Έτσι, αποφασίζει ο αυτοκράτορας στην περίπτωση που η σύζυγος παραφρονήσει, ο σύζυγος να υποχρεούται για τρία χρόνια να μένει σε αυτόν τον γάμο. Αν σε αυτό το διάστημα δεν θεραπευτεί η σύζυγος, τότε λύεται ο γάμος. Βέβαια, πρώτα θα πρέπει να διερευνώνται οι λόγοι της παραφροσύνης, μήπως ο σύζυγος από πρόθεση προκάλεσε το κακό ή ευθύνονται κάποια άλλα συγγενικά πρόσωπα. Αν διαπιστωθεί τέτοια κακουργία, τότε στην περίπτωση που ευθύνεται ο

¹⁵⁹ *Les Nouvelles*, σσ. 130-137. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 132-137.

¹⁶⁰ *Les Nouvelles*, σσ. 332-335. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 282-285.

σύζυγος ως τιμωρία θα του επιβάλλεται το μοναχικό σχήμα. Αν πάλι το κακό προκλήθηκε από συγγενείς, με την γνώση και του συζύγου, τότε οι αυτουργοί θα τιμωρούνται με νόμιμες ποινές και ο σύζυγος θα χάνει τα περιουσιακά του δικαιώματα, τα οποία θα μεταβιβάζονται στο θύμα. Επιπλέον, ο άνδρας δεν έχει το δικαίωμα να συνάψει άλλο γάμο και για αυτό περιβάλλεται το μοναχικό σχήμα. Αν πάλι ο σύζυγος δεν είχε καμία συμμετοχή, τότε δε θα επιδέχεται καμία ποινή. Έτσι τα τρία χρόνια που θα οφείλει να περάσει πρώτα μαζί της θα χωριστούν στον πρώτο χρόνο που συμβιώνει μαζί της και θα της συμπαραστέκεται, με σκοπό την ίασή της. Στα άλλα δύο χρόνια θα αποχωριστεί την ταλαιπωρία. Μετά τον τρίτο χρόνο θα έχει το δικαίωμα να συνάψει νέο γάμο.¹⁶¹

Ο νόμος δεν αφήνει την σύζυγο αβοήθητη. Οι γονείς ή αν δεν υπάρχουν, οι συγγενείς της θα αναλάβουν την μέριμνα για τη ζωή της και της περιουσίας της. Αν δεν υπάρχουν ούτε συγγενείς, η φροντίδα της θα αναλαμβάνεται από τον επίσκοπο και την ηγουμένη μιας μονής που θα φροντίζει την γυναίκα. Η περιουσία θα διαχειρίζεται από την ηγουμένη, μέχρι η γυναίκα να γίνει καλά ή να φύγει από την ζωή. Ακόμη, αν υπάρχουν παιδιά από αυτόν τον γάμο θα μεγαλώσουν μαζί με τον πατέρα τους, ενώ θα έχουν κανονικά δικαιώματα στην μητρική περιουσία.¹⁶²

Η Νεαρά 112 αναφέρεται στο αντίθετο της παραπάνω διάταξης. Αν δηλαδή παραφρονήσει ο σύζυγος ποια είναι η θέση της συζύγου; Ο χρόνος τώρα που θα πρέπει να περιμένει η σύζυγος και να παραμένει σε αυτόν τον γάμο είναι τα πέντε έτη. Ακόμη και αν διαπιστωθεί την πρώτη μέρα του γάμου η παραφροσύνη ο γάμος θα λύεται, γιατί δεν μπορεί να προσφέρει ούτε χαρά, ούτε απογόνους, ούτε συντροφικότητα.¹⁶³

¹⁶¹ *Les Nouvelles*, σσ. 360-367. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 304-309.

¹⁶² *Les Nouvelles*, σσ. 360-367. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 304-309.

¹⁶³ *Les Nouvelles*, σσ. 366-373. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Νεαρές*, σσ. 310-315.

Συμπεράσματα

Με βάση όλες τις παραπάνω πληροφορίες ο Λέων αποδείχθηκε άξιος αυτοκράτορας και προσπάθησε να διαχειριστεί όλες τις πτυχές της βυζαντινής διοίκησης με συνετό τρόπο. Οι εκκλησιαστικές έριδες, οι τέσσερις γάμοι του και η ανάγκη για την αναγνώριση του τέκνου του, Κωνσταντίνου, αποτελούν μελανά σημεία της ζωής του αυτοκράτορα. Ο Λέων, μάλιστα, υπέπεσε σε σφάλματα τα οποία ο ίδιος λίγα χρόνια νωρίτερα είχε νομοθετήσει και είχε επιβάλει επιτίμια στους παραβάτες. Παρόλα αυτά η αναμονή του από την σύναψη του τρίτου γάμου, ως τον τέταρτο, φανερώνει πως γνώριζε τα σφάλματα που υπέπεσε, αλλά και την ευσέβεια που είχε και καρτερικά περίμενε το πλήρωμα του χρόνου για την τέλεση της ποινής του.

Όσον αφορά τις *Νεαρές* του, η παραπάνω μελέτη απέδειξε πως ο στόχος του δεν ήταν να καταργήσει τους παλαιούς νόμους, αλλά αφού πρώτα μελετήσει την προσφορά τους και πόσο χρήσιμοι είναι είτε να τους καταργήσει, σε περίπτωση αχρηστίας, είτε να τους ακολουθήσει, είτε πάλι να τους τροποποιήσει. Οι *Ιουστινιάνειες Νεαρές* και οι *Αποφάσεις των Συνόδων* αποτέλεσαν σε μεγάλο βαθμό τον πυρήνα των *Νεαρών* που εξετάστηκαν. Οι τομείς που καλύπτουν είναι το ποινικό, το εκκλησιαστικό, το κληρονομικό και το οικογενειακό δίκαιο. Το ποινικό δίκαιο καλύπτει το ευρύτερο φάσμα των διατάξεων και από τις 113 τις 47. Ένα μέρος των ρυθμίσεων αφορούσε όσους κατείχαν κάποιο δικαστικό αξίωμα και όσους μαρτυρούσαν σε δίκες. Επιπλέον, άξιο αναφοράς είναι το γεγονός πως ο Λέων εκτός από τους νόμους που κατήργησε, γιατί δεν ήταν πλέον χρήσιμοι, άλλαξε σε αρκετές διατάξεις την ποινή του θανάτου με επιεικέστερες ποινές, καθώς έκρινε πως ήταν παραπάνω αυστηροί κάποιοι νόμοι. Στις ποινικές *Νεαρές* εντάσσονται ρυθμίσεις για ποικίλα καθημερινά ζητήματα που απασχολούσαν και τους λειτουργούς του βυζαντινού κράτους, αλλά και όλους τους υπηκόους. Οι διατάξεις αυτές βρίσκονται διάσπαρτες μέσα στο *corpus* των *Νεαρών* και δεν παρουσιάζουν σχετική ακολουθία ως προς το περιεχόμενό τους.

Από την άλλη μεριά, η δεύτερη κατηγορία *Νεαρών*, αυτή των εκκλησιαστικών, είναι η δεύτερη μεγαλύτερη και αριθμεί 37 ρυθμίσεις από τις 113 ρυθμίσεις. Περιλαμβάνει ζητήματα για όσους κατείχαν κάποιο ιερατικό αξίωμα, για όσους επιθυμούσαν να ενταχθούν στον κλήρο και γενικότερα για τους υπηκόους. Ρυθμίζουν ζητήματα κληρικών,

μοναχών, ευαγών ιδρυμάτων, μυστηρίων της εκκλησίας και οικονομικών και συναντώνται αρκετές από αυτές σε σειρά μέσα στο *corpus* των *Νεαρών*, με μια σχετική ακολουθία.

Το κληρονομικό δίκαιο αποτελείται από 16 διατάξεις στο σύνολο των 113 και ρυθμίζει ζητήματα περιουσιακά μετά τον θάνατο των ανθρώπων, αλλά και μετά το διαζύγιο. Επιπλέον, υπάρχουν διατάξεις που ορίζουν ποιοι μπορούν να συντάξουν διαθήκη, αλλά και πόσοι μάρτυρες χρειάζονται για να γίνεται μια διαθήκη αποδεκτή. Δεν παρουσιάζονται με αλληλουχία, αλλά σε σκόρπια σημεία ανάμεσα σε διατάξεις με άλλο περιεχόμενο.

Η τελευταία κατηγορία *Νεαρών* αυτή του οικογενειακού δικαίου θεσμοθετεί ζητήματα προίκας, γάμων, υιοθεσίας και προβλημάτων υγείας των συζύγων. Αποτελεί την μικρότερη κατηγορία διατάξεων, καθώς μόλις 13 από τις 113 ασχολούνται με αυτά τα ζητήματα. Βρίσκονται διάσπαρτες ανάμεσα στις *Νεαρές* και δεν ακολουθούν την σειρά των γεγονότων που λαμβάνουν χώρα μέχρι τον γάμο ή και μετά από αυτόν.

Συμπερασματικά, οι *Νεαρές* του Λέοντα Στ' του Σοφού καλύπτουν όλα τα πεδία ζωής και δράσης του βυζαντινού κράτους. Ρυθμίζουν ζητήματα που αφορούν μεμονωμένους λειτουργούς του Βυζαντίου, αλλά και όλους τους υπηκόους. Άλλοτε παρέχουν προνόμια και άλλοτε τα καταργούν. Οι διατάξεις κινούνται κυρίως προς την επικύρωση παλαιότερων αποφάσεων, αλλά με μικρές διαφορές και συμπληρώσεις όπου κρίνεται απαραίτητο. Ο Λέων πέτυχε αυτό που στόχευε, δηλαδή την αναθεώρηση των παλαιών νόμων και το νομοθετικό του έργο γνώρισε ευρεία διάδοση, κάτι που φανερώνεται από τις αντιγραφές που δέχθηκαν τα χειρόγραφα του. Η αξία των *Νεαρών* δεν μειώνεται από το πέρασμα των αιώνων, καθώς παρέχουν στους μελετητές την δυνατότητα να εμβαθύνουν και να ανακαλύψουν τους νόμους που ίσχυαν στην βυζαντινή αυτοκρατορία την περίοδο της μακεδονικής δυναστείας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Πηγές

ΑΛΕΞΑΚΗΣ Α., *Γάμοι, κηδείες και αυτοκρατορικές μεταμέλειες. Ο Βίος του πατριάρχη Ευθυμίου, υπό ανωνύμου μοναχού, Κανάκη*, (Αθήνα, 2006).

Chronographiae quae Theophanis Continuati nomine fertur, Vita Basilii Imperatoris Amplectitur (libri V), A. Kambylis (ed.), [CFHB XLII, Series Berolinensis], Walter de Gruyter, (Berlin – Boston, 2011).

Chronographia Christi Amantis ac Porphyrogenneti Domini Constantini, Sapientissimi Domini Leonis Imperatoris Filii, Iussu Conscripta, inde ducens exordium ubi Theophanes desiit ... Michaelis scilicet Theophili filio curopalata imperatore, hoc est a Leonis Armenii imperio ..., στο *Theophanes Continuatus, Ioannes Cameniata, Symeon Magister*, I. Bekker (ed.), [CSHB], (Bonn, 1838), σσ. 3-480.

Georgii Monachi, Vitae Imperatorum Recentiorum, στο *Theophanes Continuatus, Ioannes Cameniata, Symeon Magister*, I. Bekker (ed.), [CSHB], (Bonn, 1838), σσ. 763-924.

Ioannis Scylitzae Synopsis Historiarum, I. Thurn (ed.), [CFHB V, Series Berolinensis], Walter de Gruyter, (Berlin – New York, 1973).

Iosephi Genesisii Regum Libri quattuor, A. Lesmüller-Werner – I. Thurn (eds.), [CFHB XIV, Series Berolinensis], Walter de Gruyter, (Berlin – New York, 1978).

Leonis Grammatici Chronographia, I. Bekker (ed.), [CSHB], (Bonn, 1842).

Les Nouvelles de Leon VI le Sage, P. Noailles – A. Dain (eds.), Societe d' edition «Les Belles Lettres», (Paris, 1944).

Michaelis Pselli Historia Syntomos, W. J. Aerts (ed.), [CFHB XXX, Series Berolinensis], Walter de Gruyter, (Berlin – New York, 1990).

ΡΑΛΛΗΣ Α. Γ. – ΠΟΤΛΗΣ Μ., *Σύνταγμα Θείων και Ιερών Κανόνων των τε Αγίων και Πανευφήμων Αποστόλων, και των ιερών Οικουμενικών και τοπικών Συνόδων, και των κατά μέρος Αγίων Πατέρων*, Τόμοι Α'-ΣΤ', Εκ της Τυπογραφίας Γ. Χαρτοφύλακος, (Αθήνα, 1852-1859).

Symeonis Magistri ac Logothetae Annales, στο *Theophanes Continuatus, Ioannes Came-niata, Symeon Magister*, I. Bekker (ed.), [CSHB], (Bonn, 1838), σσ. 603-760.

Symeonis Magistri et Logothetae Chronicon, S. Wahlgren (ed.), [CFHB XLIV/1, Series Berolinensis], Walter de Gruyter, (Berlin – New York, 2006).

Δευτερεύουσα βιβλιογραφία

ΑΓΑΠΗΤΟΣ Α., «Η Εικόνα του Αυτοκράτορα Βασιλείου Α' στη Φιλομακεδονική Γραμματεία 867-959», *Ελληνικά* 40 (1989), σσ. 285-322.

BECK H.-G., *Ιστορία της Ορθόδοξης Εκκλησίας στη Βυζαντινή Αυτοκρατορία*, Τόμος Α', μτφρ. Λ. Αναγνώστου, Ιστορικές Εκδόσεις Στέφανος Δ. Βασιλόπουλος, (Αθήνα, 2004).

ΜΠΟΥΡΔΑΡΑ Κ., *Καθοστώσεις και τυραννίες κατά τους Μέσους Βυζαντινούς Χρόνους (867-1056)*, Α. Ν. Σάκκουλα, (Αθήνα – Κομοτηνή, 1981).

CHITWOOD Z., *Byzantine Legal Culture and the Roman Legal Tradition 867-1056*, Cambridge University Press, (Cambridge, 2017).

ΧΡΙΣΤΟΦΙΛΟΠΟΥΛΟΥ Α., *Εκλογή, αναγόρευσις και στέψις του βυζαντινού αυτοκράτορα*, Γραφείο δημοσιευμάτων Ακαδημίας Αθηνών, (Αθήνα, 1956).

— *Βυζαντινή Ιστορία, Β'2 (867-1081)*, Βάνιας, (Θεσσαλονίκη, 19972).

— *Το Πολίτευμα και οι Θεσμοί της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας 324-1204*, (Αθήνα, 2004).

DAGRON G., *Emperor and Priest*, Cambridge University Press, (Cambridge, 2003).

DÖLGER F., *Regesten der Kaiserurkunden des oströmischen Reiches von 565-1453*, Τόμος 1/2, Verlag C. H. Beck (München, 2003, β' αναθεωρημένη έκδοση από τον A. E. Müller και τον A. Beihammer).

ΓΕΔΕΩΝ Ι. Μ., *Πατριαρχικοί Πίνακες. Ειδήσεις Ιστορικάι Βιογραφικαί περι τῶν Πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ Ἀνδρέου τοῦ Πρωτοκλήτου μέχρις Ἰωακείμ Γ' τοῦ ἀπὸ Θεσσαλονίκης (36-1884)*, (Κωνσταντινούπολη, 1890).

ΓΕΡΜΑΝΗΣ ΧΡ. Φ., *Ο Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Ευθύμιος Α' (907-912), Βίος και Έργο*, (Θεσσαλονίκη, 2014, αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή).

HUSSEY J. M., *The Orthodox Church in the Byzantine Empire*, Oxford University Press, (Oxford, 2010, β' αναθεωρημένη έκδοση).

ITSINES G. N., *Patriarch Nicholas Mysticos and the Fourth Marriage of Leo VI the Wise*, University Microfilms International, (Michigan, 1975).

KARLIN-HAYTER P., «The Emperor Alexander's Bad Name», *Speculum* 44/4 (1969), σσ. 585-596.

ΚΙΑΠΙΔΟΥ Ε.-Σ., *Η «Σύνοψη Ιστοριών» του Ιωάννου Σκυλίτζη και οι πηγές της (811-1057)*, Κανάκη, (Αθήνα, 2010).

ΚΟΥΚΟΥΣΑΣ Δ. Β., *Πτυχές της Βυζαντινής και Εκκλησιαστικής Ιστορίας*, Ostrakon Publishing, (Θεσσαλονίκη, 2014).

ΛΑΪΟΥ Ε. Α., *Οικονομική ιστορία του Βυζαντίου*, Τόμος Β', ΜΙΕΤ, (Αθήνα, 2006).

ΛΑΣΚΑΡΑΤΟΣ Ι., *Νοσήματα Βυζαντινών Αυτοκρατόρων*, (Κέρκυρα, 1995, αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή).

- NORWICH J. J., *Byzantium: the Apogee*, Penguin Books, (London, 19932).
- ΝΤΙΑ Κ., *Πορτραίτα Βυζαντινών*, μτφρ. Α. Εμμανουήλ, Ωκεανίδα, (Αθήνα, 2003).
- OSTROGORSKY G., *Ιστορία του Βυζαντινού Κράτους*, Τόμος Β΄, μτφρ. Ι. Παναγόπουλος, Πατάκη, (Αθήνα, 2014, ανανεωμένη έκδοση).
- Prosopographie der mittelbyzantinischen Zeit, 2. Abteilung (867-1025)*, Τόμοι I-VIII, F. Winkelmanns et als (eds.), (Berlin – New York, 2002-2009).
- ΦΕΙΔΑΣ Β. ΙΩ., *Εκκλησιαστική Ιστορία ΙΙ, από της Εικονομαχίας μέχρι της Αλώσεως (726-1453)*, Ιδιωτική Έκδοση, (Αθήνα, 1977).
- *Βυζάντιο, Βίος-Θεσμοί-Κοινωνία-Τέχνη*, (Αθήνα, 1985).
- RIEDEL M. L. D., *Leo VI and the Transformation of Byzantine Christian Identity*, Cambridge University Press, (New York, 2018).
- RUNCIMAN S., *Βυζαντινή Θεοκρατία*, μτφρ. Ι. Ροηλίδης, Δόμος, (Αθήνα, 20053).
- ΣΤΕΦΑΝΙΔΗΣ Κ. Β., *Εκκλησιαστική Ιστορία απ' αρχής μέχρι σήμερα*, Αστήρ Α. Λ. – Ε. Παπαδημητρίου, (Αθήνα, 1959).
- Θρησκευτική και Ήθική Έγκυκλοπαιδεία*, Τόμοι 1-12, Α. Μαρίνος (επιμ.), (Αθήνα, 1962-1968).
- The Oxford Dictionary of Byzantium*, Τόμοι I-III, A. Kazhdan et als (eds.), (New York – Oxford, 1991).
- TOUGHER S., *The Reign of Leo VI (886-912): Politics and People*, Brill, (Leiden – New York – Köln, 1997).
- ΤΡΩΙΑΝΟΣ Σ. Ν, «Δίκαιο και Ιδεολογία στα χρόνια των Μακεδόνων», *Βυζαντινά* 22 (2001), σσ. 239-261.
- *Οι Νεαρές Λέοντος Ζ΄ του Σοφού*, Ηρόδοτος, (Αθήνα, 2007).

— *Ψηφίδες Ιστορίας Δικαίου Απώτερης και Νεότερης, Ηρόδοτος, (Αθήνα, 2013).*

VASILIEV A. A., *Ιστορία της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας 324-1453, Τόμος Α',* μτφρ. Δ. Σαβράμης, Μπεργκαδή, (Αθήνα, 1954).

ZAKYTHNOS A. Δ., *Βυζαντινή Ιστορία 324-1071, (Αθήνα, 1979).*